

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

ANNAT SOCIALT NEDBRYTANDE BETEENDE

– LVU; beskrivningar av sociala problem utifrån kön

Socionomprogrammet
C-uppsats, vårterminen 2007
Författare: Ulrika Falk, Erik Kuoksu, Lottie Norén
Handledare: Stig Grundvall

ABSTRACT

Titel: ANNAT SOCIALT NEDBRYTANDE BETEENDE
–LVU; beskrivningar av sociala problem utifrån kön

Författare: Ulrika Falk, Erik Kuoksu, Lottie Norén.

Nyckelord: Lagen om vård av unga (LVU), kön, normer, sociala konstruktioner.

Uppsatsen behandlar hur sociala problem konstrueras och förstås vid behandlingen av LVU-ärenden (LVU, *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*), med fokus på ärenden som grundas på en ungdoms ”*annat socialt nedbrytande beteende*” enligt §3. Den syftar också till att klarlägga hur socialsekreterares föreställningar om och beskrivningar av kön, könsskillnader, beteende, sexualitet, utsatthet, normer och normbrott ser ut. Uppsatsens teoretiska grunder är socialkonstruktionistisk teori, samt teorier om (socialt) kön. Den har en kvalitativ och hermeneutisk inriktning.

Vårt huvudsakliga empiriska material har insamlats genom intervjuer med socialsekreterare i Västra Götalands län. Intervjuerna genomfördes med hjälp av en tematiskt upplagd, standardiserad öppen intervjuguide. Materialet presenteras, främst i form av citat från intervjuerna, i uppsatsens tematiskt upplagda resultatdel, samt analyseras och diskuteras sedan. I uppsatsen ingår också en översikt av gällande lagar och rättskällor, samt en historisk översikt.

De teman vi behandlar i vår analys och diskussion är dels vad som anses vara ”annat socialt nedbrytande beteende”, avvikelser från samhällets grundläggande normer och vilka beteenden och annat som inger särskild oro, dels hur de socialsekreterare vi har intervjuat resonerar kring kön, beteende, sexualitet och lagens eventuella begränsningar.

Vi tycker oss se, att de socialsekreterare vi har intervjuat i stort har en samstämmig syn på vilka beteenden som utgör grund för omhändertagande enligt LVU, samt att de förmedlar ett visst problematiserande av samhällsnormer, ungdomars sexualitet och skillnader i hur pojkar och flickor behandlas och beskrivs. Studien pekar mot att värderingar i viss mån styr beskrivningar av riskbeteende och utsatthet på ett könsbundet sätt och att det finns vissa skillnader i bedömningar av pojkars och flickors beteende.

TACK!

Vi vill främst tacka **Stig Grundvall** för stöd, tydlighet och given frihet – Du har gett oss en god handledning och vägledning i vårt arbete. Ett stort tack till **Gustav Svensson** för hans kommentarer om vårt rättskapitel – – –

Vidare vill vi tacka Anna Nelson, Bosse Forsén och Lasse Fryk; lärare och inspiratörer under vår fältförlagda utbildning i Lärjedalen – Trots traditionerna och det problematiska i att existera i två världar har ni gett oss redskap att skapa vårt eget utrymme – – –

Vi vill framföra ett särskilt tack till samtliga socialsekreterare, den i uppsatsen omnämnda rådmannen på Länsrätten och socialnämndsordföranden, vilka alla har tagit sig tid för oss och delat med sig av sina erfarenheter och tankar – Utan er och era goda reflektioner, hade det valda ämnet inte kunnat speglas – – –

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING, s. 1

- 1.1. Inledning, s. 1
- 1.2. Syfte, s. 2
- 1.3. Frågeställningar, s. 2
- 1.4. Avgränsningar, s. 2
- 1.5. Disposition, s. 2

2. BAKGRUND OCH FÖRFÖRSTÅELSE, s. 4

- 2.1. Förförståelse och världsbild, s. 4
- 2.2. Historisk översikt och kunskapsläge, s. 4
- 2.3. Rättskällor, s. 8
 - 2.3.1. 1980 års lagstiftning, s. 8
 - 2.3.1.1. Proposition 1979/80:1 4.2, s. 8
 - 2.3.2. 1990 års lagstiftning, s. 10
 - 2.3.2.1. SOU 1986:20, s.10
 - 2.3.2.2. Översyn av LVU 1987:3, s. 10
 - 2.3.2.3. Proposition 1989/90:28, s. 11
 - 2.3.2.4. Prejudikat Regeringsrättens årsbok 2000 ref 33, s. 13
 - 2.3.3. Tankar om rätt och normer, s. 14
- 2.4. Beslutsgången vid LVU, s. 16

3. TEORETISKA PERSPEKTIV, s. 18

- 3.1. Socialkonstruktionism, s.18
 - 3.1.1. Kunskapssociologi och vardaglighet, s. 18
 - 3.1.2. Konstruktion och kategorisering av den sociala verkligheten, s. 18
 - 3.1.3. Sociala problem som konstruktioner och normavvikelser, s. 20
 - 3.1.4. Kritik mot socialkonstruktionismen, s. 21
 - 3.1.5. Forskning som skapande av verkligheter, s. 22
 - 3.1.6. Sociala konstruktioner och vår uppsats, s. 22
- 3.2. Teorier om kön, s. 23
 - 3.2.1. Kön eller genus? s. 23
 - 3.2.2. Biologiskt och socialt kön, s. 23
 - 3.2.3. Reproduktion av olikheter, s. 24
 - 3.2.4. Problemativering, könsperspektiv och sexualitet, s. 25
 - 3.2.5. Kön och vår uppsats, s. 25

4. MATERIAL OCH METOD, s. 27

- 4.1. Om materialet, s. 27
- 4.2. Val av metod, s. 27
- 4.3. Hermeneutik och perspektiv, s. 27
 - 4.3.1. Mening och förståelse, s. 28
 - 4.3.2. Tolkning, s. 28
- 4.4. Förundersökning, s. 30
- 4.5. Kvalitativa intervjuer, s. 31
 - 4.5.1. Urval av informanter, s. 31
 - 4.5.2. Kontakt med informanter, s. 32
 - 4.5.3. Utformande av intervjuguide, s. 33
 - 4.5.4. Pilotintervjuer, s. 34
 - 4.5.5. Intervjuer med informanter, s. 34
 - 4.5.6. Speglande intervjuer, s. 35
- 4.6. Etiska överväganden, s. 36

- 4.7. Felkällor, reliabilitet och validitet, s. 37
- 4.8. Metod för systematisering, resultatredovisning och analys, s. 39

5. RESULTAT, s. 40

- 5.1. Annat socialt nedbrytande beteende, s. 40
- 5.2. Riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer, s. 41
- 5.3. Farliga världar och annan oro, s. 42
- 5.4. Kön – likheter och skillnader, s. 45
- 5.5. Den problematiska sexualiteten, s. 47
- 5.6. Lagens eventuella begränsningar, s. 50
- 5.7. Alternativa perspektiv, s. 52
 - 5.7.1. Ordförande för socialnämnden, s. 52
 - 5.7.2. Rådman vid länsrätten, s. 53

6. ANALYS, s. 56

- 6.1. Problematiskt beteende och farliga världar, s. 56
- 6.2. Kön – medvetenhet och omedvetenhet, s. 58
- 6.3. Sexualitetens vara eller icke vara, s. 60
- 6.4. Lagen, s. 62

7. DISKUSSION, s. 63

- 7.1. Slutdiskussion, s. 63
- 7.2. Reflexioner kring metod och relevans, s. 65

8. REFERENSER, s. 67

9. BILAGOR, s. 70

- Bilaga 1: Intervjuguide 1: Socialsekreterare, s. 70
- Bilaga 2: Intervjuguide 2: Ordförande i socialnämnd, s. 70
- Bilaga 3: Intervjuguide 3: Rådman vid länsrätten, s. 71

1. INLEDNING

1.1. INLEDNING

Det väcker alltid mycket känslor när samhället gör omhändertaganden. En debatt som bedrivits under våren 2007 handlar om en socialtjänst som kritiseras i media för att inte ingripit för att skydda en ung människa. Samtidigt är ett ingripande enligt LVU (*Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*), från samhällets sida den yttersta lösningen och ett stort ingripande i en människas liv. Kritiken mot socialtjänsten kan i vissa ärenden vara befogad, men debatten speglar inte det komplexa i ingripandena, och ytterst sällan kommer de ingripanden som leder till en positiv skillnad för den omhändertagna fram i media.

Det är inte alltid fel att reagera känslomässigt, men bara då man har kunskap som redskap kan barns och ungas rättssäkerhet och trygghet tas om hand utifrån ett samhällsansvar. Hur myndigheter samverkar, och vilken kunskap som finns inom organisationen, kan vara av avgörande betydelse för medborgare i utsatta positioner.

Utifrån rättsnormer och lagen som överordnad andra sociala normer får ingen omhändertas, eller för den delen undantas från omhändertagande, på allmänna känslomässiga grunder. När barn och unga befinner sig i utsatta situationer som kan komma att skada deras hälsa och/eller utveckling har samhället skyldighet att ingripa med nödvändiga insatser. De unga som omhändertas enligt LVU 3 § skall mer eller mindre direkt skyddas från sitt eget beteende. Myndigheter kan alltså genom sitt agerande komma att påverka en ung människas liv och framtid. Lika lite som detta får styras av känslomässiga skäl, får det styras av godtycklighet eller av fördömande attityder. Samhällets ansvar för barn och unga regleras tydligt av lagen och ingen skada skall behöva vara ett faktum innan ett ingripande för att säkerställa barnets/ungdomens trygghet blir verklighet.

Enligt SiS (Statens institutionsstyrelse) statistik för år 2004 fanns detta år i genomsnitt per dag 496 ungdomar som vårdades enligt LVU. Totalt vårdades 1108 ungdomar enligt LVU detta år. Av dessa var 398 flickor och 710 pojkar. Det är alltså inte så få som berörs av de ämnen vi har valt att skriva om. Dock omfattar denna statistik omhändertagande enligt både LVU 2 § och 3 §; alltså både miljö- och beteendefall (Vanström, Palmström Langlet & Björk 2005).

Hur vi beskriver utsatthet, livsomständigheter och erfarenheter begränsas och formas av språket. Vårt språk och innebörden i det vi beskriver blir redskap för att möta den andre. Hur påverkar då våra beskrivningar barns och ungas liv samt sociala verklighet?

Det är tankar som de här som från början ledde till att vi började arbeta med temat för denna uppsats och som också har följt oss genom hela uppsatsarbetet. Man kan inte driva upp *hela* den naturliga tankefloran kring detta ämne i en C-uppsats – knappast ens i en doktorsavhandling, men den begränsade aspekt av omhändertagande enligt LVU vi har behandlat, har åtminstone fått oss själva att tänka och fundera – delvis i nya banor. Förhoppningsvis kommer även våra läsare av vår uppsats att hitta något utvecklande för den egna tanken.

1.2. SYFTE

Syftet med vår uppsats är att undersöka och analysera hur sociala problem med avseende på LVU 3 § ”*annat socialt nedbrytande beteende*”, beskrivs i relation till normer, normbrott, beteende, kön och sexualitet. Vidare hur sociala problem konstrueras och eventuellt problematiseras specifikt och med tyngdpunkten på formuleringen ”*annat socialt nedbrytande beteende*”, i för studien aktuella socialsekreterares arbete med ärenden enligt LVU 3 §.

1.3. FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur kan vi förstå konstruktionen av sociala problem utifrån LVU 3 §, med avseende på ”*annat socialt nedbrytande beteende*”?
- Hur förhåller sig för studien utvalda socialsekreterare till diskussionen kring samhällsnormer och konstruktioner av sociala problem främst utifrån kön, beteende och sexualitet specifikt i relation till LVU 3 §?
- Hur är förhållandet mellan å ena sidan lagen och rättsnormer, och å andra sidan beskrivningar av sociala problem, utifrån kön, beteende och sexualitet i handläggning av ärenden LVU 3 §?
- Hur beskrivs och konstrueras pojkars och flickors sociala problem och utsatthet utifrån köns- perspektiv LVU 3 § ”*annat socialt nedbrytande beteende*”?

1.4. AVGRÄNSNINGAR

Vår uppsats är begränsad till LVU 3 §, specifikt formuleringen ”*annat socialt nedbrytande beteende*”, utifrån vårt syfte och frågeställningar.

Vi studerar inte de faktiska omständigheterna som kan förekomma i olika ärenden som varit aktuella inom socialtjänsten. Därmed avgränsar vi oss till professionellas syn och beskrivningar av pojkars och flickors sociala problem och riskbeteende med avseende på LVU 3 § ”*annat socialt nedbrytande beteende*”. Därmed ligger eventuella skillnader i faktiska livsomständigheter för pojkar och flickor utanför vår studie. Studien har *inte* som syfte att bedöma vilka beteenden som kan leda till ett omhändertagande. I vårt material ligger fokus på hur konstruktioner av socialt nedbrytande beteende i relation till normer, kön och sexualitet tar form. Hur andra faktorer som etnicitet, klass och sociokulturella aspekter påverkar bilder och beskrivningar av sociala problem med avseende på 3 § LVU faller utanför vår frågeställning samt vårt syfte och innebär därmed en avgränsning.

Vi har intervjuat informanter inom Västra Götalandsregionen. Detta dels på grund av praktiska skäl, men också för att vi anser att regionens storlek minskar risken för identifiering av enskilda personer i det insamlade materialet.

Vid undersökning av domar avgränsade vi oss till de domar som förekommit under året 2006 – mars 2007, och där ungdomarnas ålder var mellan 13 och 20 år.

1.5. DISPOSITION

Uppsatsen inleds med en historisk bakgrund, en genomgång av rättsläget, samt uppgifter om det aktuella kunskapsläget. Sedan följer ett avsnitt där vi presenterar uppsatsens teoretiska utgångs-

punkter; socialkonstruktionism och teorier om kön. Efter detta följer en genomgång av och diskussion om de metoder vi har använt (främst intervjuer), en kortare text om hermeneutik, samt ytterligare några texter, som berör själva uppsatsarbetet och dess förutsättningar. Efter detta metodkapitel följer en tematiskt upplagd presentation av intervjumaterialet, följt av en likaledes tematisk analys av detsamma och en slutdiskussion.

2. BAKGRUND OCH FÖRFÖRSTÅELSE

2.1. FÖRFÖRSTÅELSE OCH VÄRLDSBILD

Våra normer och värderingar placerade i en samhällelig kontext kommer naturligtvis att präglade hur vi uppfattar och tolkar det vi möter. Vi är aktiva aktörer och deltagare i det sammanhang vi kommer från, det nu levda sammanhanget, och den inre värld vi skapar genom våra föreställningar om världen. Med detta som utgångsläge och en för oss gemensam bild av att det inte finns någon absolut verklighet försöker vi ta oss an ämnet vi valt för uppsatsen.

En genomgång av vår förförståelse och vår världsbild skulle kräva lika mycket utrymme som själva uppsatsen för att kunna ses som fullständig. Därför kommer vi i detta stycke att koncentrera oss på de delar av vår världsbild och förförståelse, som har påverkan på genomförandet av uppsatsen.

Alla tre av oss ser i grunden sociala problem och sociala sammanhang som konstruerade och inte naturgivna. Vi är medvetna om att mänsklig samvaro i stort styrs av mer eller mindre uttalade normer, vilka skapas i det sociala samspelet mellan människor, samt att dessa normer växlar över tid, mellan olika klasser, mellan olika sammanhang och så vidare. Normerna skapar inte de sociala skillnader som så uppenbart finns i samhället, men de hjälper till att uppehålla dem.

Vi har alla också ett förhållande till begreppet kön – vi ser det som en hierarkisk social konstruktion, snarare än som något som ges av naturen. Att den könskategori man skrivs in i påverkar hur ens liv kommer att gestalta sig ser vi som självklart. Kön är ett värdeladdat begrepp för så gott som alla människor, och naturligtvis även för oss – vi bär alla med oss medvetna och omedvetna föreställningar om hur saker är och skall vara. Dessa föreställningar har säkert påverkat oss i uppsatsarbetet.

Slutligen kan vi nämna att vi innan det egenliga uppsatsarbetet påbörjades, gjorde en förundersökning av läns- och kammarrättsdomar i LVU-mål. Resultatet av denna undersökning har säkerligen påverkat huvudarbetet, och tillsammans med vår djupare världsbild och förförståelse pekat ut vilken riktning det slutligen kom att ta.

2.2. HISTORISK ÖVERSIKT OCH KUNSKAPSLÄGE

Vi anser att den viktigaste delen av det nuvarande kunskapsläget på området är att sätta in vårt arbete i ett historiskt sammanhang, eftersom omhändertagande av unga genom tiderna har påverkats mycket av det rådande samhällsklimatet och gängse värderingar.

De begrepp och det språkbruk som har använts vid beskrivningar av barn och unga med "avvikande" beteende har präglat utformningen vilka beteenden och grupper som i olika historiska skeden har tagits upp i lagen, och den historiska lagstiftningen har kommit att påverka den moderna lagen, liksom samhällsklimatet och tidsandan.

Grunden för 1900-talets barnvårdslagstiftning tar sin startpunkt i och med "Vanartslagen" 1902 som skapade möjlighet att ingripa för en bättre situation för barn i utsatthet.

Lagen gav enligt Kerstin Hamreby (2004), universitetslektor vid institutionen för socialt arbete vid Umeå universitet, samhället möjlighet att ingripa till skydd för barn under 15 år, i vissa fall under 16 år. I varje skoldistrikt beslutades att det skulle finnas en barnavårdsnämnd som skulle se till barnens bästa, nämnden kunde utfärda varningar gentemot föräldrarna angående deras omhändertagande av barnet/barnen. Om ingen förändring skedde kunde barnavårdsnämnden besluta att flytta barnet från hemmet till enskilt hem, skyddshem eller barnhem.

Vid placering i skyddshem förtydligade ”Vanartslagen” att flickor och pojkar skulle hållas åtskilda, Hamreby menar dock att hon i sin forskning inte kunnat finna en motivering till detta. I betänkanden till lagen framkommer ett relativt självklart förhållningssätt till frågan om ishärhållning av könen, detta då den inte motiveras vidare.

1907 tillsattes den statliga fattigvårdskommittén med uppdrag att undersöka om barnavårds- lagstiftningen från 1902 var i behov av ombearbetning. Fram till 1924 genomfördes flertalet lagar som på olika vis tillvaratog barns rättigheter och skydd. Motivet för en ny lag grundades bland annat i att barnen behövde en enhetlig lagstiftning där deras intressen tillvaratogs, istället för som vid dåvarande tre olika lagstiftningar. Fattigvårdskommittén lämnade ett förslag till ny lagstiftning innehållande barn som fanns i risk för att bli vanartiga, barn som var vanartiga, en tillsyn av fosterbarnsvården och hjälp till barn i behov av vård. Med 1924 års lagstiftning fick myndigheterna möjlighet att ingripa och omhänderta barn där det förekom risk för kroppslig vanvård.

I lagen refereras till åtgärder mot så kallade vanartiga pojkar och flickor i form av aga där en skillnad gjordes mellan könen och ålder. Pojkar under 15 år kunde bestraffas med aga, likaså för flickor under 12 år. Skillnaden i ålder motiveras inte enligt Hamreby (2004).

Under ett antal år fördes diskussioner kring barnavårds- lagstiftningens eventuella behov av att omfatta fler grupper. Under 30-talet med en något mer utåtriktad ungdomskultur väcktes viss samhällelig oro och en diskussion kring ungdomars liv och leverne. Detta föregicks av en debatt som riktade uppmärksamhet mot ”sedeslösa ung kvinnor” i åldersgruppen 18-21. I förarbetena till 1934 års lagstiftning förekom det ett stort fokus på könsliga förvillelser bland unga kvinnor, särskilt gällande prostitutionsrisk. Tidigare har unga kvinnor mest omhändertagits via lösdrivarlagstiftningen då de förfallit till så kallad ”lösaktighet”. Straffet för detta var tvångsarbete. Resultatet blev att åldern höjdes till 21 år och detta gjorde det därför möjligt att med lagens stöd omhänderta och ge vård till unga kvinnor och andra unga lösdrivare.

Tillägget innebar att ungdomar mellan 18 och 21 år kom att omfattas av barnavårdslagen, men även att barnavårdsnämnderna fick skyldighet att ingripa förebyggande eller skyddsuppfostrande även för den åldersgruppen:

Person i åldern mellan aderton och tjuogoett år, som befinnes vara hemfallen åt ett oordentligt, lättjefullt eller lastbart levnadssätt och beträffande vilken särskilda åtgärder från samhällets sida krävas för hans tillrättaförande (Hamreby 2004, s 51 SFS 1934: 203).

Återkommande i samhällsdebatten under 1930-talet var även frågor kring ungdomsbrottslighet. Ohlsson/Swärd beskriver att motioner i riksdagen tog upp frågan om brottsligheten och vikten av att

utreda detta, möjliga förklaringsmodeller såg man som dansbanans inträdde, filmer och nöjesliv (Ohlsson/Swärd 1994).

1942 års lagstiftning kom att utvidga befogenheter för ingripande både när barnets kroppsliga- och/eller själsliga hälsa var i fara, detta innebar att lagen även kom att omfatta psykisk hälsa.

En utvidgning gällande ålder infördes med hjälp av tillägg till lagstiftningen. Synen på ungdomar som viktiga och med sikte på framtiden i förhållande till samhället ledde till att man 1934 skärpte formuleringen och på så vis samhällets möjligheter till ingripande då framförallt i förhållande till unga flickor men även unga män som man då ansåg bröt mot samhällets normer kring ett acceptabelt beteende. Detta användes framförallt beträffande sexualitet (Hamreby 2004).

1960 års barnavårdslagstiftning kan ses som den första där man tydligare formulerade sig könsneutralt än i tidigare lagstiftning, benämningar som ”flickor” och ”pojkar” förekommer inte i lagtexten. Som pronomen användas vid allmänna förklaringar ”han”. Lagen föregicks av nya tankar kring uppfostran samt att ungdomsvården skulle arbeta mot att barn och ungdomar fick bästa möjliga uppväxtförhållanden (Hamreby 2004).

Under 1960-talet började även vissa droger att göra sitt intåg bland ungdomar, preparat som amfetamin, preludin, morfinbas och hasch. Sedan 60-talet har narkotikan varit ett ständigt återkommande tema i samhällsdiskussionen (Ohlsson & Swärd 1994).

Under 1940- och 50 talen var den vanligaste problemdefinieringen bland unga flickor ”sexuell vanart” som innefattade allt från prostitution till att vistas för länge ute på kvällarna. Sexuell vanart som grund för omhändertagande minskade i betydelse i slutet av 50-talet, även vad beträffade placering av unga flickor på ungdomsvårdsskola. Ohlsson och Swärd menar att det kan kopplas till en förändrad syn på sexualitet och moral, abort och preventivmedel (Ohlsson & Swärd 1994).

I slutet av 1950- talet, början av 1960 började förekomsten med raggare att diskuteras som ett ungdomsproblem som ansågs utgöra ett ordningsproblem i samhället. Den så kallade ”Raggparagrafen” blev 1963 ett tillägg till 1960 års barnalag. Fokus riktades framförallt mot flickorna som förekom i raggarkretsar och gjorde det möjligt för polisen att ingripa och omhänderta flickor direkt i situationen och föra hem dem utan att någon rättslig prövning behövdes. Att flickorna vistades i sammanhang ansågs inte vara tillräcklig grund för ett omhändertagande, i fokus låg vad de kunde bli utsatta för (Hamreby 2004).

Föredragande statsråd Ulla Lindström ger en motivering till tillägget:

.. Inte minst för flickor kan sådana erfarenheter få allvarliga följder för hela deras framtid. Flickornas egna uppträdande på gator och allmänna platser är sällan sådant att polisen med hänvisning till fara för allmän ordning och säkerhet kan omhänderta dem för att förhindra att de kommer i dåligt sällskap (Citatet är hämtat från Hamreby 2004, s 58).

I samband med lagens inträde diskuterades det faktum att lagen gav utrymme till att ingripa mot de ungdomar som riskerade att bli utsatta, och inte ingripanden mot ungdomar som utsätter andra. Fokus i formuleringen i tillägget var på offret och inte förövaren. Socialstyrelsen påpekade att ingripande med tvång för att skydda den enskilde skulle beaktas som tveksamt. Trots dessa kritiska påtalanden

användes lagstiftningen som skydd för den enskilde med argumentationen att det var av vikt att tidigt i livet ingripa för de ungdomar man ansåg kunde försätta sig i svåra livssituationer (Hamreby 2004).

Enligt Hamreby (2004) har lagstiftningsarbetet kring barnavård dominerats av män. Värderingar och normer blir i mycket outtalade, men förekommer i strukturen som av naturlig och självklar art. Dessa blir då svåra att ifrågasätta menar Hamreby, då de outtalade normerna är nära knutna till den offentliga makten och tillhörande institutioner.

Hamreby (2004) påtalar att skillnader i bedömningar och beskrivningar av sociala problem i förhållande till kön genom historien förekommit både i Sverige och internationellt.

Under det tidiga 1900-talet beskrevs vissa beteenden som "vanartiga" enbart i fall med flickor och inte för pojkar trots att de agerat likartat. Detta konstaterande kvarstår i forskning genom åren fram till idag (Hamreby 2004, Schlytter 1999).

Det finns en hel del forskning på områden som dels ligger nära, dels överlappar vårt intresseområde, men i vår genomgång av kunskapsläget inför uppsatsen har vi på grund av tidsramarna valt att istället lägga tyngdpunkten i våra efterforskningar dels på den historiska forskning som kan sätta vår lilla studie i sin rätta kontext, samt på de rättskällor som ligger till grund för vårt studieområde.

Bland avhandlingar som direkt berör vårt studieområde kan framhållas Kerstin Hamrebys doktorsavhandling (2004) "Flickor och pojkar i den sociala barnavården; föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet", vilken varit en viktig källa till denna uppsats historiska bakgrund.

En annan avhandling är Hans Swärds doktorsavhandling (1993) "Mångenstädes svårt vanartad... – om problemen med det uppväxande släktet", som ur ett sociologiskt, historiskt perspektiv, behandlar hur vuxensamhället och myndigheter historiskt har förhållit sig till ungdomar, kriminalitet och problem i relation till den sociala och samhällsliga utvecklingen, samt hur samhället under 1900-talet har försökt reformera vanartiga ungdomar genom nya metoder. Tyngdpunkten ligger på "lösdrivare och raggbrudar" och vanartiga beteenden.

Bo Edvardssons (2003) "Kritisk utredningsmetodik – begrepp, principer och felkällor" tar upp "viktiga principer, begrepp och felkällor i kritisk-saklig utredningsmetodik rörande utredningar med social och psykologisk inriktning och i synnerhet sådana med fokus på barn." (Edvardsson 2003 s. 5). Boken behandlar vidare personbedömningar och utredarens förhållande till saklighet i utredningar. Särskilt intressant för oss är att han skriver om hur vissa beskrivningar av kvinnlig sexualitet kan ses som könsdiskriminering.

Bland SiS rapporter kan nämnas "Flickorna i fokus" av Linda Knudsdotter och Margareta Wihlborg (2002), som behandlar hur och på vilket sätt flickor som omhändertas enligt LVU och LVM tas om hand på institutioner, samt hur deras speciella behov tillgodoses; samt "Sluten ungdomsvård" av Kerstin Johansson, Anette Schierbeck och Margareta Wihlborg (2001), som innehåller allmänna uppgifter och statistik om de ungdomar som fått vård på SiS-institutioner.

Vidare finns det, enligt en sökning på "Google scholar", även ett flertal C-uppsatser, som har ämnen, studieobjekt och slutsatser som liknar våra. Bland dessa kan nämnas "Socialiseringen av kvinnlig sexualitet på behandlingshem för unga kvinnor – ett symbolisk [sic] interaktionistiskt perspektiv" av Magdalena Larsson (Stockholms universitet 2006). Av titeln framgår uppsatsens syfte och teori. Bland Larssons slutsatser kan nämnas att personal på de institutioner hon har behandlat inte

främst ser unga kvinnors sexualitet som en källa till lust och begär, utan som en källa till sårbarhet och utnyttjande.

Slutligen kan vi inte undgå att nämna Astrid Schlytters (1999) "Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå", vilken har gett oss viktig vägledning och inspiration under uppsatsarbetet.

2.3. RÄTTSKÄLLOR

Under denna rubrik vill vi om också i begränsad omfattning tydliggöra hur vi uppfattar och tolkar lagen, de förarbeten som ligger till grund för nuvarande lagstiftning av LVU samt rättsnormer och hur vi kan förstå bakomliggande betänkande.

Samhället som helhet med alla dess system på olika nivåer omfattar olika dimensioner av normsystem. Rättsnormer ingår som en del av övriga normsystem och utgår från sociala normer. Vissa normer upphöjs till rättsregler vilket förstärker normernas värde och innebörd vilket ger dem en annan status. Håkan Hydén (2001) menar att normer är liktydiga med handlingsanvisningar och reproduceras inom ramen för olika system kopplat till handling.

Från att den första lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga stiftades har vissa formuleringar ändrats för att bättre kunna bereda vård för unga. Den aktuella lagstiftningen enligt LVU 3 § som i vardagspråket men till viss del också i myndigheters språkbruk kallas *beteendeparagrafen* (Hydén 2001), ser ut som följer:

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till slutna ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § Brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Lag (1998:616).

2.3.1. 1980 ÅRS LAGSTIFTNING

Detta förslag kom att bli den första lagen om särskild vård av unga (1980:621) och ersätta barnavårdslagen (1960:97). Astrid Schlytter (1999), docent i rättssociologi vid Stockholms universitet menar att en stor förändring var att beslut om vård endast får grundas på ungdomars behov. Den tidigare lagen tog även sikte på att hindra beteenden som är skadliga för samhället.

2.3.1.1. PROPOSITION 1979/80:1

Proposition 1979/80:1 4.2 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (s 582): Andra stycket, punkt 2, från 1980 års lagstiftning, omfattar den unges beteende. Utgångspunkten för ett omhändertagande är att den unge utsätter sig för fara gällande bruk av beroendeframkallande

medel, brottslig verksamhet eller annat beteende som kan innebära fara för den unges hälsa och utveckling.

Vidare påtalas den unges rätt till självbestämmande men också rätt till adekvat vård då allvarlig fara för hälsa och utveckling föreligger. Regelbundenhet av bruk av beroendeframkallande medel, anses härmed innebära *allvarlig fara* men dock inte enstaka bruk om det inte handlar om enstaka bruk av heroin eller en längre tids missbruk.

Vad gäller brottslig verksamhet innebär *något annat därmed jämförbart beteende* inte bagatellföreteelser och/eller enstaka mindre brott utan snarare påtalad bristande anpassning till samhällslivet. Andra jämförbara yttringar av en livsföring som nämns i förarbeten till det första lagförslaget gällande *beteende* och som kan innebära *allvarlig fara* för den unge kan innebära, enstaka allvarliga brott, ett annat exempel är ”*om den unge – flicka eller pojke – är prostituerad.*” (Prop 1979/80:1 s.583)

LVU skall möjliggöra för socialtjänsten att tillgodose den unges behov och inte primärt ses som ett skydd för samhället. Om socialtjänsten inte på frivillig väg kan tillgodose den unge den hjälp som anses behövas skall länsrätten efter begäran av socialnämnden besluta om vård med stöd av LVU (Prop. 1979/80:1). I propositionen som låg till grund för den första lagstiftningen hänvisar man till olika situationer och beteende som kan komma att vara aktuella för att fylla kriterier i LVU 3 §.

Samhällets ansvar för att ingripa med åtgärder för den unge tydliggörs; detta kan vara att man finner en ungdom påverkad av narkotika vilket därmed kan innebära en allvarlig fara för den unges hälsa och utveckling. I förarbeten beskrivs situationer kring brottslighet och missbruk av medel och preparat som därmed kan innebära allvarlig fara men vidare nämns också uttrycket sociala anpassnings svårigheter. Dock finns inga tydliga exempel på vad sociala anpassningssvårigheter kan innebära, det enda konkreta exemplet är prostitution. Den slutliga lagen fick denna utformning:

Beredande av vård

Lag (1980:621)

1 §

Den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård skall beredas den unge om

brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling eller

den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Vård med stöd av andra stycket 2 får även beredas den som fyllt 18 år men inte 20 år, om vård inom socialtjänsten med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är uppenbart lämpligare än annan vård.

2.3.2. 1990 ÅRS LAGSTIFTNING

2.3.2.1. SOU 1986:20

SOU 1986:20 Barns behov och föräldrars rätt – Socialtjänstens arbete med utsatta familjer: Socialberedningen betänkande syftade till att förtydliga och precisera lagstiftningen och inriktningen på de ställen där det uppfattades som att det fanns behov. Intentionen var inte att inskränka möjligheterna till tvångsomhändertagande, detta då socialtjänstlagen är en ramlag och LVU är en komplimenterade lagstiftning.

Socialberedningen föreslår att förutsättningarna för LVU skall få en ändrad lydelse. Grunderna för omhändertagandet föreslår man vara det samma som tidigare lagformuleringar, samt ett bibehållande av möjligheterna att ingripa med tvång.

Av förslaget kan man förstå att man vill överge begreppen ”fara” och ”allvarliga fara” i 1 § andra stycket LVU.

Prövningen bör istället gälla dels den faktiska skada som den unge utsätts för och dels de risker hans situation medför[...]

När det gäller barn och ungdomar föreslår vi, i nära anslutning till LVU, missbruk av berusningsmedel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart levnadssätt som beskrivning på svårigheter som bör kunna föranleda ett tvångsomhändertagande (SOU 1986:20 s.14-15).

En av orsakerna till socialberedningens betänkande var att sedan den första socialtjänstlagen och LVU som varit i kraft sedan 1982 hade det kunnat påvisas en kraftig minskning av påbörjad tvångsvård men även vård under frivilliga former. Detta var visserligen också syftet med lagen som helhet och med ett tydligare ansvar för samhället att se till barn och ungdomars trygghet, utveckling och hälsa.

Trots detta ansåg utredarna att det förelåg viss oro kring hur väl lagen och socialtjänsten uppfyllde de tänka kraven. Så även för tonåringar där man föreslår att skada inte skall behöva konstateras för att uppfylla kraven. Man vill förtydliga att det skall föreligga tydliga indikationer om att skada för hälsa och utveckling är påtaglig och därmed *får* man inte göra ett tvångsomhändertagande utan formuleringen blir, *skall*.

Socialberedningen kommenterar utredningar i förhållande till domstol. Då de tillfrågat domare redovisar beredningen att ett beslutsunderlag bör innehålla fakta, därefter värderingar och till sist utredande socialsekreterares bedömning i ärendet. Från domarhåll efterfrågas ett mer specifikt språk för att i beslutsunderlagen undvika otydliga kopplingar mellan värderingar och faktisk fakta i målet.

2.3.2.2. ÖVERSYN AV LVU 1987:3

DS - Översyn av LVU (1987:3): Efter att en statlig offentlig utredning ”Barns behov och föräldrars rätt- Socialtjänstens arbete med utsatta familjer” (SOU 1986:20 Ds.1987:3) publicerats kom dåvarande justitieombudsmannen Tor Sverne att få i uppdrag att göra en översyn av lagen. Detta enligt socialberedningens förslag från 1982 gällande Socialtjänstlagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU 1980:621).

Utredarens förslag syftade till att förtydliga vissa formuleringar i syfte att ändra lydelse i lagen för att uttrycka ett större ansvar än tidigare för tonåringar utifrån socialtjänsten som samhällsorganisation. Vidare syftade det till att öka möjligheten för att ta hänsyn till rättsäkerhet för barn/unga och föräldrar. Förslaget innebär också att förse lagen med tillägg enligt vilket grundförutsättningarna för LVU skall anses i ansökan. Samt att ansökan ska skilja på fakta och värderingar.

Tidigare syftade den första lagstiftningen på att den unge får omhändertas om förutsättningarna för vård är uppfyllda. Utredaren föreslår att en tydligare formulering ska resultera i att om förutsättningarna är uppfyllda så *skall* den unge omhändertas. Vidare menar utredaren att lagen aldrig får bygga på att skadan redan konstateras, utan att lagen föreslås bli tillämplig då det föreligger stor risk. Den tidigare formuleringen ”*något annat därmed jämförbart beteende*” föreslås ändras till ”*annat farligt levnadssätt*”.

Innebörden av begreppet *Socialt nedbrytande beteende* härrör från en tidigare formulering i LVU § 3 ”*något annat därmed jämförbart beteende*” (1980:621). Motivet bakom den ändrade formuleringen var att den tidigare *Lagen om Vård av Unga* ansågs luddig och en utredning tillsattes för att förtydliga lagen och formuleringarna i sin helhet, vilket senare kom att leda till förändrad formulering i beteendefallen.

Utredarens förslag syftade till att förbättra och precisera LVU samt till viss del Socialtjänstlagen. Detta med utgångspunkt i ökad rättssäkerhet och för att öka barnens skydd. Vidare föreslog utredaren att LVU inleds med ett förtydligande där vårdens allmänna inriktning klargörs. I lagen föreslås en ändring av den tidigare formuleringen ”*fara*” till ”*uppenbar risk*” i både miljö- och beteendefallen. Detta innebär i beteendefallen att större ansvar därmed läggs på socialtjänsten för unga. (Ds 1987:3)

När det gäller den utredning som skall ligga till grund för ansökan framhålls motiven bl.a. att utredningen bör utformas på ett klart och tydligt sätt och att fakta bör skiljas från värderingar (Ds 1987:3 s.6).

2.3.2.3. PROPOSITION 1989/90: 28

Proposition 1989/90: 28, 4.2.3 De särskilda problemsituationerna i beteendefallen:

Utredaren föreslår följande ändringar:

Lagens beskrivning av förutsättningarna för att bereda någon vård på grund av eget beteende jämkas i förtydligande syfte. Förutom missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet nämns "något annat socialt nedbrytande beteende", vilket får ersätta uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" (Prop 1989/90:28 s.66).

Formuleringen *beteende* föreslås kvarstå då utredaren menar att formuleringen väl täcker avsett syfte men lagstiftaren anser att motiven bakom förslaget att ändra ”*något annat därmed jämförbart*” till ”*annat socialt nedbrytande*” då det bättre inbegriper situationer då den unge befinner sig i olämpliga miljöer och prostitution.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar som far illa får den hjälp som de behöver. Som jag tidigare uttalat måste det emellertid avgöras från fall till fall vilken vård som är lämpligast. I vissa fall kan den nödvändiga vården ges inom ramen för socialtjänstens egna behandlingsresurser, i andra fall kan det vara lämpligare att bereda den unge vård inom psykiatrin (Prop 1989/90:28 s. 67).

Enligt 1 § andra stycket 2 LVU skall vård, om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda, beredas den unge om han eller hon utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende (Prop 1989/90: 28, s.66).

Utredaren refererar till förarbeten för dåvarande gällande lag angående ”något annat därmed jämförbart beteende” (prop,1979/80: 1 del A). Han beskriver att det till exempel nämns att unga personer kan ha begått brott, enstaka eller flertalet, utan att man kan likställa detta med brottslig verksamhet, ett annat exempel är i fall där den unge befinner sig i prostitution.

Utredaren menar vidare att det finns beteenden som kan jämföras med missbruk av beroendeframkallande medel och kriminalitet, men samtidigt blir dessa jämförelser problematiska i förhållande till beteenden som att ungdom befinner sig i missbrukarmiljö eller uppträder på sexklubb. Vidare menar han att det i dessa förekommande fall kan vara av vikt att ingripa med hjälp av LVU-lagstiftningen om givna förutsättningar i övrigt är uppfyllda.

Skälet för föreslagen ändring från ”något annat därmed jämförbart beteende” till ”något annat socialt nedbrytande beteende” är enligt utredaren att tydliggöra i vilka situationer tvångsomhändertagande av unga kan bli aktuellt. Med ”socialt nedbrytande beteende” hänvisar man till att den unge har ett beteende som avviker från samhällets grundläggande normer.

Det bör framhållas att det dessutom alltid krävs att beteendet skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Detta får t.ex. anses vara fallet om en tonåring på tidigare beskrivet sätt uppehåller sig annat än tillfälligt i en olämplig miljö (Prop 1989/90:28 s. 67).

Utredaren föreslår att *beteende* ska bytas ut mot levnadssätt med motiveringen att detta skulle kunna uppfattas som mer konkret än beteende samt att den tidigare formuleringen kan uppfattas som att den unge skall bestraffas för sina handlingar. Lagstiftaren anser inte att denna ändring skall genomföras och den tidigare formuleringen kvarstår.

Beträffande ungdom som till följd av psykisk störning innehar ett kriminellt beteende, missbruk eller *annat socialt nedbrytande beteende* kan det finnas anledning för socialtjänsten att ingripa med hjälp av LVU. Detta motiverar utredaren med att socialtjänsten innehar det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar ej skall fara illa. Vården kan bedrivas inom socialtjänstens regi, men kan i andra fall kan det vara lämpligare att bereda behandling inom psykiatrin. Utredaren påpekar dock vikten av att det skall avgöras från fall till fall.

Före 1990 innebar formuleringen att det skulle föreligga en *allvarlig* fara för den unges hälsa eller utveckling för ett beslut om omhändertagande. Detta skulle kunna uppfattas som att bevisningen för

påtaglig fara fram till 1990 gav större begränsningar för socialnämndens möjligheter för att ansöka om vård.

Detta kan ställas mot lagens nuvarande formulering, där en ansökan skall grundas på en klar och tydlig risk för unges hälsa och utveckling. (Everlöf & Sverne 1999).

3 § /Träder i kraft I:2007-01-01/ Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Lag (2006:896).

2.3.2.4. PREJUDIKAT REGERINGSRÄTTENS ÅRSBOK 2000 ref 33

Regeringsrättens årsbok (RÅ) 2000 ref 33 angående begreppet socialt nedbrytande beteende i lagen 3 § (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Vi har försökt att finna grunderna och ramarna för begreppet socialt nedbrytande beteende för att på så vis ringa in vilka typer av beteende och livsomständigheter som kan komma att vara aktuella. I LVU hänvisas vad gäller socialt nedbrytande beteende till RÅ 2000:33 för innebörden av begreppet. Där går att finna ett fall som exempel på lagens tillämpning utifrån ovanstående. Domen handlar om en pojke, som fått beslut om vård med stöd av LVU 3 §, socialt nedbrytande beteende.

Kortfattat vill vi belysa de omständigheter och beteende som beskrivs i fallet och som sedan hänvisas till på frågan om innebörden. Man hänvisar här till olika händelser och beteenden, olika insatser som pojken och familjen blivit beviljade så som placeringar, stöd på hemmaplan av varierande karaktär. Familjens historia beskrivs innehålla missbruk, våld och asocialitet. Mamman har vid flera tillfällen sökt hjälp hos socialtjänsten. Pojken har varit utsatt men även själv använt hot och våld i flertalet olika sammanhang, provocerar sin omgivning och beskrivs som med en stark dragning till asociala/destruktiva sammanhang. Vidare beskrivs han ha svårt att härbärgera aggression, svårt med impuls kontrollen och en hög ångestnivå. Han verkar ha en misstro till vuxenvärlden men även svårt med kamratrelationer och upplever sig själv ofta som utsatt. Får ofta vredesutbrott, har svårt att hantera starka känslor och har hög ångestnivå.

Till stöd för ett omhändertagande anser kammarrätten att hans aggressiva, utåtagerande beteende utgör sådant socialt nedbrytande beteende som omfattas av LVU 3 § och att beteendet resulterar i en påtaglig risk för hans hälsa och utveckling.

Enligt 3 § LVU skall vård med stöd av lagen beslutas om den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Därutöver krävs att det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av vårdnadshavaren, och när den unge fyllt 15 år, av honom själv. – Av lagens förarbeten framgår att med socialt nedbrytande beteende menas att den unges beteende avviker från samhällets grundläggande normer på ett sätt

som kan leda till en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling (prop. 1989/90:28 s.67 och 109).

Som exempel på detta anges att den unge kan ha begått något eller några allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Vidare kan det vara frågan om att den unge vistas – annat än tillfälligt – i en så kallad knarkarkvart eller annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på sexklubb. Det bör dock framhållas att beteendet även skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling (RÅ 2000 ref 33, s 241).

2.3.3. TANKAR OM RÄTT OCH NORMER

Normer kan ses som skrivna eller oskrivna, då normbildning är återkommande i diverse sammanhang blir det av vikt att göra en distinktion mellan vad vi i daglig tal kan referera till som normer och det som man kallar för rättsliga normer (Schlytter 1999). Normerna inom rättssystemet uppfattas som själva kärnan av systemet. Inom juridiken refererar man till normer som ”rättsregler”.

Normbegreppet förutsätter att man gör en skillnad mellan normer som kan uppfattas som bindande och icke bindande. Föreskrifter kan ses som en form av bindande normer där tillämpningen skall vara generell och inte utgå från enskilda fall eller situationer. Lagen kan i sammanhanget ses som den normbildning som riksdagen beslutar över och förordning är normer beslutade av regeringen. Stadga eller reglemente kan här kopplas till de normer som kommer från förvaltningsmyndigheter eller kommuner, kan även kallas för föreskrifter.

Allmänna råd ses enligt Schlytter (1999) som ickebindande normer och räknas därför inte som rättsliga normer.

Rättsregler har två delar, en del som handlar om villkor för lagen och en som utgår från fåföljd och enligt rättssystemet innehar lösningen på olika situationer som kan komma att omfattas av lagen och det omgivande rättssystemet.

Normer har en funktion av att kunna värdera och avgöra olika rättsreglers/normers betydelse, inordningen sker på olika hierarkiska nivåer och utgår från innehållet i det berörda fallet. Rättskälprinciperna kan beskrivas som metanormer, alltså normer överordnade andra mindre institutionaliserade normer som de sociala. Metanormerna kan inte ses som rättsregler utan har tillkommit genom långvarig praxis där de kan inneha en avgörande roll när konflikt förekommer. Rättskälprinciperna blir en hjälp som värdenormer vid ett avgörande, hur olika värden skall prioriteras och värderas.

Lagen skall och kan anses vara könsneutral. Trots detta menar Schlytter (1999) att lagen diskriminerar utifrån kön. Rättssamhället har inbyggda värderingar och normer som reflekteras av och i det omgivande samhället. Hon menar att kvinnor och män inte behandlas lika utan snarare reproduceras uppfattningar och social normbildning utifrån kön. Andra faktorer som i andra avseenden inte alltid bidrar till ett lika inför lagen är klass- och etnicitetsfaktorer. Detta kommer vi inte att vidare belysa, trots att vi anser det både relevant och viktigt så även utifrån en könsaspekt.

Med ”socialt nedbrytande beteende” avses att ungdomen betar sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer, vidare är det avgörande att följderna av beteendet också skall vara asocialt och att det kan leda till skada för hälsa och eller utveckling.

Vidare menar Schlytter att LVU är utformad utifrån pojkars beteende och sociala verklighet, så även den senaste ändringen i formuleringen ”annat socialt nedbrytande beteende” inte heller här beskrivs flickors sociala verklighet på ett mer konkret sätt. Schlytter (1999) belyser att det finns skillnader ur ett könsperspektiv och att detta på vissa sätt manifesteras genom lagen LVU. Det verkar som om skälen för att omhänderta pojkar och flickor till viss del skiljer sig åt. Beskrivningarna i flickfallen grundar sig ofta på rymningar, vagabondering, missbruk, olämpliga miljöer och suicid försök men också vanligt förekommande är att de utsatts för sexuella övergrepp. I pojksfallen var skälen oftare stöld, skadegörelse, våld och misshandel. (Schlytter 1999). Vidare tycks det vanligt förekommande att flickors sexualitet problematiseras som ett symptom på avvikande beteende medan pojkars sexualitet inte alls nämns i samma omfattning. En annan tendens verkar också vara att flickor oftare vänder destruktivt beteende mot sig själva medan pojkar i större omfattning vänder det utåt mot omvärlden.

Rättsnormer skall vara neutrala, de beslut som fattas skall innebära att alla är lika inför lagen oavsett kön. Sociala normer i samhället bygger på värderingar som inte i den samhälleliga kontexten fungerar som könsneutrala. (Schlytter 1999)

Vi anser att samhället har ett övergripande ansvar för dess medborgare och så även unga som är i behov av vård och stöd. Därför anser vi det i vissa fall nödvändigt att, då det inte går att genomföra på frivillig väg, då omständigheterna kräver det kunna ge den unge vård enligt de förutsättningar som finns att tillgå och ställer oss därmed inte emot en tvångslagstiftning av typen LVU då detta anses nödvändigt.

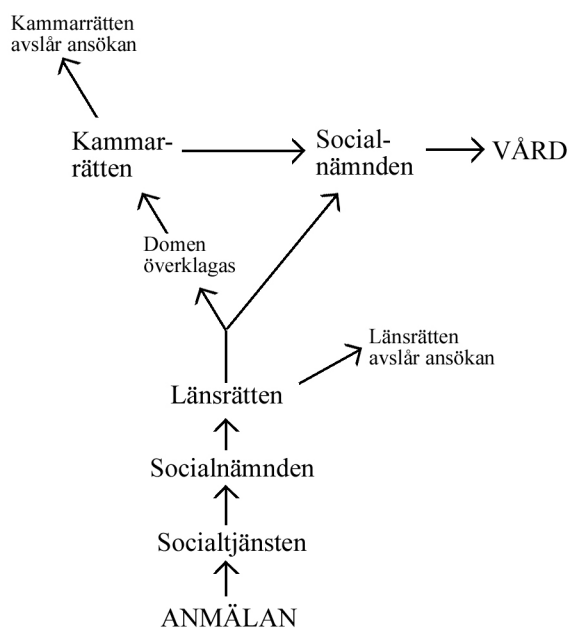
Förarbeten och lag uppfattar vi som grundade på föreställningar, normer samt traditioner och som ger riktlinjer av vad samhället anser vara fara för en ung människas utveckling, vad som avses med avvikande beteende och vilka normer som ligger till grund för den samma. Tankar kring hur LVU kan uppfattas utifrån kön är för oss ett komplext system där det kan vara svårt att se var gränserna för könsnormer och nedbrytande beteende går. I förarbetena finns tydliga exempel på vad som avses med missbruk och kriminalitet och i vilken omfattning som kan värderas som påtaglig risk. Däremot tycks det inte alls lika tydligt vad det gäller ”annat socialt nedbrytande beteende”. Här hänvisas till att beteende skall avvika från samhällets grundläggande normer, detta avser inte politiska uppfattningar utan som ovan beskrivet. Vi ställer oss då frågan hur mycket socialsekreterares värderingar i ansökan påverkar underlaget i ansökan och hur rättssamhället ser och förhåller sig till beskrivningar utifrån pojkars och flickors beteende? Svaret på frågan står i egentlig mening inte att finna men att en diskussion för att synliggöra hur sociala beteenden problematiseras och på vilka grunder unga omhändertas är högst relevant.

En diskussion förs i förarbetena kring ungdomar som till följd av sina psykiatriska problem missbrukar, begår brott eller med annat beteende faller under paragrafen. I detta sammanhang förekommer en annan lagstiftning, LPT (Lag 1991:1128 om psykiatrisk tvångsvård) vilket verkar vara alternativet då unga hamnar i för dem själva destruktiva eller på andra vis problematiska psykosociala omständigheter och inte uppfyller kriterierna för LVU. I LVU finns ingen möjlighet att gå in med

vissa medicinska tvångsåtgärder vilket kan vara ett argument för att när unga är i behov av vård hellre försöka använda LPT som grund för omhändertagande. Ett problem med detta kan vara att förutsättningen för LPT är allvarlig psykisk störning. Vi tycker oss i vissa fall ha sett en eventuell svårighet att bereda vård enligt LVU för vissa beteenden som, allt för omfattande destruktivt beteende så som självskadebeteenden i olika former. Vi tänker att vissa unga som är i behov av vård och stöd och det inte förekommer samtycke och vård därmed kan beredas på frivillig väg kan hamna mellan de båda lagarna, i gränslandet. Om detta skulle vara fallet kan eventuella ofta mer förekommande beteende av självdestruktiv karaktär som tillskrivs flickor innebära en viss typ av diskriminering av flickor men också en brist på det lagstadgade ansvar som föreligger samhället för gruppen i fråga.

2.4. BESLUTSGÅNGEN VID LVU

Personer under 18 år kan få vård enligt LVU. Den som har fyllt 18 år men inte 20 år kan få vård enligt LVU enligt 3 § (beteendefallen) om det bedöms som lämpligare än annan vård. Om föräldrarna till en person under 18 år inte kan ge stöd till den unge eller om den unge själv lever ett destruktivt liv kan beslut fattas om vård enligt lagen. Missförhållandena skall vara så pass allvarliga att det förekommer stor risk för den unges hälsa eller utveckling skadas och att det vårdbehovet som föreligger ej kan ges på frivillig väg. Beslutsgången ser ut på följande sätt:

1. Utredning startas hos socialtjänstens efter förbedömning av ärende.
2. Utredningen presenteras för socialnämnden som fatta beslutet om ärendet skall lämnas till Länsrätten.
3. Kommunernas socialnämnd lämnar en ansökan till Länsrätten angående vård enligt LVU. Ansökan framställs enligt huvudparagraferna, så kallat miljöfall och/eller beteendefall.

4. Länsrätten provar ärendet och beslutar om vård skall fattas enligt ansökan eller inte. Vid akuta fall kan ett omedelbart omhändertagande beslutas av socialnämndens ordförande, men måste sedan bekräftas av Länsrätten inom en vecka från den dag beslutet fattades.
5. Länsrätten kallar alla berörda till domstolen och en muntlig förhandling. Beslut fattas efter förhandlingen. Offentligt biträde kan utses till den unge om ett beslut enligt LVU blir aktuellt. Domstolen beviljar ett sådant och dennes uppgift är att tillvarata den unges intressen.
6. Kommunens socialnämnd beslutar om hur vården av den unge skall ordnas och i vilken form. Vården inleds alltid utanför den unges hem, ex institution eller familjehem. Nämnden kan även begära att den unge skall få en plats inom Statens institutionsstyrelsen (SiS), där särskild utredning och behandlingsplan kan utformas. SiS har tillgång till låsta platser.
7. Länsrättens beslut kan överklagas till Kammarrätten, inget prövningstillstånd krävs ("Sveriges domstolar", hemsida).

3. TEORETISKA PERSPEKTIV

3.1. SOCIALKONSTRUKTIONISM

3.1.1. KUNSKAPSSOCIOLOGI OCH VARDAGLIGHET

Socialkonstruktionismen som teori är en del av kunskapssociologin – den gren av sociologin som, enligt sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckmann: "sysslar med analysen av den sociala konstruktionen av verkligheten" (Berger & Luckmann 1979 s. 12), samt förhållandet mellan mänskligt tänkande och dess sociala kontext (Berger & Luckmann 1979). Man kan alltså säga att socialkonstruktionismen ytterst behandlar såväl ontologiska frågor – frågor om vad, om något som existerar, och i sådana fall hur det existerar, som epistemologiska frågor – frågor om hur vi kan nå och förmedla kunskap om världen (Hilte 1996).

Berger och Luckmann, vilkas bok "The Social Construction of Reality" (på svenska: "Kunskapssociologi, Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet."), är en viktig grundsten för socialkonstruktionismen, menar att man i kunskapssociologisk forskning hellre bör fokusera på det människor i sitt vardagsliv känner som sin verklighet, och det de anser vara vetbart, snarare än på de stora teorier och filosofiska tankevärdar, vilka annars ofta står i fokus i sociologisk och historisk forskning. Detta eftersom människan i sitt vardagsliv; sin världsbild och sina livsval och så vidare, bara i liten omfattning påverkas av de "stora" teoretiska och filosofiska tankarna och strömningarna. I vardagslivet präglas människans tänkande och agerande betydligt mer av till exempel "common sense" (mer om detta nedan) och andra försanthållanden. En sociolog som bortser från denna subjektiva vardagsverklighet – tolkad av människor, vars tolkningar är sociologens arbetsmaterial – riskerar alltså, enligt Berger och Luckmann (1979), att missa målet.

3.1.2. KONSTRUKTION OCH KATEGORISERING AV DEN SOCIALA VERKLIGHETEN

Genom större delen av den västerländska historien har synen på världen och förståelsen av den präglats av tanken på att det finns en objektiv, ren kunskap, ett korrekt sätt att förstå och förhålla sig till världen. Detta har länge ansetts självklart i samhällsvetenskaperna, och gör det ännu i viss mån inom naturvetenskaperna. Men 1900-talet innebar för samhällsvetenskaperna en ökande värderelativism – det är inte längre självklart att det finns en enda verklighet och en enda sanning (jfr. Barlebo Wenneberg 2000).

Den teoribildning som vanligen kallas socialkonstruktionism, eller socialkonstruktivism, är en del av denna strömning. Bland besläktade, skeptiska och kritiska, tankeströmningar kan nämnas post-strukturalismen och den på senare år alltmer kritiserade postmodernismen, vilken möjligen genom sitt mer eller mindre uttalade avvisande av det universella, och sin strävan att relativisera rationaliteten och förnuftet i förhållande till makten kan ses som en extrem form av socialkonstruktionism (Barlebo Wenneberg 2000).

Enligt socialkonstruktionistiska teorier om människans sociala verklighet konstruerar människor internt – i sitt inre – och intersubjektivt – i socialt samspel med andra – sin egen sociala verklighet och då denna konstruktion vanligen är omedveten tar flesta sin verklighet och sina kunskaper för givna.

Man ser alltså sin verklighet som den verkliga verkligheten, och sina kunskaper som fakta, man "vet" också att andra människor lever i samma värld som man själv lever i, och har samma möjligheter att bedöma vad som är fakta; vad som är sant eller falskt, verkligt eller överkligt. I vissa fall kan det bli tydligt för en människa att hans eller hennes världsbilder och kunskaper inte är universella. Dessa fall kan till exempel vara när värderingar och tolkningar av världen kommer i konflikt, eller när människan ställs inför problem som inte kan lösas med hjälp av de världsbilder, kunskaper och instrument han eller hon känner till (Berger & Luckmann 1979).

Men i allmänhet har människan inga logiska skäl att ifrågasätta sin världsbild och världs-uppfattning; Genom tankar och handlingar konstrueras och återupprättas denna konstruktion oavbrutet på ett mer eller mindre oreflekterat sätt. Själva det faktum att konstruktionen upplevs som verklig och logisk visar för individen att den återspeglar den "verkliga" verkligheten (Barlebo Wenneberg 2000, Berger & Luckmann 1979). Denna världskonstruktion kallar Berger och Luckmann "commonsense-världen" (Berger & Luckmann 1979). Detta gäller naturligtvis såväl för professionella socialarbetare, som för de personer dessa kommer i kontakt med i sin yrkesutövning (Lundgren 2006). Ingen kan ställa sig utanför sin egen verklighet.

Människor tolkar andra människors intentioner, och överför information med hjälp av kommunikation. Kommunikation sker genom tecken- och kategorisystem som måste vara begripliga för såväl avsändare som för mottagare – teckensystem som är gemensamma och etablerade och förmedlas genom "språket" i vid mening; tal, text, kroppsspråk, tonfall (Lundgren 2006, Berger & Luckmann 1979).

Utan dessa gemensamma och etablerade system (vilka i sig själva är socialt konstruerade) kan inte världen göras begriplig (Barlebo Wenneberg 2000); gemensamma tecken- och kategorisystem krävs för intersubjektiv begriplighet, samt för fortsatt kategorisering – det är mycket svårt att göra något begripligt, om det inte sätts i relation till något annat inom samma system. Utan gemensamma system för kommunikation och kategorisering kan inte världen delas upp i hanterbara, hierarkiskt ordnade delar (Lundgren 2006, Berger & Luckmann 1979, Barlebo Wenneberg 2000).

Men kommunikation och kategorisering gör inte enbart världen begriplig, de konstruerar den samtidigt. Man kan i sammanhanget anföra följande citat av den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer:

Språket är inte bara ett slags utrustning som kommit människan till del i hennes värld; att människan överhuvudtaget har en värld beror tvärtom på språket och visar sig i språket (återgivet i Ödman 2007 s. 29).

Genom att människor genom sin kommunikation kommer fram till vad som är sant eller falskt, viktigt eller oviktigt, fakta eller fiktion, samt hur dessa klassificeringar av verkligheten förhåller sig till allting annat, skapar och medvetandegör man också en verklighet – en verklighet som sedan i sin tur andra måste förhålla sig till, och som ofta också får konsekvenser för andra – personer som inte

nödvändigtvis själva har deltagit i konstruktionsprocessen, eller ens delar den världsbild konstruktionen är ett uttryck för (Berger & Luckmann 1979, Lundgren 2006).

Vi har främst låtit oss inspireras av vissa av de ovannämnda sociologerna Bergers och Luckmanns teorier om hur den sociala verkligheten kan förklaras, samt om hur specifika sociala företeelser är strukturerade och hur de fungerar. Berger och Luckmann hävdar följande:

- Samhället är en mänsklig produkt
- Samhället utgör en objektiv verklighet
- Människan är en social produkt

Dessa tre påståenden kan förefalla motstridiga, om man, liksom Berger och Luckmann, menar att alla tre påståenden är sanna samtidigt. Men uppställningen blir mer begriplig om man förstår att Berger och Luckmann menar att människan har en naturlig benägenhet att utforma vanor eller tankesätt. Dessa vanor externaliseras – sprider sig till andra människor som inte själva deltagit i utformandet av vanorna.

Dessa vanor, delade av nya grupper, kallar Berger och Luckmann institutioner. Dessa institutioner skolas sedan andra människor in i redan från födseln – till exempel förklarar vuxna för barn vad män, kvinnor, pengar och fattigdom är. Institutionerna existerar nu, och människor tar dem för givna eftersom de "föds in" i dem.

Institutionerna har alltså objektiverats och existerar oberoende av de som en gång började med vanorna, men också av människorna i samhället (Berger & Luckmann 1979). Med andra ord kan man säga att den sociala verkligheten dels är konstruerad, dels är självutvecklande (Barlebo Wenneberg 2000).

Dessa objektiverade institutioner kommer sedan att internaliseras av kommande generationer. Enbart genom denna process kommer människor att bli sociala varelser, som kan förstå andra människor och verkligheten (Berger & Luckmann 1979, Barlebo Wenneberg 2000).

Människan lever med andra ord inte i en given värld, utan i en värld hon själv och hennes förfäder har skapat. För att kunna ta del av världen måste vi tillägna oss de redskap vi har för att förstå världen och dess struktur (Hilte 1996).

3.1.3. SOCIALA PROBLEM SOM KONSTRUKTIONER OCH NORMAVVIKELSER

Ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan ett socialt problem (liksom fenomen i allmänhet) definieras som en:

...social överenskommelse, inom ramen för en social och politisk mall, en rådande diskurs som skulle ha kunnat tänkas annorlunda – och också har tänkts annorlunda (Börjesson & Palmblad 2003 s. 20).

Därför kan det finnas stora skillnader i synen på vilka beteenden som uppfattas som problematiska och nedbrytande. Med andra ord måste man känna till inom vilken kontext något anses vara ett socialt problem, samt vad som anses vara normalt, för att kunna förstå varför något anses vara ett problem.

Något som för någon i ett visst sammanhang anses vara problematiskt behöver inte anses vara det för någon annan i samma sammanhang – och olika betraktare med olika världsbilder, kunskapssyn och sätt att kategorisera verkligheten kan bedöma läget olika.

Man kan också se på sociala problem som normavvikelser; de är beteenden som avviker från det som just nu anses vara normalt och oproblemiskt av dem som har makt att bestämma vilka moraliska och rättsliga normer som skall gälla.

Ett socialt problem, grundat på avvikelse från en norm förutsätter också existensen av en legitimerad samhällsnorm att avvika från. En samhällsnorm kan, utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv beskrivas som en överenskommelse om *hur något bör vara* i ett system av symboler och kategorier (Hilte 1996, Lundgren 2006).

De som bedömer vad som utgör sociala problem i vårt nuvarande samhälle är experter och praktiker – de är de som, i Foucaults mening, "äger sanningen" om sociala problem. De kontrollerar också de strukturer som har makt att vidta åtgärder för att "rätta till" sociala problem (jfr. Lundgren 2006).

Bland experterna kan i första hand nämnas de som på olika sätt är inblandade i instiftandet av de lagar som praktikerna har att förhålla sig till, och bland praktikerna är det främst socialarbetare som har att bedöma om människors beteende skall kategoriseras som socialt problematiskt (Lundgren 2006, jfr. Berger & Luckmann 1979).

Syftet med denna kategorisering av beteenden är vanligen att det oönskade måste kunna kategoriseras för att kunna förstås, påverkas, förändras och motverkas (Hilte 1996, Lundgren 2006). Baksidan av ett sådant tänkande är att experternas och praktikernas sätt att kommunicera och kategorisera sociala problem, på det sätt som ovan beskrivits, skapar fenomenen "sociala problem", och "personer med sociala problem" genom sitt agerande.

Individen kan själv välja att acceptera att hans eller hennes beteenden klassificeras som sociala problem, men lika gärna motsätta sig det. Dock är det i detta fall vanligen experternas och praktikernas gemensamma tecken- och kategorisystem som har företräde.

Det skall betonas att detta förhållande inte är begränsat till de sociala problemens och fenomenens område, utan även är giltigt för till exempel konstruktionen av kön – se vidare nedan under rubriken "Teorier om kön".

3.1.4. KRITIK MOT SOCIALKONSTRUKTIONISMEN

Socialkonstruktionismen, och besläktade filosofiska rörelser (t.ex. postmodernism och post-strukturalism) är på många sätt ett relativt nytt sätt att förstå sociala och andra konstruktioner, och har under senare år av naturliga skäl mötts av en hel del kritik.

Kritikens kärna är att dessa filosofiska rörelser, vilka har applicerats måttlöst på vitt skilda fenomen, gärna leder till resultat som öppnar för nihilism, total relativism och pseudovetenskap, samt ofta används för att på ett dolskt sätt driva en eller annan tes eller för att argumentera för eller mot något på ett sätt som förefaller vara vetenskapligt, men i själva verket är grundat på känsla (se t.ex. Hacking 2000, Barlebo Wenneberg 2000, Poirier Martinsson 2003).

Svårigheten med att använda socialkonstruktionistisk teori i praktiken är med andra ord att lyckas förena relativism med realism och rationalitet (Barlebo Wenneberg 2000). För att teorin skall ha praktisk relevans är det, enligt vårt sätt att se på saken, en fördel att det som studeras är lämpat att behandlas relativt – socialkonstruktionismens användbarhet är som störst då den appliceras på ämnen som är svårgripbara och svåra att kvantifiera.

3.1.5. FORSKNING SOM SKAPANDE AV VERKLIGHETER

Anser man att socialkonstruktionism i vissa fall är ett rimligt sätt att se på verkligheten, samt på fenomen i vid bemärkelse, uppstår ett problem, eller åtminstone ett intressant fenomen; även den som skall utforska fenomen som sociala konstruktioner, eller sociala konstruktioner som fenomen, kommer att tolka det han eller hon ser utifrån sin världsbild, sin kunskapssyn och förståelse, samt kategorisera verkligheten han eller hon ser i kategorier som i grund och botten är subjektiva. Därigenom konstruerar forskaren i någon mån själv det ämne han eller hon studerar, samt vilka teorier och metoder som han eller hon anser vara fruktbara att använda sig av – Vi skapar nya verkligheter genom att sätta nya etiketter på företeelserna vi beskriver (jfr. Barlebo Wenneberg 2000, Lundgren 2006). Detta är något vi är mycket medvetna om.

3.1.6. SOCIALA KONSTRUKTIONER OCH VÅR UPPSATS

Vi anser att de synsätt på kön, sexualitet, samt samhällsnormer, som kommer till uttryck vid handläggningen av LVU-ärenden inte är universella eller allmängiltiga, utan är konstruerade utifrån sitt sammanhang. Konstruktionen av dessa begrepp speglar de sociala, kulturella och historiska sammanhang, samt den världsbild de har uppstått i, och existerar inom. Alla dessa faktorer formar dels hur individens problem definieras och beskrivs, dels hur praxis för behandling av dessa problem kommer att se ut (Berger & Luckmann 1979).

Med andra ord antar vi ett kritiskt perspektiv på såväl begrepp som praxis; Vi anser att sociala problem *faktiskt* existerar – det finns beteenden som är direkt skadliga och situationer som inte är önskvärda, men vilka dessa beteenden och situationer är, samt hur samhället, lagen och praktiker bedömer och behandlar dem, är något som är, och måste vara, kulturbundet. Problemen existerar inte oberoende av det samhälle de förekommer i, även om beteendena och situationerna i sig naturligtvis mycket väl kan göra det (Barlebo Wenneberg 2000, Berger & Luckmann 1979).

Vi är inte intresserade av att undersöka de sociala problemen i sig – om de problem som beskrivs i ansökningarna om omhändertagande enligt LVU §3 är så svåra att personen bör omhändertas eller ej, faller utanför syftet med vår uppsats.

Men genom att studera hur främst socialarbetare beskriver de fenomen vi är intresserade av kan vi åtminstone försöka nå fram till hur de kommunicerar, kategoriserar, konstruerar och reproducerar föreställningar om hur kön förhåller sig till begreppet "*annat socialt nedbrytande beteende*". Vi har därför valt att huvudsakligen använda oss av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv i vår syn på sociala problem i förhållande till problembärandens kön och sexualitet vid handläggningen av LVU-ärenden.

3.2. TEORIER OM KÖN

3.2.1. KÖN ELLER GENUS?

Begreppet gender/genus förekommer i olika diskussioner, men det finns ingen genomgående konsensus kring hur det exakt skall uppfattas. Genus kan ses som en ständigt återskapande process, grundad på förställningar i samspel med andra på ett symboliskt men också på ett konkret plan. Genus kan vidare uppfattas som ett begrepp med sammansatt betydelse, ett begrepp som fångar både biologiska och sociala aspekter på kön.

Ordet kommer närmast från engelskan och för att i svenska språket kunna göra viss skillnad i betydelser har begreppet *sex* och *gender* kommit att betyda biologiskt respektive socialt kön. I översättningar förekommer också att socialt kön, men även genus, i viss mening får en vidare betydelse och kan komma att omfatta vidare dimensioner, dock utan att det finns en klar samstämmighet i diskussionen (Svensson 1997).

3.2.2. BIOLOGISKT OCH SOCIALT KÖN

Genusbegreppet handlar inte bara om att kategorisera människor utifrån biologiska skillnader, utan också om tolkning av genusbegreppet utifrån av skapandet av institutioner, praktik, föreställningar, och även biologi.

I en artikel av Gothlin (1999) hänvisar hon till Hirdman (SOU 1990:44), som har ett för oss intressant sätt att se på förandet av individens maskulina eller feminina genus som en process. Processen präglas av samhällslivet, samt skapar och upprätthåller de institutionaliserade genusformationernas legitimitet. Detta innebär att sociala strukturer formar det socialt konstruerade könet.

Vidare menar Hirdman att denna process skapar hierarkier och olikhet. Detta beskrivs som genus-systemets två logiker, könets isärhållande och den manliga normens företräde, det vill säga att det manliga överordnas det kvinnliga i hierarkiska strukturer. Detta är alltså en konstruktion som innebär att mäns handlingar och tankar värderas högre.

Genus och socialt kön omfattar inte bara individers identitet och karaktär utan kan ses som genomgående institutionaliserade system och en historisk process. Processen inbegriper hur sociala relationer organiseras och reproduceras utifrån förandet av ett genus. Vissa genusforskare väljer att använda begreppet process istället för system, då det snarare syftar till någonting pågående, formbart och föränderligt än till något konstitutionaliserat och bestående (Gothlin 1999). Genusbegreppet har ibland kritiserats för att inte ge redskap för att förstå individers handlande, utan snarare beskriver mer överordnade system, såsom det rättsliga. Men det har också stora fördelar då det är användbart för att beskriva sociala normer som även förmedlas i rättsliga sammanhang. Gothlin (1999) menar att individer på något sätt kan komma att filtreras genom dominerande uppfattningar av genus.

Vidare finns det viss kritik mot att skilja det sociala från det biologiska könet då detta har sociala konsekvenser. Schlytter menar att det är fel att förneka den biologiska betydelsen i det sociala spelet och i individens förståelse av den egna personen. Hon menar att ordet kön på svenska täcker både de sociala och de biologiska aspekterna och villkor för handlande för kvinnor och män (Schlytter 1999).

3.2.3. REPRODUKTION AV OLIKHETER

En central del av genusforskningen är att analysera hur föreställningar om olikheter mellan kvinnligt och manligt reproduceras, men också vilken innebörd detta får utifrån forandet och upprätthållandet av socialt och biologiskt kön. Att problematisera och försöka förstå hur praktiker gör för att hålla könen och det vi kallar för kvinnligt och manligt åtskilda i form av innebörd, symboler, egenskaper och attribut som knyts till det biologiska, innebär ett problematiserande synsätt på kön men också inom vilka ramar rollerna iscensätts (Fagrell 2000).

Inom forskningen finns det som vi redan nämnt ingen absolut konsensus kring vad begreppen kön och genus konkret innebär. Ett sätt att se kön, är som något icke-givet utan som något vi *gör* eller om man så vill, formar och konstruerar.

Att definiera socialt kön innebär att man ur ett historiskt, socialt och rättsligt perspektiv kategoriserar utifrån kön och definierar normer, vilka i sin tur organiserar en hierarkisk över och underordning. I en sådan systematisering av normer som skapar hierarkier på olika nivåer, kan det uppfattas som att mannen blir ”norm” och kvinnan ”avvikelse”.

Att primärt kategorisera utifrån biologiska skillnader innebär vidare att producerande av skillnader även utifrån människan betraktad som kulturvarelse. Det biologiska synsättet blir då en form av filter såväl för samhället som för människokroppen.

Att företrädelsetvis utgå från biologiska skillnader mellan könen som orsaksförklaring till sociala skillnader bygger på ett resonemang, där heterosexualitet är den givna sexualiteten och ses som en naturlig konsekvens av biologiskt kön. Vidare bygger det på att mänsklig biologi uppfattas som något grundläggande och stabilt, alltså inte något formbart och föränderligt. Fagrell menar att detta gör biologi till något oberoende och till synes självklart, som påverkar det sociokulturella (Fagrell 2000).

Resonemang där biologiska faktorer företrädelsetvis dominerar framför andra förklaringsmodeller kring skillnader och med utgångspunkt i polariserade kategorier, kan resultera i att något blir normalt och avvikande. Och dessa kategorier ställs mot varandra:

Med hjälp av biologi och anatomi går det att legitimera själva könskategoriseringen. Men att påstå att biologi och anatomi också skulle kunna förklara skillnader mellan könen på ett psykologiskt eller socialt plan är svårare att belägga (Fagrell 2000 s. 61).

Att försöka förstå kön som en social konstruktion och inte på förhand något givet leder samtidigt till perspektiv av att kön formas beroende på situation och vilka strukturer som vi normativt förknippar med kvinnor och män. Att se på kön som en enbart biologisk konstruktion blir i sammanhanget otillräckligt för att kunna beskriva och förklara andra sociala föreställningar.

Att kategorisera utifrån det biologiska könet leder till att kroppar blir symboliskt märkta, en uppdelningen i två kön så att människokroppen framställs i en biologisk kategori såsom kvinna/man samt en social och kulturell kategori. Kategoriseringen kvinna/man blir på detta sätt förknippat med normer, attityder och villkor på ett sätt som både ger könet möjligheter och skapar villkor för gränser (Fagrell 2000).

3.2.4. PROBLEMATISERING, KÖNSPERSPEKTIV OCH SEXUALITET

Skillnader mellan kvinnor och män skapas och tillskrivs de båda kategorierna utifrån olika förmågor och en särskild sexualitet. Detta kan framställas som naturliga skillnader och symboliserar en viss typ av socialt relationsmönster.

Organisering av skillnader kan ses som grundade i föreställningar, inte på grund av en allmän bild av sexualitet utan grundade på en könsidentitet inom ramen för den heterosexuella diskursen. Organisering utifrån kön kan då förstås omfatta vissa företeelser och emotioner, som tillskrivs de båda könen utifrån normer (Hilte & Claezon 2005).

Enligt Hamreby (2004) är det nödvändigt att i studier av sociala problem hos pojkar och flickor genom könsperspektiv lyfta fram samhällets könsmaktsordning och heteronormativitet som en bidragande faktor till mäns kontroll över kvinnors sexualitet genom en organiserad över- och underordning. Denna normativitet påverkar alla dem som omfattas av systemet; mäns såväl som kvinnors liv och sexualitet.

Hon menar att den institutionaliserade heterosexualiteten, i detta sammanhang kallad den heterosexuella diskursen, och dess organisering, bidrar till att vissa flickor görs till sociala problem och att:

...sexualisering av flickors kroppar blivit fundamental i socialisering av flickor in i en kvinnlig identitet. Sexualitetens organisering kan alltså ses som central i de processer där flickor görs till kvinnor, men den är också central i de processer där sociala problem konstrueras (Hamreby s. 21).

Beteenden som ofta varit i fokus när det gäller flickors avvikelser från normer har varit tidig sexualdebut och en problematisering av omständigheter såsom partners och tillfälliga kontakter. På detta sätt kan man också förstå att överträdelse av normer blir ett centralt inslag i förståelsen av flickors sociala problem och föreställningar om deras avvikelser.

Språket formar tänkandet; hur vi beskriver någonting utgör en form av språklig gemenskap, som vi gemensamt lever i. Språket är integrerat i de sociala sammanhang vi lever och finns inom och kan även verka marginaliserande och i vissa fall stigmatiserande. Hamreby menar att språket är en integrerad del i hur pojkars och flickors sociala problem konstrueras. Vidare att detta sker genom en språklig process där språkanvändningen kan bidra till att placera flickor i utsatta positioner.

Flickors och kvinnors rykte beskrivs ofta genom moraliska hänvisningar till sexuellt beteende medan beskrivningar av pojkar och män oftare hänvisar till personlighet och bedrifter. Vidare tycks det som om flickors sociala problem även i ett historiskt perspektiv ofta har beskrivits utifrån moral och sexualitet (Hamreby 2004).

3.2.5. KÖN OCH VÅR UPPSATS

Vi ser kön som en central byggsten i hur vi människor formar och agerar i det sociala rummet och därmed också hur vi uppfattar och problematiserar sociala problem.

Tendenser i hur genus eller socialt kön används som begrepp verkar variera. I vår uppsats har vi valt att använda oss av begreppet kön/socialt kön. Vi ser forandet av kön som en process som bidrar till att skapa sociala skillnader mellan pojkar och flickor; vi ser skillnader som sociala konstruktioner. Enligt vår uppfattning är genusbegreppet intressant och har stora fördelar men vi har ändå valt att använda könsbegreppet, vilket ju omfattar både biologiskt- och socialt kön.

Vi har valt det senare, då det vi studerar i någon bemärkelse sker utifrån ett samhälleligt särhållande av kön. Vi anser dock att det är intressant att diskutera sociala konstruktioner utifrån det relativa i forandet av genus men uppfattar ändå att kön tillräckligt omfattar de sociala aspekter som vi med teorin som redskap vill studera.

I forandet av kön ser vi språk som en väsentlig ingrediens och något som präglar pojkars och flickors liv, hur vi skapar föreställningar och formar vårt sätt att tänka.

Vidare tror vi att språket påverkar beskrivningar och bedömningar av sociala problem. Språket ser vi som en byggsten som formar sociala normer och därmed också delar in förväntade beteenden, handlingar och villkor utifrån kön.

Utifrån hierarkiska normer tror vi att skillnader i perspektiv, det skrivna och det oskrivna ordet, på ett symboliskt plan, kan påverka beskrivningar av det vi uppfattar. Med detta menar vi bland annat att det som sägs och beskrivs i vissa situationer och det som lämnas utanför i andra, går att uppfatta som en del av särhållandet.

Vi tar avstamp i de ovan i korthet beskrivna teorierna och tankarna kring genus, för att förstå och delvis hantera vårt ämne. Vårt ämnesval påverkas självklart av vår förförståelse av kön som social konstruktion men även av vår förförståelse av könsmaktsordningen i samhället som helhet. Vi har använt teorier kring kön som redskap för att närma oss ämnet, som utgångspunkt för vår frågeställning och delvis som utgångspunkt för vårt syfte. Vidare ser vi teoribildningen som ett sätt att förstå avvikande beteende utifrån rättsliga och sociala normer, men även som utgångspunkt för hur vi har hanterat vår begränsade förundersökning av domar, samt för utformning av intervjuguiden.

4. MATERIAL OCH METOD

4.1. OM MATERIALET

Vi har valt att som huvudsakligt empiriskt material använda kvalitativa intervjuer med socialsekreterare som arbetar med omhändertagande enligt LVU. Detta huvudmaterial kompletteras med speglade intervjuer av representanter för andra inblandade yrkeskategorier, samt LVU-domar från läns- och kammarrätt.

Materialets geografiska ursprung är huvudsakligen Västra Götalandsregionen, och det mesta av materialet behandlar tidsperioden 2006-2007. Samtliga intervjuer genomfördes i april 2007.

4.2. VAL AV METOD

I enlighet med uppsatsens syfte och frågeställningar har vi valt att använda oss av kvalitativ metod – en kvantitativ metod hade kunnat användas om vi hade velat belysa omhändertagande enligt LVU §3 ur ett mer statistiskt perspektiv, men för vårt syfte är kvantitativa metoder för datainsamling inte lika meningsfulla som kvalitativa (jfr. Larsson 2005, Elofsson 2005).

Vi har anlagt ett huvudsakligen hermeneutiskt och socialkonstruktivistiskt perspektiv på materialet, men genom att inte betrakta våra informanternas, samt arkivmaterialets, utsagor som "fakta", utan som subjektiva beskrivningar av en faktisk verklighet närmar vi oss också ett postmodernt perspektiv på vad som är viktigt och möjligt att uppmärksamma och behandla (jfr. Larsson 2005, Gilje & Grimen 1992, Barlebo Wenneberg 2000).

Vår studie följer huvudsakligen en deduktiv strategi – vi har utgått från givna teorier, som har väglett oss genom hela arbetet, men naturligtvis har studien även induktiva drag, dels då vi genom att studera empirin har kommit fram till vilka perspektiv som faktiskt är tillämpbara på analysen av materialet, så kanske kan man säga att vi kombinerar induktion och deduktion, och alltså använder oss av en abduktiv metod, dock ligger tyngdpunkten mer på deduktion än på induktion (Larsson 2005).

Vi vill förstå och tolka, snarare än mäta och leda i bevis. Därför är alla de bilder av verkligheten som kommer fram i denna uppsats att vara resultatet av olika synsätt och tankevärldar – präglade av sin kontext, sitt syfte, materialets beställare och framställare, snarare än verkligheten i sig (Gilje & Grimen 1992).

4.3. HERMENEUTIK OCH PERSPEKTIV

För att kunna tolka resultaten av vår förundersökning, och göra dem möjliga att använda för uppsatsens huvudsyfte, samt för att kunna analysera resultaten av våra intervjuer, behöver vi först strukturera materialet, och sedan försöka förstå, eller snarare konstruera och dekonstruera, dess mening (Ödman 2007).

Inom sociologin har traditionellt funnits två olika perspektiv på vilket material som är fruktbart att använda sig av för att beskriva sociala fenomen.

Ett av perspektiven, det strukturella, som representeras av till exempel Emile Durkheim, menar att det är bäst att bortse från aktörernas egna beskrivningar av sig själva och verkligheten, eftersom dessa beskrivningar egentligen inte har med "verkligheten" att göra, utan lägger sig som en ogenomtränglig slöja över verkligheten.

Det andra perspektivet, som förknippas med Max Weber, går ut på att man måste studera just det som den första inriktningen ser som en slöja, eftersom det är just denna slöja som av aktörerna själva på ett subjektivt men ofta systematiskt sätt, ges mening och innehåll (Hilte 1996, Gilje & Grimen 1992).

Då vi i vår uppsats främst är intresserade av "slöjan" ansluter vi oss i detta sammanhang till den Weberska synen. Vi kommer alltså inte att försöka leda i bevis att den verklighet vi beskriver är den enda verkliga verkligheten – vi presenterar en ögonblicksbild av den "slöja", under vilken LVU-ärenden handläggs idag.

De risker som onekligen finns med ett sådant synsätt (som att bli vilseförd av missuppfattningar och fördomar) är därför inte egentliga risker för oss – missuppfattningar och fördomar är ju naturliga delar av varje människas världsbild och förförståelse (Gilje & Grimen 1992).

4.3.1. MENING OCH FÖRSTÅELSE

Man kan hävda att språket och de begrepp som används för att beteckna beteenden i LVU-domarna dels beskriver beteendena, dels gör dem möjliga att *se* (Gilje & Grimen 1992). LVU-ärendenas aktörer begränsas på så sätt av de termer, begrepp och synsätt de använder, och ibland tvingas använda, i sitt arbete med omhändertagandeprocessen (Ödman 2007).

Vidare påverkas aktörerna dels av de trosföreställningar som förekommer i den tid och det sammanhang de verkar (världsbilden, arbetsplatskulturen, och så vidare), dels av den förförståelse de har; deras personliga erfarenheter, livssyn och personliga förutsättningar (Gilje & Grimen 1992).

Man måste också hålla i minnet att "mening" är ett subjektivt begrepp; det är inte alls självklart att ett begrepp har samma innebörd för alla personer som använder det. Begreppet kan också användas i olika syften av olika personer, och ingenting säger att det inte kan förekomma flera olika rimliga tolkningar av samma begrepp fenomen, eftersom tolkning är en aktiv process; tolkningen skapas inte av det tolkade materialet i sig, utan i ett samspel mellan materialet, de som betraktar det (Gilje & Grimen 1992, Ödman 2007). Följande citat av Gert Nilsson sammanfattar detta resonemang:

Betydelser finns inte (fixa och färdiga); de uppstår, lever och dör bort i interaktion. Tolkningar och betydelseangivelser är därför alltid en process mellan den tolkande och det tolkade; att uttyda den sociala verkligheten är en subjektiv och skapande akt (återgivet i Ödman 2007 s. 59).

4.3.2. TOLKNING

Nils Gilje och Harald Grimen sammanfattar i sin "Samhällsvetenskapernas förutsättningar", att det finns två olika perspektiv på hur ett material skall tolkas och förstås.

Det ena perspektivet är *holistiskt*, och går ut på att tolkningen av detaljer måste stämma överens med tolkningen av helheten, för att man korrekt skall kunna förstå ett fenomen. Förståelse av

materialet kan ur detta perspektiv uppnås utan förståelse för upphovsmannens avsikter – materialet i sig, och det inre sambandet mellan materialets olika delar och helheten är det viktiga.

Det andra perspektivet är *aktörsorienterat*, och riktar in sig på att korrekt förståelse av ett material går ut på att förstå upphovsmannens (aktörens) avsikter med materialet. Man kan med detta perspektiv alltså inte förstå ett material om man inte samtidigt förstår upphovsmannens avsikter med det. För man in förklaringar som strider mot vad aktören kan ha menat eller förstått, är tolkningen med säkerhet felaktig (Gilje & Grimen 1992¹).

Vi kommer huvudsakligen att använda ett holistiskt perspektiv på materialet – vi kommer att försöka lägga pussel för att få fram någon sorts helhetsbild, en helhetsbild som förhoppningsvis kommer att visa ett fungerande samspel mellan del och helhet, samt vår teoretiska grund, och – oundvikligen – våra egna fördomar och vår förförståelse (Ödman 2007, Larsson 2005).

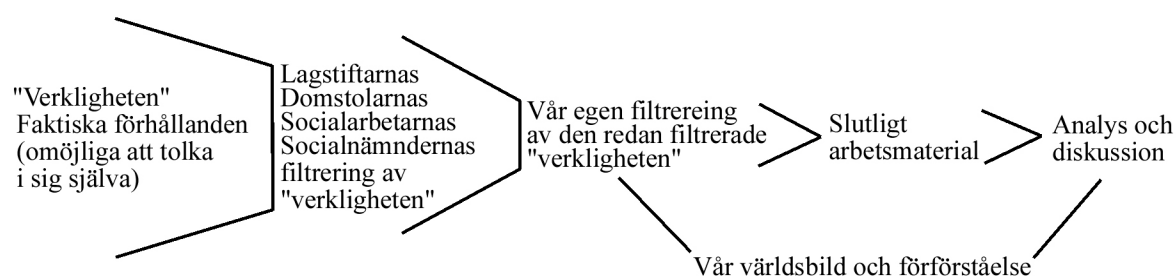
Samtidigt kan vi inte helt bortse från det aktörsorienterade perspektivet – om vi inte försöker förstå vilka avsikter de socialsekreterare vi intervjuar har med sina svar på våra frågor, och de reflexioner frågorna framkallar, faller egentligen uppsatsens övergripande syfte.

De aktörer som är upphov till det material vi använder är dessa:

- Lagstiftarna
- Domstolarna
- Socialarbetarna
- Socialnämnderna

Det är alltså dessa kategoriers "slöjor" som filtrerar verkligheten bakom LVU-ärendena. Men då vi inte kan se världen ur någon annans ögon, kommer alla dessa gruppers perspektiv att filtreras genom och färgas av våra, författarnas, världsbilder, förförståelser och begreppsvärldar.

Man kan förtydliga detta med hjälp av följande schema över denna stegvisa filtrering av verkligheten, och dess slutmål (analysen) för oss:

Kan man nå fram till någon sorts *objektiv* sanning eller verklighet med denna metod för tolkning? Knappast, eftersom tolkning i grund och botten är att subjektivt ange någots betydelse (Ödman 2007), men att kunna bedöma om något är objektivt sant eller verkligt är heller inte önskvärt i denna uppsats, eftersom det är just världsbilden – de redskap olika grupper (främst socialarbetare) använder för att tolka och beskriva världen, snarare än verkligheten i sig, vi vill nå fram till och försöka förstå. Ökad

¹ Gilje och Grimen använder begreppen "Holistiskt kriterium" och "Aktörskriterium", men vi anser att "kriterium" i detta sammanhang är ett mindre väl valt ord, och kallar dem därför istället för "Holistiskt perspektiv" och "Aktörsorienterat perspektiv".

distans till materialet och informanterna hade inte nödvändigtvis lett till annat än just ökad distans (jfr. Larsson 2005).

Man bör också hålla i minnet att vi, genom vår frågeställning och vårt material befinner oss ganska långt från dem materialet ytterst handlar om – ungdomarna. Vår förundersökning, som ju egentligen är en analys av domstolarnas och socialnämndernas verklighet, ligger ganska långt från de yttersta subjektens (ungdomarnas) verklighet, medan socialarbetarnas verklighet, som vi försöker skildra genom intervjuer, ligger något närmare.

Hade vi försökt skildra ungdomarnas verklighet – den som ligger allra närmast den eventuella verkliga verkligheten – hade vårt material kunnat beskrivas som otillräckligt, men vi anser att vi med hjälp av det material vi har valt på ett rimligt sätt kan uppfylla vårt syfte.

4.4. FÖRUNDERSÖKNING

Vi inledde uppsatsarbetet med att samla in domar i LVU mål från läns- och kammarrätten. Vi var enbart intresserade av domar som rörde 3 § LVU, och där man hänvisade till "*annat socialt nedbrytande beteende*". Som en avgränsning valde vi att läsa domar som förekommit under 2006 fram till början av mars 2007. Syftet var att undersöka hur "*annat socialt nedbrytande beteende*" beskrivs i domar, vidare att se vad det anses bestå i för pojkar och flickor, detta för att kunna se om det kan förekomma skillnader eller om beteenden beskrivs liknande för de båda kategorierna. Vidare hade vi planerat att använda det materialet som en del av vår förförståelse för att se hur utformning och innehåll i domar för de unga ser ut. Vår tanke var att försöka hitta fall som skulle kunna fungera som underlag i den kvalitativa datainsamlingen.

Inledningsvis koncentrerade vi vårt sökande på sådana domar från kammarrätten i Göteborg, men vi fann att det tillgängliga materialet var för begränsat. Därför gick vi igenom alla domar som fallit i LVU-mål i Länsrätten för Västra Götaland under 2006 till och med mars 2007. Här fann vi att materialet var mycket omfattande; vi läste omkring 50 domar på Kammarrätten och på Länsrätten närmare 60 till antalet. Vi systematiserade inte materialet utifrån ord eller i andra kategorier utan snarare sökte vi efter motiveringar i domar att relatera till som förförståelse samt underlag.

Vidare planerade vi att använda det insamlade materialet till att konstruera två typfall, ett för en flicka och ett för en pojke, med syfte att utgå från dem i utformning av vår intervjuguide. Vi planerade att använda de två fallen som underlag i intervjuer för att på så sätt relatera till beskrivningar, för att om möjligt undersöka informanternas förhållningssätt till beskrivningarna. Vi sorterade helt utifrån 3 § vilket i sig också innebar en sällning där "*annat socialt nedbrytande beteende*" och paragrafen i sin helhet oftast och nästan uteslutande gäller tonåringar. De domar där den unge varit barn snarare än tonåring har vi inte på samma sätt läst domen i sin helhet då omhändertagandet snarast faller under 2 § och därmed utanför vårt område. Många domar hänvisar i fallen "*annat socialt nedbrytande beteende*" också till "*brottslighet*" och/eller "*missbruk av beroendeframkallande medel*".

De domar vi valde ut för vidare bearbetning var sådana som i sina domskäl hänvisade till "*annat socialt nedbrytande beteende*" som orsak för ansökan om omhändertagandet. Det slutliga materialet kom att bestå av 2 domar som rörde flickor och 2 domar som rörde pojkar. Efter att ha samlat in domarna, bröt vi ned dess textinnehåll i olika kategorier för att försöka få fram de gemensamma

dragen och klargöra de tankestrukturer som tar sig uttryck i dess språkbruk. En text, hur formell och klar i formen den än är, blir med nödvändighet diffus när den behandlar så relativt svårgripbara fenomen som mänskligt beteende

Vi valde att använda de domar som vi upplevde som intressanta och representativa för materialet som helhet, men också varierade och på många sätt olika varandra. Domarna vi valde var också relativt innehållsrika och innehöll mer omfattande beskrivningar av de ungas situation och beteende än domarna i gemen.

Detta urvalskriterium kan ses som problematiskt, men vi anser att det gäller att få en viss variation:

...så att man inte bara sitter där med "vanliga" fall, det vill säga man måste söka efter ett urval som täcker den heterogenitet som kan finnas i den population som kännetecknas av en viss homogenitet (Ryen, 2004 s.78).

Efter de två pilotintervjuerna insåg vi dock att detta inte på bästa sätt tjänade syftet för uppsatsen. Fallen blev för oss därför enbart ett underlag för vår förståelse; en bakgrund och ett utgångsläge för intervjuguiden och även för analysen av intervjurens resultat.

I argumentationen för omhändertagande på grund av socialt nedbrytande beteende enligt LVU 3 §, tycker vi oss kunna se utan att vi systematiserat domar att under vissa kategorier finns begrepp och ordvändningar av viss typ mer förekommande frekvent än andra för att motivera när den unge är flicka eller pojke.

Då vi i denna uppsats har valt att betrakta "kön" som centralt begrepp utifrån våra teoretiska perspektiv och frågeställningar, kan vi knappast använda andra kategorier än just "kön" för att behandla materialet (Ryen 2004).

4.5. KVALITATIVA INTERVJUER

Vi har valt att använda kvalitativa intervjuer eftersom vi vill få möjlighet att ta del av processer och värderingsvärldar som vi anser relevanta för vår problemställning. Väsentligt för kvalitativa intervjuer är att om möjligt få tillgång till informantens sätt att se på världen. Därför har vi valt kvalitativa intervjuer som metod för att, om än i begränsad omfattning, närma oss de normer – sociala och rättsliga, som ligger till grund för 3 § LVU.

Antalet intervjuer i vår studie är begränsat till sex socialsekreterare, en rådman på länsrätten och en ordförande i en socialnämnd. Detta kan ses som ett litet och begränsat urval vilket det till viss del också är, men vi anser att det med ett större antal ändå inte, med tanke på ramarna, skulle vara möjligt att bättre komma fram till hur konstruktioner av tankar och sociala problem beskrivs som någon form av verklig verklighet. Antalet informanter skulle kunna vara större, men vi ser våra källor som centrala för att fördjupa diskussionen. Ämnet i sig är större än vad vi i vår c-uppsats kan förmedla.

4.5.1. URVAL AV INFORMANTER

Urvalet av informanter är en av många val vi har tvingats göra i studien. Enligt Anne Ryen (2004), första-amanuens vid högskolan i Agder, kan man utifrån sina valmöjligheter använda sig av olika

urvalsparametrar såsom händelser, miljöer, aktörer och processer. Vår problemformulering gör att aktörer och processer i detta fall hamnar i fokus. Vi har valt socialtjänsten som den främsta aktören för underlaget till vår studie.

Vi har valt att genomföra speglade intervjuer med personer som utifrån vårt syfte kan ses som delaktörer. Utifrån Ryens aktörsbegrepp har vi valt att se rådmannen och ordföranden i socialnämnden som delaktörer. Delaktörerna representerar och fördjupar diskussionen kring delar av den process vi vill studera, om än i begränsad omfattning. Vidare demonstrerar urvalsparametrarna vissa utgångslägen för den process som visar vilka möjliga ingångar och val som innebär begränsningar och urval för uppsatsen. De utgör basen av för vår studie och därmed vår primära informantkälla för analys samt diskussion. Därmed undersöker vi specifikt följande parametrar: aktör, delaktör och process. Med process menar vi i detta fall tankar kring beslut och de beskrivningar som tar form utifrån normer (Ryen 2004).

Som metod för att se till andra eventuella aktörer som kunde vara av intresse för frågeställning och syfte, använde vi oss av Larsson och Liljas (2005) analys av system, såsom vi har uppfattat den. Denna analysmetod kan, som vi uppfattat utifrån ovanstående författare, beskrivas som ett tillvägagångssätt för att tydliggöra en beskrivning av ett fenomen. Forskaren väljer själv vilka komponenter och därmed relationer som man vill se till i sin undersökning och hur väl det valda systemet skall redovisas. Systembeskrivningarna kan även förklaras ur olika perspektiv, exempelvis ur ett offentligt eller privat och de behöver i sig inte överensstämja. För att kunna genomföra en systemanalys måste man som undersökare kunna definiera hur omgivningarna kring system ser ut. (Larsson & Lilja 2005) . Utifrån vår frågeställning blir handläggare inom socialtjänsten de viktigaste aktörerna för vår studie. Urvalet av aktörer innefattar intervjuer med sex socialsekreterare som handlägger ärenden enligt LVU 3 §. Vi valde handläggande socialsekreterare inom socialtjänsten eftersom de förbereder, handlägger och skriver utredningar som ligger till grund för beslut och domar enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Vi undersöker därför inte socialtjänstens miljö och inte heller situationer såsom möten mellan ungdom och handläggare. En annan avgörande faktor för vårt urval innefattar arbetets tidsramar. Tidsramarna för vår uppsats är begränsat till tio veckor vilket påverkar vårt urval av informanter.

4.5.2. KONTAKT MED INFORMANTER

Vi skickade förfrågan via e-post till olika socialkontor inom Västra Götalandsregionen, adressaterna var första socialsekreterare eller enhetschefer. Förfrågan beskrev i korthet syftet med vår studie och vårt tänkta tillvägagångssätt. Vi var noga med att poängtera att eventuellt deltagande var frivilligt och att materialet skulle avidentifieras samt att vara konfidentiellt.

Vidare framhöll vi att fokus i studien är att se relationen mellan lagen och sociala konstruktioner och inte enskilda socialsekreterares beslut och bedömning i faktiska fall. I vår förfrågan meddelade vi även tidsramarna för intervjun och att vi i ett senare skede skulle ta kontakt med personerna via telefon, vilket vi också gjorde i de fall där de själva inte tog kontakt med oss innan.

Detta visade sig vara något mer tidskrävande än vad vi till en början trodde det skulle vara. Med tanke på att vi i vårt uppsatsskrivande representerar institutionen för Socialt arbete, ansåg vi att det var

viktigt att kontakta eventuella informanter på ett så korrekt och formellt sätt som möjligt. Att komma i kontakt med cheferna var mycket svårt, vilket innebar att vi på grund av tidsbristen vid någon enstaka kontakt fick vända oss direkt till de handläggande socialsekreterarna. Gensvaret var då positivt och vi fick relativt snart möjlighet att genomföra intervjuer. Samtidigt har vi respekt inför att handläggande socialsekreterare har en svår arbetssituation, därför var vi vid muntlig kontakt noga med att poängtera tidsramarna vi på förhand angett i den mer formella kontakten.

4.5.3. UTFORMANDE AV INTERVJUGUIDE

Ryen (2004) menar att en alltför formell förhandsstruktur kan innebära att undersökaren inte förstår eller missförstår informanten. En fast struktur kan innebära att intervjun blir mer mekanisk. Då målet är att fånga informantens perspektiv och tankar kan en alltför tydlig struktur motverka studiens syfte.

Det som däremot talar för en formell förhandsstruktur är att man redan till en början får ett tydligare fokus och att det insamlade materialet kan användas bättre för att skapa en intressant och tydlig analys. Ett annat argument för det mer strukturerade tillvägagångssättet är att man bättre kan genomföra jämförelser mellan syftet och det insamlade materialet, något som kan öka reliabiliteten och validiteten (Ryen 2004).

Vår frågeställning, uppfattar vi, befinner sig i gränslandet mellan lagen och de värderingar som ligger till grund för ansökan av LVU 3 § *socialt nedbrytande beteende*. Vi tänker att i föreställningar och värderingar kring, behov, beteende och normer, finns förhållningssätt och praxis, men även outtalade strategier och bakomliggande faktorer, som gör att ungdomens livssituation är så allvarlig att det blir aktuellt med beslut om LVU.

Enligt Larsson finns det i kvalitativ forskning tre olika typer av tillvägagångssätt och intervjustrategier, en informell, en mer allmän och en standardiserad öppen intervju. Vi har valt att använda en standardiserad öppen intervjuguide. Ett syfte med den standardiserade frågeguiden är att frågorna skall formuleras och ställas i samma ordning vid de olika intervjuerna (Larsson & Lilja 2005). Den standardiserade intervjuguiden ser vi som ett sätt att öka möjligheterna för att bättre och mer sammanfallande kunna bygga en analys utifrån teman grundade på uppsatsens syfte.

En regel för frågorna i intervjuguiden kan vara att frågorna formuleras enkelt och kort, utan för krångliga formuleringar, som i sig kan göra det svårt för informanten att så öppet som möjligt kunna svara och ge sin syn på saken. Frågor som är lätta att förstå för den intervjuade kan vara mer konstruktivt och bättre fylla syftet för intervjun:

Ett enkelt kännetecken på en bra samtals intervju är faktiskt korta intervjufrågor och långa intervjusvar (Esaïasson, Giljam, Oscarsson & Wägnerud 2002 s. 290).

Frågorna utformades i deskriptiv form utifrån den öppna standardiserade guiden. Detta utifrån olika teman med kortare frågor om informantens uppfattningar, tankar och erfarenheter men på ett strukturerat sätt. Våra frågor var på förhand formulerade enligt guiden och ställdes på samma sätt vid varje intervjutillfälle, i samma ordning och utan att använda för mycket uppföljningsfrågor, utom i

undantagsfall, då frågan behövde förklaras då informanten inte uppfattade den ställda frågan eller då de efterfrågade en förklaring.

Vi såg då detta som nödvändigt för det sociala samspelet under intervjun. Vid de två intervjuer som vi valt att kalla speglade intervjuer, följde vi samma struktur med variation på några få frågor för att bättre kunna få svar utifrån deras specifika uppdrag/profession. Intervjuguiderna finns med som bilaga till uppsatsen.

Trots att det finns argument för och emot standardiserade frågeguider upplever vi att informanterna har kunnat lämna mycket uttömmande svar på de frågor vi ställt. Svaren var en kombination mellan personliga tankar och tydliga kopplingar till profession och lag. Vi kan enbart spekulera kring hur det kommer sig.

En tänkbar orsak skulle kunna vara att professionen som grupp använder språket som ett centralt redskap att beskriva världen, samt har god kunskap kring regler kring yrkesmässiga uppdrag, samt att detta då i stort bidragit till omfattande svar och kopplingar utifrån våra frågor. En annan orsak kan vara hur vi som intervjuare valt att förhålla oss till frågorna, att ställa raka och tydliga frågor och sedan vänta in svar och reflexioner på frågan.

4.5.4. PILOTINTERVJUER

Enligt Widerberg (2002) är intervjuer ett hantverk. Det innebär att det bör övas upp, för att man på bästa sätt skall kunna insamla de data som anses nödvändig för studien. Därför bör man genomföra pilotintervjuer.

I intervjuerna med intervjuguiden som stöd, ville vi hitta frågor som var tillräckligt öppna men också precisa, för att vi skulle kunna samla in underlag att föra diskussioner kring ämnet. Därför genomförde vi två pilotintervjuer. Vi tog kontakt med en socialsekreterare som gav ett positivt gensvar till att medverka i pilotintervju. Efter den intervjun kunde vi snabbt konstatera att den första upplagan av intervjuguiden inte uppfyllde vårt syfte för intervjuerna.

Efter omarbetande av guiden beslutade vi oss för att genomföra ytterligare en pilotintervju för att förbättra underlaget. Intervjun genomfördes med en behandlingsassistent med mångårig erfarenhet från olika verksamheter som möter socialtjänst och ungdomar med bakgrund av LVU 3 §. Efter den andra pilotintervjun genomförde vi ytterligare några ändringar, då framförallt i dispositionen av frågorna. Vi upplevde dock att de formulerade frågorna fungerade väl och att vi i samtalet med behandlingsassistenten inte behövde förtydliga frågorna ytterligare för att hon skulle kunna ge reflekterande och erfarenhetsbaserade svar.

I efterhand kan vi konstatera att det var av stor vikt att vi genomförde pilotintervjuer, då vi annars hade mött informanter utan att vi varit tillräckligt förberedda på hur våra frågor gick att uppfatta som förståeliga för den andre.

4.5.5. INTERVJUER MED INFORMANTER

Informanterna bestod sammanlagt av åtta personer, sex handläggande socialsekreterare, en rådman och en nämndordförande. Sex av personerna var kvinnor och två män. Graden av erfarenhet varierade,

några hade arbetat i över tjugo år med ämnet och andra hade handlagt ett fåtal ärenden. Åldersspridningen var ungefär 30-65 år.

Vi beslutade tidigt i uppsatsarbetet att intervjuerna skulle genomföras av två personer, vilket vi bedömde skulle vara mest bekvämt för informanten. En person ställde frågorna och den andra gjorde korta anteckningar och ställde någon enskild fråga om något var oklart. Vår bedömning i efterhand är att arbetsformen fungerade väl.

Intervjuerna genomfördes på respektive socialsekreterares kontor. Alla informanter fick frågan om de vill läsa utskriften av intervjun i efterhand, vilket de inte ansåg nödvändigt. Samtliga intervjuer spelades in på en diktafon.

Vi valde att genomföra intervjuerna på respektive informants arbetsplats, då vi bedömde att det var enklast både för oss och för den som skulle bli intervjuad. Det finns en risk med att genomföra intervjuer i informantens egen miljö då det kan förekomma störande moment så som att telefonen ringer, någon behöver samtala med den intervjuade under tiden och så vidare. Samtidigt såg vi fördelar då vi också fick besöka arbetsplatserna (Widerberg 2002).

Vi ansåg dock att dessa risker stod i relation till det faktum att informanter tackade nej till intervju på grund av att de ej hade möjlighet att möta oss på annan plats. I efterhand kan vi konstatera att detta inte nämnvärt påverkade våra samtal med informanterna.

Varje intervju påbörjades med en inledning som refererar till lagens förarbeten, formuleringar och exempel. Vi uppfattade att detta blev ett bra redskap för att sammanhangsmarkera och påbörja ett samtal kring den specifika formuleringen. Vår intervjuguide fungerade väl vid intervjuerna och frågorna gav i de flesta fall reflekterande svar, men det krävdes även en viss eftertanke av våra informanter enligt dem själva.

Intervjuerna skrevs ut i nära anslutning till intervjutillfället. Vi försökte att skriva ut dem ordagrant och i de fall något var oklart markerade vi detta i texten. Medintervjuarens korta anteckningar kunde i vissa fall vara till hjälp vid oklarheter.

I vissa intervjuer använde informanterna exempel som kunde kopplas till den stadsdel de arbetade i. I de fallen valde vi att avkoda svaren och i de fall där det inte var tillräckligt, tog vi inte med det i utskrifterna. Vissa informanter valde att berätta om ärenden under intervjun, det valde vi att skriva ut i de fall då berättandet inte var för specifikt.

4.5.6. SPEGLANDE INTERVJUER

Vi har valt att använda två intervjuer utanför vår primära informantgrupp. Vi kallar dessa för "speglade intervjuer", för att på så vis, om också i begränsad omfattning, förmedla och ytterligare fördjupa diskussionen kring vår frågeställning.

Efter att vi försökt utkristallisera vilka aktörer vi kunnat uppfatta som mest centrala för vårt syfte valde vi att använda de två övriga intervjuerna och därmed deras perspektiv, som delaktörer i beslutsprocessen. Vi valde därför att genomföra en intervju med ordförande i en socialnämnd och en ytterligare med en rådman från Länsrätten. De speglade intervjuerna är viktiga för att de ger ett annat perspektiv på vår frågeställning än det vi kan få av socialsekreterarna, då de är delaktörer i processen

gällande LVU-ärenden/domar och på en annan nivå har uppdrag i förhållande till rättsnormerna i kombination med samhällsnormer, i sin profession.

Vi lämnade våra intervjuförfrågningar till informanterna för de speglade intervjuerna via telefon. Vi beskrev syftet med vår uppsats och frågade om det fanns möjlighet att genomföra en intervju kring ämnet. Den vi frågade informerades om sammanhanget och informantens bidrag samt att deras identiteter inom ramen för uppsatsen skulle göras konfidentiella. Detta med utgångspunkt i etiska ställningstaganden men också av anledningen att vårt syfte i mångt och mycket tar sikte på att fördjupa en diskussion och en analys av normer och beskrivningar snarare än granska enskilda personers handlingar och tankar i enskilda fall.

Vår förfrågan om intervju fick ett omedelbart positivt gensvar. Vi uppfattar att intervjuerna och vår utarbetade guide fungerade väl utifrån vårt syfte. Rådmannen vi intervjuade har en mångårig erfarenhet av ärenden enligt LVU och intervjun gav oss en inblick i hur länsrätten i dag resonerar kring socialt nedbrytande beteende samt hur beteenden har bedömts i förhållande till rådande samhällsnormer och aktuell lagtext.

Ordföranden för socialnämnden gav oss en ögonblicksbild av hur tjänstemän och politiker samverkar och för diskussioner kring LVU 3 §, samt de beskrivningar och stöd i lagen som tycks förekommande.

4.6. ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Då de ämnen vi behandlar i uppsatsen av många upplevs som känsliga – kanske mest eftersom omhändertagande av minderåriga är ett mycket stort ingrepp i den personliga friheten som kan upplevas som kränkande av de inblandade familjerna – har vi under hela arbetet med uppsatsen varit noga med att visa all tänkbar respekt för våra informanters integritet. Vi har också visat samma respekt för de personer som omnämns i de domar vi har använt oss av.

Vi har försökt följa forskningsrådets allmänna etiska riktlinjer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Se Vetenskapsrådet u.å., samt Larsson 2005). Dessa är i huvudsak, sammanfattningsvis, följande:

Informationskravet – Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

Samtyckeskravet – Deltagare i en undersökning har rätt att själv bestämma över sin medverkan. Deltagarna skall själva ha rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor de vill delta, samt om och när de vill avbryta sitt deltagande.

Sekretesskravet – Alla som deltar i undersökningen skall ges den anonymitet som i sammanhanget är möjlig.

Nyttjandekravet – Insamlade uppgifter om enskilda personer skall endast användas för forskningsändamål.

Domarna från läns- och kammarrätten är offentliga handlingar, men då deras innehåll per definition är känsligt, beslutade vi på ett tidigt stadium att behandla de personuppgifter som förekommer i dem som absolut konfidentiella för alla utom oss själva.

Vad det gäller etiska överväganden i kontakter och intervjuer men också i andra val vi gjort, så som hur vi hanterat insamlat fallmaterial för vår förståelse har vi noggrant övervägt vissa saker. Vi har informerat om konfidentialitet och informanterna har fått information om frivillighet, samt gett sitt samtycke för deltagande. Vidare har vi erbjudit de intervjuade att efter utskrift om de så önskar läsa igenom och kommentera materialet.

Ryen påpekar vikten av att avkoda såväl identitet som lokalitet (Ryen 2004). Vi uppfattar att denna avkodning i detta fall kan vara svår att genomföra, då Västra Götaland är så geografiskt och befolkningsmässigt begränsat, men vi tror att storleken och omfattningen av de organisationer vi har behandlat är tillräckliga och att handläggning och uppdrag är så pass vanliga att det ändå inte är möjligt i någon egentlig mening identifiera informanten. Viss information som har framkommit under intervjuer och som kunnat få till följd att identitet eller lokalitet kunnat röjas, har därför lämnats utanför uppsatsen och har inte heller redovisats i utskrifterna av intervjuerna.

Vidare är ett syfte med uppsatsen att redovisa resultat tematiskt och knyta detta till frågeställning vilket leder till att enskildas erfarenheter och tillvägagångssätt inte är av huvudsakligt intresse.

Då vi kontaktade socialtjänsten var vi noga med att formulera en förfrågan som tydligt presenterade vad vi skulle skriva om, vad intervjumaterialet skulle användas till, samt vilka valmöjligheter en informant i vårt arbete skulle ha – alltså att personen hade tillgång till att läsa utskriften av intervjun i efterhand, att informanten i alla lägen under uppsatsen hade möjlighet att avbryta utan att vi krävde att personen skulle motivera sitt val.

I efterhand har vi reflekterat kring hur vår noggrannhet egentligen nådde fram till de personer som senare blev våra informanter. Eftersom vi skickade e-post till enhetschefer och första socialsekreterare för de enheter som enligt vår fråga handlägger den typen av ärenden som vi valt att skriva om. Med det tillvägagångssättet faller mycket av ansvaret på den chef som skall föra vidare informationen till de handläggande socialsekreterarna.

Vi vet att ansvarig chef inom vissa enheter har valt att skicka ut vår förfrågan till samtliga aktuella socialarbetare. I de fallen kan vi utgå från att de har haft en möjlighet att läsa och själv skaffa sig en uppfattning om vad vår uppsats skulle handla om.

I andra fall har cheferna på annat vis förmedlat informationen, exempelvis vid arbetsplatsmöten. I de fallen vet vi inte hur man har lyft frågor kring frivilligt deltagande, rätt att läsa materialet och annat därtill. Med anledning av detta var vi noga med att vid varje intervju sammanhangsmarkera kring de etiska formerna för intervjun och användandet av intervjumaterialet.

4.7. METOD FÖR SYSTEMATISERING, RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

Flera av de val vi gjort i vår studie leder fram till hur vi systematiserar och därmed också analyserar det insamlade materialet. Utifrån vår förståelse och världsbild kommer vi att tematisera det insamlade, och så utgå från det som ligger i fokus för vår studie. Tyngdpunkten ligger på beskrivning av beteenden och fokus på kön som viktig variabel i sammanhanget.

Vårt empiriska material är naturligtvis för stort för att redovisas i sin helhet, så därför har vi varit tvungna att välja ut att för läsaren presentera det material som vi dels anser vara särskilt betydande och

intressant, dels är representativt för det insamlade materialet som helhet. Vår process för att göra detta har sett ut på följande sätt:

Först transkriberade vi intervjumaterialet i sin helhet, sedan skapade vi vad vi kom att kalla "tematiska rum" – meningskategorier som dels konstruerades främst utifrån intervjufrågorna, men också utifrån vårt syfte och våra frågeställningar. Dessa "tematiska rum" kom att bli:

1. Socialt nedbrytande beteende
2. Avvikelse från samhällets normer
3. Farliga världar och oro
4. Kön – likhet och skillnader
5. Lagens eventuella begränsningar
6. Sexualitet

Vi läste alla igenom intervjuerna, först var och en för sig, sedan (efter diskussion) gemensamt. Efter detta delade vi upp intervjuernas innehåll i dessa "tematiska rum", och valde ut de delar av materialet som skulle citeras i uppsatsens resultatkapitel – i detta kapitel blev varje "rum" en underavdelning.

Vi byggde sedan upp resultatkapitlet utifrån citat och sammandragningar/sammanslagningar/omformuleringar av sådant som inte direkt lämpade sig för citering, men som vi ändå ansåg behöva redovisas för läsaren inför analys- och diskussionskapitlen. Vi försökte i möjligaste mån begränsa vår egen tolkning av materialet i detta stadium av arbetet (jfr. Larsson 2005).

Citat anförs i resultatkapitlet i *kursiv stil*, för att tydliggöra vad som är citat och vad som är vår egen text. Där vi har klippt i intervjuerna markerar vi detta med: [...].

Det bör också påpekas att vi i redovisningen av materialet ibland inte använder exakt ordagranna citat, detta eftersom talspråk och skriftspråk skiljer sig åt, och talspråk i skrift ibland måste redigeras lätt med avseende på ordföljd (dock ej innehåll!) för att inte vara obegripligt.

När vi har varit tvungna att lägga in ett eller några ord för att göra en mening begriplig, ligger dessa ord inom hakparentes, och är inte kursiva.

Inför analysen slog vi ihop de ovanstående kategorierna 1-3 till en, då vi bedömde att de på ett mer effektivt sätt kunde analyseras tillsammans än var för sig. De övriga kategorierna fick dock behålla sin självständighet.

Som utgångspunkt för att analysera resultatet av intervjuer med informanter använde vi oss av de valda teorierna; socialkonstruktionism och teorier som ligger till grund för socialt och biologiskt kön. Vidare påverkas vårt val av hur vi analyserar materialet av ämnets bakgrund och resultatet av tidigare forskning om ämnet, men också vår egen förförståelse samt förundersökning.

I själva analysen kopplade vi vårt material till vår syfte och frågeställning, samt våra teorier, för att på bästa sätt kunna tolka tankevärldar, och belysa konstruktioner av studiens intresseområden i handläggningen av LVU, men också de värderingar som vi tror till viss del kan prägla beskrivningar i LVU-underlag (Wideberg 2002, jfr. Larsson 2005).

Detta blir naturligtvis i sig vår egen konstruktion av verkligheten och speglar vår egen förståelse och tolkning av verkligheten utifrån teori (jfr. Barlebo Wenneberg 2000).

4.8. FELKÄLLOR, RELIABILITET OCH VALIDITET

Vi anser att vårt material är relevant för uppsatsens syften och frågeställningar. Dessutom anser vi att materialet är det enda som är möjligt att använda för våra syften med beaktande av de yttre ramarna för studien.

Det säger sig själv att det är mycket svårt att få fram en generaliserbar sanning om konstruktion och beskrivningar av kön i vårt material, och med tanke på den relativt begränsade materialmängd vi har valt att arbeta med blir det ännu svårare att dra några generella slutsatser. Däremot anser vi att materialet ger en belysande ögonblicksbild av läget just nu i ett mikroperspektiv, och att vi därför kan dra slutsatser om vad vi ser *i själva det empiriska materialet*, men bara för att relevansen för något har begränsad vidd, innebär det inte nödvändigtvis att relevansen samtidigt saknar djup.

Vi anser att det är omöjligt att inte själv, som insamlare och granskare, påverka resultatet av en kvalitativ undersökning. Därför är vi mycket medvetna om att vi varken är eller kan vara objektiva iakttagare och insamlare av vårt material – man ser vad man tror sig se utifrån sina egna referensramar och sin förförståelse (Barlebo Wenneberg 2001).

Bland annat detta gör att reliabiliteten – tillförlitligheten – i denna, liksom i alla liknande kvalitativa studier, kan förefalla vara låg, åtminstone jämfört med många kvantitativa studier. Vi har dock naturligtvis strävat efter att återge det empiriska materialets verklighet så troget vi har kunnat, givet våra och materialets begränsningar – vi har strävat efter intellektuell ärlighet i vårt arbete (jfr. Larsson 2005, Kvale 1997).

Det frågetecken som alltid svävar över reliabiliteten för en kvalitativ studie svävar även över validiteten; hur kan trovärdigheten i en kvalitativ studie bedömas av andra än de som utfört den? Svaret är att det kan vara *omöjligt* att bedöma en kvalitativ studies reliabilitet och validitet på samma sätt som man kan bedöma dem för en kvantitativ studie, men kanske är det inte heller önskvärt (Larsson 2005)?

Vi anser att en kvalitativ studie genom (inre) logik och konsekvens i materialinsamling, perspektiv och analys, samt ständiga försök till att omvärdera och kullkasta det vi tycker oss se kan få resultat som är nog så värdefulla – genom att försöka omvärdera sitt arbete, sina metoder, och sin analys utan att lyckas, kan man komma fram till ett slutresultat som om inte annat präglas av intellektuell ärlighet – med det menar vi främst att resultatet skall vara genomskinligt – att läsaren skall kunna följa våra tankar och vårt arbetssätt, att inte medvetet ändra eller vinkla materialets innebörd, eller att tvinga på det tolkningar som vi vet strider mot informanternas avsikter. Om vi har lyckats med detta är nog omöjligt för oss själva att bedöma (jfr. Kvale 1997, Larsson 2005).

5. RESULTAT

5.1. ANNAT SOCIALT NEDBRYTANDE BETEENDE

Informanternas beskrivningar av vad som kan ses som "annat socialt nedbrytande beteende" är i allmänhet samstämmigt. Informanterna hänvisar mestadels till specifika beteenden i sina beskrivningar:

Det kan vara prostitution. Det kan också vara det man kallar vagabondage till följd av relationsproblem; att man då söker sig till kompisar. Sedan tänker jag också på att man kan fastna i en viss miljö, kanske en satanistsekt [...], men då måste det ju vara av den graden att det leder till allvarliga risker att skadas. Då handlar det inte om att man har en affisch på väggen, utan om att man utsätter andra för, och kanske själv blir utsatt för, farliga situationer (informant 4).

Det är väldigt många saker. När det är inte missbruk eller varaktig kriminalitet, men när det ändå finns en risk för att det skall bli en ogynnsam utveckling, då är det annat socialt nedbrytande beteende, tycker jag (informant 2).

Det är en begränsad exemplifiering av socialt nedbrytande beteende. Men jag tänker nog inte riktigt så, utan jag tänker nog att när man möter en asocial situation, så tänker jag nog att det är socialt nedbrytande beteende. Men när det handlar om socialt nedbrytande beteende så agerar man i första hand (Informant 1).

Intervjuaren: Exempel i lagen verkar vara få. Uppfattar du dem som tillräckliga? Kan man se nya tendenser som inte är exemplifierade?

Ja, det är ju olika självskadebeteenden, [...] det skulle ju kunna vara med då, men det där med sexklubb låter ju förlegat. [...] På så sätt är det ju föråldrat, alltså (Informant 6).

Ofta ingår allmänna riskbeteenden i informanternas definition av "annat socialt nedbrytande beteende":

Det är ett allvarligt begrepp. Det kan vara att man har svårt att sätta gränser för sig, så att man hamnar i utsatta lägen, alltså att man söker kontakter på det viset. Det kan vara ett beteende som gör att man kan råka ut för våldtäkter och sjukdomar men att man inte riktigt inser och ser detta själv, eller att man kanske stundtals kommer till insikter, men att man sedan faller ner i förtvivlan (informant 4).

En av informanterna (informant 1) menar också att "annat socialt nedbrytande beteende" kan vara att man "skaffar sig utanförskap", alltså att utanförskapet uppstår på grund av ett mer eller mindre aktivt val.

Andra saker som nämns är att den unge inte går i skolan, saknar vuxnas vägledning, är våldsam, har ett självskadebeteende, dålig impuls kontroll, isolerar sig, vagabonderar, eller hamnar i någon form av spelberoende.

Spelberoendet kan antingen vara i form av beroende av hasardspel, eller – och då kanske i kombination med isolering från omvärlden – beroende av datorspel (se vidare nedan under "farliga världar och annan oro). Ingen av informanterna menar dock att spelmissbruk i någon form håller som ensamt skäl för omhändertagande enligt LVU, åtminstone känner de inte till några sådana fall.

Flera informanter menade att "*annat socialt nedbrytande beteende*" oftast är en beteckning på en sammanräkning av flera beteenden, som i sig själv inte skulle vara tillräckliga för vård enligt LVU, men som tillsammans kan vara det (informanterna 2, 3 och 6). Informant 2 menade att "*annat socialt nedbrytande beteende*" kan ses som en "slaskratt", där en rad olika beteenden som inte nämns i andra delar av LVU, pressas in.

En av informanterna menar att det är viktigt att hålla i minnet att LVU är en lag som tillämpas på personer som skiljer sig mycket åt i ålder och utveckling, och att det är svårt att dra alla åldrar över en kam:

Att vistas i olämpliga miljöer [är ett socialt nedbrytande beteende], men jag ser ju också att det finns en gradering utifrån ålder, eftersom man kan ansöka om § 3 för personer upp till 20 år. Så det är ju allvarigare om man är 13 år och stannar borta på nätterna ett par veckor, än om man är äldre. [...]

Det är ju i relation till åldern; ett beteende kan ju vara väldigt avancerat om det är en 13-åring som... om man jämför med en 15-åring. Det är i förhållande till åldern, som jag ser det. Och det är just det här, när man pratar om de olika riskbeteendena, belastningsområdena, då, när man börjar snatta i låga åldrar, och börjar tjuvröka...

När ungdomsbeteende kryper ned i åldrarna, det är väldigt oroande. Det får varningsklockor att ringa... (Informant 5).

5.2. RISKBETEENDEN SOM BRYTER MOT SAMHÄLLETS GRUNDLÄGGANDE NORMER

Frågan om vad som kan sägas utgöra "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer" väckte hos vissa informanter funderingar om samhällets normer i allmänhet:

Första frågan är: vad är normalt? Jag menar; det finns inget som är normalt. Jag tänker att om man säger "samhällets grundläggande normer", så får jag en tanke om att det är så varje individ ska ha det.

Och avviker man alltför mycket från det, då blir ju det ett beteende som avviker från de grundläggande normerna (Informant 2).

Samma informant menade att följande flickas beteende bröt mot "samhällets grundläggande normer":

Dels bodde hon hos kompisar – bodde inte hemma. Det var ingenting med knarkarkvartar, utan hon bara ambulerade hos sina kompisar. Hon gick inte i skolan. [...] Det var dom här två grejerna som lyste igenom alltihop. Båda grejerna är normbrytande beteende (Informant 2).

De beteenden hon nämner är sådana som informanter också har tagit upp som "annat socialt nedbrytande beteende", och även övriga specifika beteenden, som informanter anser vara som brott mot "samhällets grundläggande normer", är identiska med beteenden som tagits upp som "annat socialt nedbrytande beteende".

På samma sätt som ålder kan avgöra vad som är "annat socialt nedbrytande beteende" menar en informant att den unges eller ungas ålder spelar in även i bedömningen av vad som är "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer":

Det har naturligtvis med ålder att göra. När en trettonårig flicka hamnar i sexuella situationer, är det inte samhällets normer som gäller (Informant 3).

En informant menade att "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer" kan innebära ett aktivt normbrott, som kan leda till att personen som bryter normerna sedan kan ha svårt att åter ta sig in i samhället, men kanske inte heller vill göra det:

Det är när man frivilligt marginaliserar sig. När man inte tar del – när man inte får en del – av samhället, inte klarar av att ta sig in i samhället, själv värnar om den positionen och inte tar emot hjälp (Informant 1).

Slutligen anlägger en informant ett legalistiskt perspektiv på vad som är samhällsnormer och brott mot dem:

Normer för mig, det ligger i lagen. Jag vet inte om det står just om normer i lagen, men [normbrott] ska ju vara att man riskerar att hamna utanför samhället. Sen kan ju vi, som sitter med det här, lägga personliga värderingar på det, men det håller ju inte i länsrätten (Informant 3).

5.3. FARLIGA VÄRLDAR OCH ANNAN ORO

Under denna rubrik har vi valt att presentera hur våra informanter resonerar och tänker kring miljöer och sammanhang som kan skapa oro. Vi har kallat miljöerna för "farliga världar", vi ser det som ett samlat uttryck för sammanhanget man i mötet med andra skapar, men även vad den enskilda själv kan skapa sig som vuxenvärlden kan se med oro.

Man vet också att det i den miljön förekommer människor som är äldre och som kanske håller på med kriminalitet och droger. Det här är något som förekommer både för pojkar och flickor [...].

Och sen så har vi ju det här med droger och kriminalitet som ligger i den sfären och det ju det som vi använder mest. Jag ser egentligen inte så stor skillnad på flickor och pojkar. Flickor kan man säga, att det är dom som är ute tidigt och träffar äldre killar och så. Pojkar kan ha det här

socialt avvikande beteendet för att dom hänger ihop med gäng. Dom kan vara hotfulla hemma och föräldrarna backar, ja man lever sitt eget liv då och blir marginaliserad (Informant 1).

Informanten belyser i ovanstående citat situationer där yngre personer umgås med äldre där förekomst av droger och kriminalitet kan väcka oro. Samtidigt konstaterar hon att det är förekommande både bland flickor och pojkar, olika åldrar i ett umgänge i kombination med andra faktorer så som missbruk och kriminella handlingar tycks vara något informanten i vissa situationer, ser med oro på.

Vidare kan man utläsa att informanten till en början inte ser någon större skillnad mellan pojkar och flickor. Skillnaden ligger i att flickorna i tidig ålder börjar att umgås med äldre killar, för pojkarnas del verkar informanten antyda att en del av det socialt nedbrytande beteendet ligger i umgänget med kamrater. En annan informant hänvisar till andra typer av världar som refererar till beteende.

Jag tänker på det här med vagabondage och att de blir indragna i sådana här undergrupper, när det kommer till den här graden av LVU så är det då någonting verkligen bekymrar dig. Då är det ett stort bekymmer, akut om man säger så. Nu kom jag på ett annat fall: en pojk som var inne i nazistkretsar. Det är ju också annat socialt nedbrytande beteende, men då ingår det ju kriminalitet, för man måste ju ha begått brott. Men han måste vara destruktiv i detta (Informant 4).

I detta citat framgår frågan vilken typ av kretsar den unge rör sig i, informanten talar om kontakter med "undergrupper" som kan oroa i stor grad. Hon nämner ett ärende där en pojke befann sig i kretsar med nazistiska förtecken, men gör en tydlig skillnad mellan åsikter och kriminalitet. Att enbart befinna sig i nazistiska kretsar ser hon inte som en grund för ett omhändertagande enligt LVU, kriminaliteten blir i detta fall den avgörande faktorn. Pojken i ärendet kan ha ett destruktivt beteende, men det behövs fler rekvisit för att lagen skall vara användbar. Vidare är informanten väl medveten om att ideologi och religion inte kan föranleda ingripande enligt LVU:

Utanförskapet kan bestå av flera olika saker. Det kan ju vara att man isolerar sig, man går inte ut, man sitter och spelar dataspel, man är med i det här Warrior², ni vet det här när man är på olika nivåer och skapar en virtuell värld.

Det där är alltså ett nytt beteende. Vi har aldrig haft det som ett avvikande beteende, men det kan jag se är något som så småningom kommer. Det har ju att göra med ungdomar som nästan förnekar världen som är utanför. Det ser jag tendenser till, men vi har inte haft något sådant ännu (informant 1).

Men farliga världar behöver inte enbart finnas i den verkliga världen. Ett annat exempel är att skapa sig världar med hjälp av Internet och olika onlinespel/datorspel. Där kan ungdomen i sin ensamhet finna inträdde till världar som den befinner sig i, till den grad enligt informanten att den unge isolerar sig från den "verkliga" världen. Den formen av förekommande spel kan för den unge innebära att han/hon tar avstånd och, enligt informanten, nästan förnekar den verkliga världen. Hon menar att hitintills har de inte mött ett sådant ärenden men att det fenomenet enligt henne kommer i framtiden att

² Vi antar att informanten syftar på Onlinerollspelet "World of Warcraft", vilket utspelar sig i en virtuell, "fantasy"-betonad värld.

bli förekommande. I nedanstående citat belyser informanten kontakter som kan skapas med hjälp av nätet:

”Ja, vi har återigen det här med marginalisering och att man kanske söker sig till en främmande värld. Man kanske går ut på nätet och söker sig kontakter där som väldigt ung tjej till exempel, eller ung kille också och får sexuella kontakter på det sättet (Informant 1).

Tidig sexuell debut, ja då får jag också funderingar och just vad man har varit med om och vad man utsätter sig för. Det rör sig där (Informant 5).

Kring frågan om sexuell debut och ålder, spelar ovanstående citat. Informanten menar att en tidig sexuell debut kan föranledas av frågor kring vad den unge har för tidigare erfarenheter och vilka situationer man utsätter sig för.

Hon menar även att det kan förekomma en koppling mellan missbruk och att flickor blir utnyttjade av män, frågor väcks vid ett väldigt sexuellt aktivt beteende:

Missbruk, och just det här som till exempel, den här flickan som jag pratade om, hon utsätter sig för att utnyttjas av män och just det här med väldigt sexuellt aktiva beteenden, så att säga. Och då får man ju tankar, men då är det mer dom som varit utsatta själva, då var det ju inte riktigt...

Men att det är riskbeteenden, ja, helt klart, och att det också i sin tur är risker med att man fortsätter och använda droger [för att döva?] och så (Informant 5).

Informanten kopplar i ovanstående citat samman umgängesvärldar där flickor kan utsätta sig i situationer där de blir utnyttjade av män för sexuella ändamål. Informanterna har i flera sammanhang uttryckt och hänvisat till olika beteenden och världar i gränsland utifrån lagen. Exempel och beskrivningar av detta kan vara som följer.

Det är till exempel flickor som lägger sig hemma och som Askungen ungefär, utan att ha ätit något äpple, så ligger dom i sängen. Dom går inte upp, som apatiska barn. Men kan rassla upp kanske två gånger i veckan på kvällar och gå ut och det ser vi nästan som ett sundhetstecken. Men då är det alltså mer psykiatri.

Då har vi att göra med ett barn som har blivit bortvalt och inte har fått det nödvändiga av sina föräldrar tidigt och där föräldrarna inte ens har sett barnet. Det har varit så skört så att det har blivit den här reaktionen. Ett sådant ärende har vi nu, men det är inte hållbart för ett LVU. Det har för mycket av psykiatri i sig så det ligger i gränslandet (Informant 1).

Så det är dom då, där det finns ett socialt avvikande, eller nedbrytande beteende som gränsar till psykiatri och det finns ett socialt nedbrytande beteende som skapas av ointresse från vuxenvärlden skulle jag vilja säga, och tillgång till data och andra saker man kan fly in i. Men det finns inte... ja man har inte haft krav och uppmärksamhet på den här unge tidigt. Så den har brutit den ena gränsen efter den andra (Informant 1).

Våra frågor har utgått från informanternas erfarenheter, då vi frågat om deras syn på lagens möjligheter och begränsningar tycker vi oss ha sett att det i stora drag finns en samstämmighet. De

flesta uppfattar lagen som tillräcklig, att många beteenden faller inom ramen och att en utvidgning skulle kunna vara problematisk. Vissa tar dock upp att det ibland blir snårigt och att de få exempel som finns att tillgå ibland kan göra handläggningen svår. Vissa hänvisar till att olika beteenden som självska debeteende och spelberoende av olika karaktär hade kunnat vara av fördel om exempel fanns att hänvisa till i lag.

5.4. KÖN – LIKHETER OCH SKILLNADER

Utifrån vår förförståelse av ämnet, de teorier vi tagit till hjälp för att i möjligaste mån försöka uppfatta världen och de konstruktioner vi tänker formar våra liv, har vi bland annat utgått från kategorin kön.

Vid samtliga intervjuer frågade vi om hur informanten såg på beskrivningar av pojkar och flickor utifrån deras erfarenhet med handläggning av LVU ärenden. Svarens karaktär skiftade och gav olika infallsvinklar på lagen, normer och variationer i sätt att tänka kring de ställda frågorna.

Vi tyckte oss se stora likheter i många svar även om andra skiljer ut sig i synen på vilka problem och beteenden som förknippas med pojkar och flickor, vad informanterna säger och hur de relaterar till könsaspekter i beskrivningar. Exempelen tyder ändå som vi uppfattar det, på att trots en relativ könsmedvetenhet finns viss könsbundenhet i beskrivningar:

Pojkar, då kan det ju handla om ofta att de befinner sig i ett sammanhang med lika killar som sporrar varandra till kriminalitet. Även om man själv inte har varit med och gjort det så kan man ju finnas där hela tiden.

Och när det gäller flickor är det egentligen – tycker jag – att det är likadant där, fast skillnaden är att unga flickor... Ofta finns äldre, alltså det finns ofta äldre killar med där. Med unga pojkar är det inte självklart att det finns äldre killar med i deras gäng, utan det kan vara jämnåriga. Men när det gäller tjejer så är det oftast äldre med. [...]

Det är klart att flickor generellt bedöms mer som några som råkar ut, medan pojkar mer bedöms att risken... en påtaglig risk till att själva göra saker, medan flickor råkar ut om de har ett socialt nedbrytande beteende. Det är skillnaden. Om man ser med de ögonen. [...]

Flickor råkar ju ofta illa ut på grund av att dom blir ett offer för sitt eget beteende. Så kan man säga. Medan pojkar – det är sällan man hör att pojkar råkar illa ut på grund av att dom blir ett offer för sitt eget beteende. Det beror ju på hur man tänker (Informant 1).

I samtliga intervjuer tycks det som om informanterna reflekterat kring könsaspekter på lite olika sätt. Nedanstående kommentarer belyser ämnet lite mer utifrån strukturella faktorer som informanten lyfter:

Sen tror jag också – jag menar att om man tittar exakt; en kille som begår en massa brott; tjugo bilstölder, sju snatterier, alltså man rabblar upp allt det här han lyckades göra innan han blev omhändertagen. Men för en tjej kanske det är mycket färre grejer som hon gör, innan man beslutar sig för att "det här funkar inte". Och med andra grejer kan det vara tvärtom; där låter man en tjej gå mycket längre än en kille. Det är jättesvårt. Ja, det är knepigt det där.

Jag tänker inte bara kring LVU och det här arbetet, utan mer att när man beskriver tjejer eller kvinnor, så beskriver man dom liksom i känsloord. Man uttrycker sig på ett visst sätt när man

pratar utifrån kvinnor eller flickor. Men för killar är det på ett helt annat sätt. Det är en helt annan kultur i hur man uttrycker sig. [...]

Men jag tänker att det återspeglar saker även när man kommer in på den här nivån, när man pratar om LVU utredningar, eller utredningar överhuvudtaget, så gör man nog skillnader fast man inte tänker på det själv. Det är det jag menar att tjejer och kvinnor i beskrivningar är runda så som, "är så fin med sin lillasyster" eller vad det nu är, medan killar beskrivs som tuffa, burdusa, "sparkar ner grannen" eller, ja, det beskrivs på ett helt annat sätt [...] fast det snarare är så när det gäller killarna att man ska vara snabbare egentligen, att dom hinner göra för mycket dumt. [...] Det är svårt att veta den exakta balansen i det.

Det är på ett helt annat sätt accepterat att om killar har en... Om man skulle lägga ett karbonpapper och göra så att tjejerna har gjort samma sak, så ses det som att det är mer riskfyllt än när killarna gör precis samma sak. Så tänker jag att det är därför det inte kommer upp i samma utsträckning med killarnas beteende (Informant 2).

Informanterna relaterar i olika omfattning till samhället och de normer som beskrivs som del av allas vår värld. De flesta kommenterar därför sin bild för att beskriva sin syn på LVU och eventuella likheter och skillnader i syn på pojkars och flickors beteende:

Det är ju farligt att generalisera, men om man ändå skall göra det – för risken är ju att tjejer blir bortglömda utifrån att "hålla käften och vara söt", att tjejen blir en blomma, och att hon, ja, "vänder det inåt på klassiskt vis", och att hon låter sig utnyttjas i skymundan, så att säga, medan killarna slåss och sparkar och... Jag vet inte om de missbrukar mer än tjejer, där kanske dom är lika [...].

Pojkar och flickor beter sig olika. Vi får ju in olika uppgifter, så att säga. Jag har aldrig haft någon flicka som har slagit folk blodiga. Jag har aldrig haft det. Likheter kan väl vara missbruket (Informant 3).

En annan informant gör som vi uppfattar det en tydlig koppling till ärendegång och hur bevisningen står i relation till faktiska underlag i lagen:

Det är oftast konkreta saker. Vi måste ha bevis. Jag är i alla fall inte medveten om att jag formulerar mig olika utifrån att de är pojkar eller flickor. Det är ju så konkreta beteendemönster vi ska beskriva, hela LVU-utredningen är ju väldigt konkret utifrån anmälningar vi fått in. Det är nog mer så att innehållet kan vara olika (Informant 4).

Intervjuaren: Tänker du att det finns skillnader i hur pojkar och flickor beskrivs i underlagen för LVU?

Tyvärre känner jag nog att jag inte är så medveten, att jag gör inte gör det på något medvetet plan, men visst tror jag att man nog lyfter fram mer om hur flickor använder droger för att döva sig; självmedicinering... att pojkar... Man använder en annan vokabulär för flickor än för pojkar. Att det nog är mera explosivt för pojkar, medan flickorna då använder för att döva, och det är väl också lite könsrollsbundet, men det är väl ändå lite mera så det är, att flickor dövar sig, att dom också är en produkt av det (Informant 5).

Intervjuaren: Tror du att ni frågar på olika sätt?

Ja, det kan jag nog tänka mig, För det handlar ju om att vi på socialkontoret; "som man frågar får man svar", att vi nog är fokuserade mer på att flickor låter sig utnyttjas på det sättet, medan vi tänker att pojkarna begår kanske brott för att kunna använda och finansiera droger. Det kan jag tänka mig, att det är könsrollsbundet hos oss och vidare även i domstolen. Man kan se det som ganska vedertaget att de är väldigt könsrollsbundna, våra domstolar. Så det handlar nog om oss (Informant 5).

5.5. DEN PROBLEMATISKA SEXUALITETEN

Problematisering och skillnader/likheter i hur pojkar och flickor beskrivs i relation till sexualitet, eget beteende och/eller utsatthet har vi i intervjuerna ställt frågor kring.

Informanterna har svarat på olika vis. Svarens skiftande karaktär och varierande nyanser presenterar vi nedan för att, som vi uppfattar det, spegla ögonblick och tankar i stunden kring ämnet. Ibland har svaren kommit ur andra frågor än just hur sexualitet problematiseras, men då informanterna berört ämnet ser vi det fruktbart att presentera detta i korthet under detta tema.

Sexualiteten kan jag känna – jag har ju jobbat i massor av år och om den kan jag känna att det är ju svårt att veta... Man kan ju inte vetenskapligt bevisa någonting, men den kan jag känna har blivit mycket mera vanlig här hos oss.

Det är mycket mera inslag av det nu och jag tror att det har med samhället att göra. Det är mycket mera sexualiserat, sexistiskt. Det är mycket mera aktuellt med sex, i media och så. Jag tror att människor som inte har några modeller framför sig får det väldigt svårt. Dels för att söka närhet och trygghet, och man kan provocera lite grann med det. [...]

Det är väldigt svårt. Det är ett känsligt ämne också, för på den positionen som vi sitter får man vara försiktig så att man inte blandar ihop det här. Att inte vara fördömande mot flickor i de här situationerna – vi menar ju inte att förövarna beter sig rätt. Det handlar ju om att de utsätter sig själva. Det är svårt att förklara men det är svårt att driva det också faktiskt (Informant 4).

Ovanstående kommentarer belyser som vi uppfattar det en medvetenhet kring normer och det utrymme som till viss del kan ligga till grund för hur handläggare kan hantera ämnet sexualitet inom ramen för myndighets utövande och LVU. Andra informanter lyfter ämnet på lite andra sätt kring hur pojkars och flickors sexualitet problematiseras:

Det är naturligtvis illa att pojkar debuterar sexuellt tidigt, men jag tror ju i regel att det är flickor som gör det och att de också tappar greppet på grund av att de oftast är för unga. De går där, liksom, med sina små linnen och sina bara magar och så vidare, och så vidare. Och killarna, tror jag, råkar inte ut för den problematiken. Det är naturligtvis en och annan udda kille som kan råka ut för en äldre kille som är intresserad av småpojkar... (Informant 1).

Informanten talar om sexuell debut i förhållande till kön och ålder, hon menar att flickorna i högre utsträckning debuterar tidigare sexuellt och att det kan leda till att de hamnar i situationer där de själva

inte har kontroll. Hon kopplar det till flickors sätt att klä sig och menar också att det är lika illa att pojkar genomgår en tidig sexualdebut.

För pojkarnas del så tror hon att de vanligtvis inte hamnar i sådana situationer. I sådana fall kommenterar informanten att det kan handla om udda pojkar som kan finnas i relation till en äldre kille där det finns andra intentioner.

Samma informant problematiserar kön i relation till makt och våld i nedanstående citat. Hon nämner gruppvåldtäkter, där pojkar ger sig på tjejer och tar det som ett exempel på pojkars sexualitet:

Men det är sällan vi råkar ut för det. Sen kan man ju problematisera det som händer nu, men det handlar ju om makt och våld när pojkar i gäng ger sig på tjejer och våldtar. Det är ju ett problem i sig, ett stort problem. Och det handlar ju om pojkars sexualitet. Det har vi aldrig haft här (Informant 1).

Informanten fortsätter på temat:

Om man är ett gäng, har druckit lite grann och blir lite upphetsade på något då... så kan man också göra... För några år sedan var det ju att klippa bögar, nu är det liksom tjejer som får passa sig. Sen vet inte jag om det är säkert som jag sa, att medierna inspirerar, men mycket i min värld tycker jag att det är det (Informant 1).

I ovanstående citat fortsätter informanten att fundera kring frågan om makt och gruppvåldtäkter. Man skulle kunna tolka det som att hon menar att det går olika "trender". För några år sedan kunde unga gäng av killat använda våld mot homosexuella män och idag är det flickor som får passa sig. Hon har en tanke kring att medierna kan inspirera till sexuellt våld mot flickor.

Intervjuaren: Frågar ni kring pojkars sexualitet tror du?

Nej, alltså, om det händer något sånt då kommer det ju in en anmälan, för annars finns det ju ingen pojke som skulle säga att de är ute och gör så. Flickor däremot kan vi ju fråga: "har du blivit utsatt", det kan man fråga; "har du blivit utsatt för något sexuellt". Så det kan man fråga, men i den stunden man frågar om en pojke har begått något brott... det måste ju ha hänt någonting för att man ska kunna leda in det på det. Annars är det ju bara en garagedörr som går ned (Informant 1).

Frågor vi ställer kring om vissa beteenden väcker mer oro än andra kommer i flera fall att besvaras utifrån sexuell utsatthet, relaterat till lagen men ändå på ett sätt som visar på oro för riskbeteenden. Som vi uppfattar det relaterar många svar helt till lagen och vad socialarbetare som profession har att förhålla sig till i handläggning, dock med skiftande betoning på vissa områden. Vidare besvaras frågor utifrån om det finns skillnader i hur pojkar och flickor beskrivs på lite olika sätt.

I vissa lägen kan man se flickornas sexualitet, om vi nu ska kalla det, det eller sexuella aktiviteter som de är indragna i, som ett problem. Men ser man det för killar? [...]

Men om vi, som i ett av de ärendena jag nämnde, får in en anmälan där det framkommer att en flicka har ett rykte om sig på en skola och det går "hora"-rykten om henne och att det sägs

fruktansvärda saker om henne på skolan, och sedan rullas det upp en historia om att hon sugit av några killar – eller någon kille – och det har filmats och de här bilderna åker runt; då är det klart att jag måste närma mig det här, hur nu det ska gå till. I min uppfattning har hon inte fattat kalibern och vad det är hon faktiskt har ställt upp på. [...] Där behöver hon skyddas, tänker jag (Informant 3).

I många svar kan man se att sexuell utsatthet utifrån informantens sätt att svara omfattar både pojkar och flickor, främst i mer generella resonemang. I andra mer konkreta exempel tycks det som om svaren oftare hamnar inom kategorin flickor.

För flickor väcker ju alltså det här som jag nämnde innan, att bli utnyttjad sexuellt eller att leva väldigt promiskuöst – alltså det kan man ju vända på olika sätt. Det är inte bra! Det skall dom skyddas från! (Informant 3).

Intervjuaren: Tänker du att det finns skillnader utifrån beskrivningar i LVU underlagen om du tänker på pojkar och flickor.

Skillnaden i att vara utnyttjad, har jag [...] aldrig skrivit om med pojkar i alla fall, för pojkar som har prostituerat sig, eller att dom har funnits i prostitutionsmiljöer, att det skulle vara ett problem, vad jag kan minnas. [...] Men det är ju många tjejer, det, det är det ju, om – alltså – för min del, om jag tänker så (Informant 3).

I vissa lägen kan man se flickornas sexualitet, om vi nu ska kalla det, det eller sexuella aktiviteter som de är indragna i, som ett problem. Men ser man det för killar? (Informant 3).

Vidare fortsätter informanten att berätta om att hon vid ett tillfälle haft samtal med en kille kring hans relation till tjejer utifrån att han tycktes ha två flickvänner på olika orter och att den ena blivit gravid. Samtalet uppkom av den anledningen, samt att killen börjat agera ut och verkade ha mycket ångest. Samtalen kom till stor del att handla om att han skulle bli pappa.

En annan informant belyser temat utifrån sina tankar och erfarenheter. För att i samtalet i korthet nedan kommenterar detta om än i begränsad omfattning.

Informant 6 resonerar nedan, slutligen, om det finns olika sätt att se på könsskillnader vid exempelvis droganvändning. Han kommer in på att han nog uppfattar att man kan vara mer orolig för flickor i vissa omgängen:

Intervjuaren: Hur ser du på könsskillnader i bedömningar och beskrivningar av pojkar och flickor?

Man är rädd att flickor kanske blir utnyttjade och så där, men det är man inte med killar på samma sätt (Informant 6).

Intervjuaren: Tror du att man frågar pojkar kring deras sexualitet?

Nej, jag tror inte att man gör det. [...] Man tänker på att det är på det sättet, men ingen uppfattar det som någon risk om en kille skulle ligga med många tjejer. Men om en tjej skulle göra det, då är det ju farligt för henne [...], att förnedra sig själv. Men killen förnedrar ju inte sig själv... Fast det är ju inte nåt som man skriver, utan det är ju sånt som jag vet (Informant 6).

Intervjuaren: Menar du då att man frågar på ett annat sätt?

Ja. Det finns inte ens med från början (Informant 6).

Intervjuaren: Finns inte sådana saker med i anmälningar som kommer till er?

Det finns inte med i texten, eller hos tjejer finns det med om hon varit full, vaknat upp där och där och varit med den och den. [...] Och om det nu skulle finnas med [för pojkar], så skulle det vara så pass – ja så kan det ju vara, om en kille har gjort en tjej med barn, våldtäkt, eller – men då är det ju annat destruktivt beteende (Informant 6).

5.6. LAGENS EVENTUELLA BEGRÄNSNINGAR

I vår förundersökning av valda ämne 3 § LVU fann vi väldigt få exempel som beskriver vad man menar med socialt nedbrytande beteende. Våra undersökningar av rättskällor, prejudicerande domar och förarbeten besvarade inte vår fråga om lagen överensstämmer med de beteenden bland ungdomar som idag existerar. Vi valde att ställa frågan till våra informanter, vad de tänkte kring lagens eventuella begränsning. Är lagen med tillhörande exempel begränsad, eller finner man ett utrymme ändå?

Det vet jag inte men skulle jag ta upp ett sådant här ämne [Internetspelet "Warriors" – "World of Warcraft". Se vidare ovan, under "Farliga världar och annan oro".], så skulle jag ju påtala att när lagen ursprungligen skrevs, fanns inte den här problematiken. Den här problematiken är något som har utvecklats under – man kan säga under 2000-talet – och accelererat och gått ned i åldrarna.

Många ungdomar som skulle gå i gymnasiet sitter hemma och pysslar med en egen värld. Det är mycket trevligare för dem. [...] Man måste ju påtala faran i det att när man gjort allt för att nå den här killen eller tjejen och föräldrarna har gjort allt (Informant 1).

I detta citat lyfter informanten frågan kring beteenden som man idag kan problematisera hos ungdomar och som lagen i dess exempel och förarbeten inte behandlar. Hon menar att när lagen skrevs fanns det inte fenomen som Internet som idag är en mötesplats för ungdomar. Vidare säger hon att i utredningsarbetet skulle inte lagens något snåla beskrivningar begränsa henne för att ansöka på just sådana grunder utan att i sådana fall argumentera för att det handlar om nya former av beteenden som kan innebära fara för den unge.

På frågan om lagen i dess nuvarande form tar upp för få exempel på beteenden som kan ligga till grund för ett LVU enligt formuleringen "annat socialt nedbrytande beteende", säger informanten:

Det är en rättssäkerhetsfråga tänker jag. Att man kan inte göra vad som helst med landets invånare, på den nivån ligger det tänker jag (Informant 2).

Man skulle kunna tänka att hon syftar till att lagen skall inte ge exempel på hur många beteenden som helst, det handlar om rättssäkerhet och att det är av stor vikt.

Där man känner att man inte har grepp [grepp = otydligt], man får inte riktigt kläm på hur illa det är ställt eller hur det är. Det är dom som är det värsta, det är i dom lägena lagstiftningen blir begränsande för mig (Informant 2).

Här berör informanten att lagstiftningen i dagens läge kan bli begränsad i de situationer då handläggaren inte riktigt har sammanhanget under kontroll, där man inte riktigt vet hur illa klienten har det i sin situation.

Man kan tänka att informanten menar att lagen efterfrågar tydlighet kring frågor som missbruk och kriminalitet, men att mycket kan förekomma som kan vara LVU-grundande som handläggande inte vet om. Då kan lagen bli begränsande.

LVU handlar om faktiska, konkreta förhållanden, och [...] alltihopa – hela bilden – flätas av en värld där olika saker kan ha betydelse, men bara såna saker som ickeempati och aggression i sig är ju inget som gör en LVU... (Informant 3).

Åsikter det får man ju ha men man får inte ge sig på människor. Jag tror att det kan finnas en fara att skriva ut för mycket. Jag tror att det är bättre att vi får lägga in och så får domstolarna pröva, samtidigt som att vi får ju för den sakens skull inte använda vår vildaste fantasi för att klämma in beteenden. De andra punkterna i lagstiftningen... det leder till att man hamnar utanför. Jag vet inte vad det skulle kunna vara. För om man blir för detaljerad då blir man ju snävare, ännu snävare. Jag vet inte om jag tycker att det är begränsat. Man måste ju formulera sig om man tycker att någon borde omhändertas. Oftast går det ju in i någon annan av delarna. Det är ju sällan någon har ett beteende, bara vagabonderar eller på annat sätt (Informant 4).

Vi uppfattar att informanten säger att det är sällan man enbart går på ett beteenden i ansökan för LVU. Hon anser att istället för att utöka lagen med fler beteenden bör handläggande socialsekreterare formulera och pröva olika beteenden i förhållande till domstolen. Att blir mer detaljerad i förarbeten kan leda till mer snävhet i bedömningen, menar hon. I slutändan handlar det ändå om hur socialsekreteraren väljer att formulera sig i den situation då en ungdom har ett beteende som kan bli aktuellt med LVU.

5.7. ALTERNATIVA PERSPEKTIV

Vid sidan om intervjuerna med socialsekreterare, genomförde vi också två speglade intervjuer med personer som på annat sätt är inblandade i LVU-ärenden:

5.7.1. ORDFÖRANDE I SOCIALNÄMNDEN

Socialnämndsordföranden säger följande om vad som kan vara "annat socialt nedbrytande beteende":

För det första det som står i lagen. Sen har vi den senaste tiden faktiskt uppmärksammat en annan del också, och vi har lagt LVU på två ungdomar med anledning av att de inte har skolgång, där föräldrarna inte kan få ungdomarna att komma till skolan. Det är helt nytt hos oss i alla fall, [samt] där ungdomen i princip har varit helt isolerad och föräldern inte kan få ungdomen överhuvudtaget komma ut i ett socialt nätverk, eller till skolan.

Hon hänvisar också till självskadebeteenden – "tjejer som skär sig". Vidare menar hon att det finns skillnader i hur "annat socialt nedbrytande beteende" kommer till uttryck hos tjejer och killar, eller i alla fall hur detta beteende beskrivs, samt att detta är något som diskuteras med inblandade tjänstemän:

Vi har diskuterat ganska mycket med våra tjänstemän om att flickorna har en mer inåtvänd destruktivitet på ett helt annat sätt [än killarna]. Jag menar [...] att det är mycket tydligare signaler utåt på killarna.

Jag har en känsla av att med flickorna väntar man mycket längre, det är svårare att uppnå LVU-grunderna hos flickorna, det blir svårare att definiera dem än pojkarna. Det är mycket tydligare i deras utåtagerande än i flickornas inåtagerande. [...]

Det kanske inte är någon som anmäler flickorna, pojkarna har vi arton, tjugo anmälningar på men på flickorna inte någon. Så det är mycket svårare. Det är väl så, att man låter tysta flickor vara. Både lärare, omgivning och föräldrar. Då är de snälla och tysta och jag tror att det ligger i vår kultur att man är en duktig flicka om man är tyst och snäll. [...]

Killarna har vi ju mycket mer referensramar till. För de är så många fler än tjejerna som vi omhändertar. Det är ju ändå så, LVU är ju i stora delar pojkarna.

Hon menar också att det finns skillnader i om och i sådana fall hur pojkars och flickors sexualitet bedöms:

Det är oftare det står om flickornas sexualitet än om pojkarnas, kan jag säga när jag tänker efter. Det är väl på grund av vår oro för att flickorna skall bli utnyttjade av pojkarna eller av män, [...] när det är droger med. Och det är pojkarna som är förövarna.

Därför blir det kanske automatiskt så, att man inte bedömer killarnas sexualitet, utan fokus är på tjejernas sexualitet och om de blivit utsatta för övergrepp och sådana saker – utnyttjade eller prostituerar sig. Men det kanske är en naturlig del. Sen har vi faktiskt haft några killar som vi misstänkt att de prostituerar sig. Unga pojkar.

Intervjuaren: Och pojkar som förövare? Finns sådana beskrivningar med någon gång?

Ja, det gör det absolut. Vi har placerat på grund av det... Att man har ett sådant sexuellt beteende.

Hon menar också att det ibland finns skillnader i valörerna i beskrivningarna av flickor och pojkar i LVU-utredningar:

Ibland är det så att känslorna tar över hos socialsekreterarna. Då kanske man skriver "det är en söt och snäll flicka", och en massa sådana där saker. Det reagerar vi direkt på [...].

Ibland kan man ju tycka att det är pittoreskt att ha med sådant i sådana här hemska underlag, men ibland kan man känna att det blir lite för känslomässigt färgat; att man ändå måste vara väldigt strikt när man bedömer.

Slutligen säger hon att det är bra att lagen begränsar vilka beteenden som kan leda till omhändertagande enligt LVU:

Om du förändrar lagen så att den omfattar mer, så är det också rättssäkerheten man tullar på. Då kanske fler blir omhändertagna. Jag vet i alla fall när jag läser en utredning, att fyra procent av de som blir insatta på institution har en framtid när de kommer ut.

Så jag menar att placera på institution är ju något vi skall göra i yttersta, yttersta nödfall. Det kanske är bättre att man är hemma hos sin mamma som kan hanka sig fram och vara bra i vissa perioder än att bli placerad. [...] Så jag tycker nog att man ska vara restriktiv med att börja tulla på den lagen.

5.7.2. RÅDMAN VID LÄNSRÄTTEN

Rådmannen, som betraktar LVU ur ett länsrättsperspektiv, ser "annat socialt nedbrytande beteende" som en nödlösning som socialnämnden tar till när de inte har "något att gå på", men ändå känner att något i den unges beteende är oroväckande.

Han menar att de vanligaste skälen till omhändertagande enligt LVU enligt eget beteende är missbruk och kriminalitet, och att:

...Nämnden tar väl till den här med socialt ned brytande beteende bara när det är väldigt svagt på dom två första [han avser missbruk och kriminalitet]. De hakar på ett "socialt nedbrytande beteende" när de tycker att: "vi tar väl det för säkerhets skull". De fall jag har haft har väl ofta varit flickor som vistas i knarkarkvartar utan att själva ha ett etablerat missbruk, och även då där man misstänker prostitution. Det är väl typsituationerna. [...]

Sen försöker man använda det som en nödutväg när man har en ungdom som inte är tillräckligt kriminell eller missbrukar annat än någon cigarett hasch. Det är ingenting som går att använda LVU på. Då tar man till det här med att man "träffar en gubbe i parken", som man har lite konstiga sexuella förehavanden med. [...]

I de klara fallen finns det förälder eller föräldrar som spöar upp barnen, eller missbrukar knark i olika former. Det är ju numera väldigt vanligt; som inte klarar att ge barnen mat; dom springer ute nakna, grannarna reagerar, skolan reagerar. Dom kommer inte till skolan, kommer inte till förskolan. Någonstans så säger det stopp. Socialnämnden börjar med lite frivilliga åtgärder, men så småningom går det inte längre, utan då: till länsrätten!

Rådmannen reagerar på att uttrycket "vagabondage/vagabonderande beteende" ofta förekommer som "annat socialt nedbrytande beteende". Han menar att detta beteende kanske övervärderas av socialtjänsten och socialnämnden:

Nämnderna använder ofta vagabonderande beteende när ungdomar lämnar hemmet, övernattar hos kompisar, flyter runt i samhället, inte har någon fast punkt helt enkelt, utan flyter runt och har

ingen. Skolan är naturligtvis borta och dom har helt enkelt ballat ur. Det kallar dom vagabonderande beteende.

Vagabonderande förekommer väldigt ofta i deras utredningar. Ibland tror jag att länsrätten snappar upp det också och tar det som en faktor, men som enda grund för ett LVU... Nej.

Men det är ett symptom på att det är något som är fel, att man inte vill bo hemma. Men egentligen är det då hemmet som inte passar barnet. Barnet tar helt enkelt till flykten om mamma eller pappa super eller missbrukar eller är psykiskt sjuk. Då vill man inte vara kvar hemma längre. Då följer det att man skippar skolan och försöker klara sig på något sätt. Och där kommer ibland prostitution in. Man måste försörja sig. Det kan vara både killar och tjejer. Då finns det visst stöd; man kan ju säga att förarbetena tar upp prostitution som en faktor.

Rådmannen menar att "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer" är sådana beteenden som kan leda till att ungdomen utvecklar andra normer än de som gäller i samhället, och inte kommer att kunna klara av att leva ett normalt liv på grund av sitt utanförskap. Vidare säger han att normerna inte är en gång för alla givna, utan:

...Normerna ändras ju ständigt, vi har inte samma normer idag som vi hade på 1980-talet, när man skrev förarbetena.

Därför kan vissa av de exempel på "annat socialt nedbrytande beteende", som finns i lagens förarbeten vara inaktuella idag. Som ett exempel på detta diskuterar han "att uppträda på strippklubb":

Det man tänkte på då var väl unga flickor som var ute och strippade på porrklubbar och annat. Det var det som var uppe i debatten då; att de unga tjejer som ägnade sig åt sådant skulle man kunna ta om hand om på något vis. Men dem ser vi aldrig. [...]

Det kanske löses på annat sätt, eller så har man helt enkelt accepterat att en [...] 17 åring [kan uppträda] på strippklubb. Kan hon tas om hand och sättas på en institution? Det skulle man kanske [ha gjort] för 25 år sedan men idag; tveksamt. Och där tror jag att normerna har ändrats.

Pojkar var det nog inte snack om då – det här med pojkar som ägnar sig åt sådant fanns inte. Nu finns det... Det fanns nog då också men man var nog inte så medveten om det.

Rådmannen menar att sexuell utsatthet förekommer som problemområde i utredningar om både pojkar och flickor:

Det händer väl att flickor i 12-, 13-, eller 14-årsåldern har lite väl avancerade vanor. Då använder man ibland LVU för att försöka komma till rätta med det. Och inte ovanligt är att man då träffar en man i 40-50 års åldern, som har umgänge med den här 13-14-åringen. Inte så bra kanske för hennes anpassning i samhället framöver...

Pojkar... Då kommer homosexualitet in i bilden. Det är män som utnyttjar småpojkar. Och det är ju inget missbruk, det är inte kriminalitet, men det är ju ett beteende hos grabben som inte är bra för framtiden kanske. Men flickor och äldre herrar är nog vanligare.

Vad gäller lagen, menar rådmannen att dess skrivning sällan begränsar länsrättens handlingsutrymme, och att lagens förarbeten över tid har fått en minskad betydelse i bedömningen av LVU-ärenden. Detta beror dels på att förhållandena har ändrats efter inträdet i EU, dels på att det är en naturlig process, där

rättspraxis, som ytterst utgår från rättsfall som bedömts i regeringsrätten, blir allt viktigare, medan förarbetena med stigande ålder blir allt mindre relevanta.

Slutligen anser rådmannen att de utredningar länsrätten har att bedöma är av mycket varierande kvalitet. Han menar att vissa socialsekreterare, främst nyutexaminerade, inte inser att länsrätten:

...är intresserad av hårda fakta och inte av ideologi. Vi vill se vad har hänt och hur är prognosen är – vad kan man göra för att lösa det här problemet. Den ideologiska bakgrunden är vi däremot ganska ointresserade av. Vi har inte tid med den.

6. ANALYS

6.1. PROBLEMATISKT BETEENDE OCH FARLIGA VÄRLDAR

I vårt empiriska material ser vi tydligt att alla informanter på ett eller annat sätt relaterar till beteenden som finns inskrivna i lagen när de talar om "*annat socialt nedbrytande beteende*". Utöver det ger de definitioner på beteenden och levnadssätt som mer finns i deras föreställningsvärldar av beteenden och inte direkt kan knytas till lagens exempel. Exempel på detta är att inte gå i skolan, att fastna i olika former av spelande på Internet, spelmissbruk i allmänhet, vagabondering och allmänt utanförskap.

Beteenden som informanterna också gärna relaterar till är olika former av utsatthet, ofta med sexuella förtecken. En socialsekreterare beskriver den valda delen av lagparagrafen som en slasktratt, som gör det möjligt att räkna in många olika beteenden, som inte närmare definieras i andra delar av lagen, i ett underlag för omhändertagande enligt LVU.

Till skillnad från avvikande beteende verkar normer vara något som relateras till en mer övergripande, strukturell, kanske mer abstrakt nivå, även om man också ibland kan hänvisa till vissa specifika beteenden som normbrott. Den bärande tanken verkar dock i sådana fall vara, att "*annat socialt nedbrytande beteende*" och "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer" är mycket svåra att skilja från varandra som begrepp och instrument för att kategorisera beteenden.

Vi tycks med andra ord kunna se att våra informanter har en god kunskap om vad lagen säger och att de försöker hålla sig strikt till dess institutionaliserade normer i sina bedömningar, eftersom de är medvetna om att ungdomarnas eventuella brott mot deras (informanternas) egna normsystem inte kan ses som grund för omhändertagande enligt lagen och normgivarnas konstruktioner värderas högre än ens egna. Som en av våra informanter uttryckte saken: "*Jag kan inte bara dilla*".

Enligt den socialkonstruktionistiska teorin kan man se samhällsnormer som konstruktioner givna av experter och makthavare. Dessa konstruktioner anger hur något bör vara i ett system av symboler och kategorier. Vad gäller de normer som omhändertagningsgrundande beteende bryter mot, kan de sägas vara dels givna av lagen, dels uttalade, och tillhöriga det som Berger och Luckmann (1979) kallar "common sense-världen". I båda fallen innebär normbrottet att den unge hänger sig åt beteenden som faller under en kategori som anses vara icke önskvärd enligt samhällsnormerna.

Syftet med denna kategorisering av sociala beteenden som önskvärda eller icke önskvärda, är att experter och praktiker skall kunna skilja det oönskade beteendet (normavvikelsen) från det önskvärda beteendet (normalbeteendet), för att sedan kunna överföra personer från en beteendekategori till en annan. I detta fall vill socialsekreterarna genom omhändertagande enligt LVU undvika att ungdomarna hamnar i kategorin "marginaliserade", och önskar genom den vård och behandling de genom sin kategorisering möjliggör överföra dem till normalsamhället.

En av informanterna ifrågasätter om det ens finns något som man kan kalla för normalt – att det finns några allmänna samhällsnormer att avvika från, men medger sedan ändå att en allt för stor

avvikelse från det generellt acceptabla innebär ett avvikande beteende. Detta kan möjligen tolkas så, att informanten ser normerna som konstruktioner, vilka dock i sak är relevanta, och nödvändiga för att förhålla sig till i det dagliga arbetet.

Hos informanterna finns tankar om utanförskap som frivilligt eller ofrivilligt fenomen. En av informanterna talar om att "man kan fastna i en viss miljö" – hon ger det extrema exemplet "satanistsekt", en annan talar om att man frivilligt kan marginalisera sig.

Kan man möjligen se den "frivilliga marginaliseringen" som ett sätt för socialsekreteraren att kategorisera beteendet hos någon som inte frivilligt låter sitt beteende kategoriseras som avvikande från den konstruerade normen?

Den första informanten talar i och för sig om "*annat socialt nedbrytande beteende*", medan den andra syftar på "riskbeteenden som bryter mot samhällets grundläggande normer". Dock kan vi, som vi berört ovan, ganska tydligt se att dessa kategorier inte verkar vara åtskilda för de socialsekreterare vi har intervjuat – de har en holistisk syn på beteendespektret, snarare än en syn som bygger på eventuella spetsfundigheter i lagen.

Samma socialsekreterare som talade om frivillig marginalisering betonar också ytterligare, att det bör finnas en viss grad av frivillig marginalisering i den unges eller ungas beteenden för att omhändertagande enligt LVU skall komma på fråga. Om ungdomen har psykiska besvär tillhör han eller hon en annan kategori, detta oavsett om den unges beteende i övrigt är detsamma.

Här är det tydligt att denna socialsekreterare konstruerar två separata kategorier, som delvis innehåller samma faktiska beteenden. Det är förekomsten av psykisk ohälsa som är en skarpt avskiljande faktor enligt lagen och enligt hennes tankekategorier.

Alla informanter har tankar kring om vad som är farliga, eller åtminstone vanskliga, miljöer och oroväckande sammanhang där ungdomar vistas mer än tillfälligt. De ger flertalet exempel på miljöer som kan väcka oro, dock relaterar väldigt få till de typexempel som lagens förarbeten ger; sexklubb och knarkarkvart. Exempel på miljöer och miljörelaterade beteenden, som framkommit i intervjuerna, och som anses vara farliga för den unges eller ungas säkerhet, hälsa och utveckling är umgänge med äldre män, gängbildningar med åldersspridning, eller något av dessa i kombinationer med droger. Andra exempel som nämns är ungdomar som flyr till "andra världar". En av dessa "andra världar", som beskrivs med särskild oro är "datavärlden"; Internet eller datorspelande över Internet i de fall då det sker i betydande omfattning.

Vad som är avvikande eller farligt konstrueras olika för olika åldrar; toleransen för vissa beteenden ökar med stigande ålder, eller är det så att mer och mer ansvar överförs på individen från samhället ju närmare vuxenheten individen kommer?

Kanske kan man säga att detta är tecken på att vår tids tillåtande människosyn, där vuxna skall få ägna sig åt vissa beteenden på eget ansvar, även omfattas av de som fattar beslut om LVU. Logiken i detta resonemang blir, att ju närmare vuxenheten en ungdom kommer, desto mer lik en vuxen skall den unge tillåtas vara i graden av frihet; Den unge glider långsamt över från en barndomskategori till en vuxenhetskategori – i konstruktionen av vuxenheten ingår ju numera friheten att göra egna livsval, så länge dessa inte alltför mycket går ut över andras hälsa och säkerhet.

Att som barn och ungdom omfattas av en tvångslagstiftning som kan komma att fungera skyddande anser vi vara positivt och en del av samhällets ansvar där alla medborgares intressen och behov skall komma att få plats. Lagens betoning på att frivillighet först måste prövas innan ett eventuellt tvångsomhändertagande kan komma att vara aktuellt anser vi rimligt och en relativ rättssäkerhetsfaktor.

Av detta följer också att en mycket ung person som tar efter ett mer eller mindre accepterat vuxenbeteende som att till exempel att röka, vara sexuellt aktiv, eller att dricka, bryter mot de normer som har ställts upp för kategorin "barn". Socialsekreterarens uppgift blir då tydlig; att återföra barnet till rätt kategori.

Andra beteenden; våld, snatteri, prostitution, är inte acceptabla för någon kategori – de är normbrott oavsett ålder, kön, och andra faktorer. Här kan ungdom snarare leda till att normbrotten ses som mindre hotfulla än om en vuxen person hade begått dem – kanske inte mindre hotfulla i sig själva, men däremot sett till normbrytarens intentioner; i kategorin barn läses in en hög grad av ansvarslöshet – barn och unga är inte enbart ur ett juridiskt perspektiv omyndiga.

I en speglade intervju med en rådman vid länsrätten i Göteborg tycks formuleringar kring vagabonderande beteende, en term som ofta återkommer i intervjuerna, bedömas något mer kritiskt än i intervjuerna med socialsekreterarna. Rådmanen ställer sig tveksam till om ambulering i samhället är en enskild grund för att omhändertagande enligt LVU. Informantens formuleringar kan tolkas som att han menar att uttrycket används som en konstruktion för att dölja en allvarigare bakomliggande problematik. Man kan kanske säga att vagabondage för rådmanen är en språklig konstruktion hos socialsekreterarna, en konstruktion som skapar ordning och sammanhang i en samling beteenden, som annars kanske inte skulle byggas ihop till ett enda beteendemönster (Berger & Luckmann 1979).

Alla de beteenden som nämns av informanterna kan ses som brott – eller potentiella brott – mot samhällsnormerna. Men att dessa beteenden – och vilka personer som antas sväva i någon form av fara om de bryter mot dem, ses som farliga och hotfulla kan inte sägas vara en generell slutsats, som kommer att hålla över tid. Tvärtom kommer man sannolikt att få helt andra svar om man frågar socialarbetare om vad som är socialt nedbrytande, eller brott mot samhällsnormer om trettio eller kanske bara tio år (Börjesson & Palmblad 2003). Det kommer alltid att finnas beteenden som anses riskabla och icke önskvärda, men varje tid och varje samhälle har sina specifika rädslor – om dessa rädslor är befogade eller inte är en annan fråga.

6.2. KÖN – MEDVETENHET OCH OMEDVETENHET

I informanternas beskrivningar av förhållningssätt till eventuella skillnader och likheter i beskrivningar och värderingar av pojkar och flickor i LVU-ärenden, har varierade bilder framkommit.

Vi uppfattar att de informanter som deltagit i vår studie tycks problematisera kön och att de relaterar till en förhållandevis stor medvetenhet om könsmaktsordning, normer och förväntningar. Samtidigt är även de deltagare i samhällets grundläggande könsmaktsordning och reflekterar mer eller mindre över detta faktum.

Trots att det finns en medvetenhet hos informanterna tycker vi oss kunna se att det finns ett tydligt isärhållande av kön, i hur informanterna relaterar till vissa begrepp mer eller mindre könsbundet. Vi har under intervjuerna uppfattat att i frågor som hänvisar till kön ofta direkt i svaren har relaterats till flickor. Kan det vara så att kön som begrepp per definition associeras med ”avvikelse”, därmed tillskrivs kategorin flickor? Hur djupt och medvetet har då egentligen informanterna – betraktade som grupp och inte som individer – internaliserat den nuförtiden uppifrån påbjudna problematiseringen av sexualiteten?

Exempel på detta är att vad vi uppfattar som generella frågor, där kön inte finns med som tydlig formulering, svarar vissa utifrån kategorin pojkar eller flickor beroende på företeelser. Då har det exempelvis rört frågor kring lagens begränsningar, där flickor i flera fall fått kategorisera exempelvis självskaðebeteende.

På frågor om utsatthet är det mestadels flickor som nämns först kanske delvis mer oreflekterat och direkt. Kategorin pojkar blir undantag i svaren. Då har det företrädesvis gällt våld och kriminalitet där pojkar blir den första nämnda och till synes mer ”självlara” kategorin för beteendet. Detta kan vi också se då vi frågat om beskrivningar och bedömningar utifrån kön. Vi har då tyckt oss märka att könsskillnader oftare kopplas samman med flickor och att ungdomar som kategori verkar tillämpas för båda kategorierna i de spontana svaren.

Vissa begrepp som utsatthet och sexualitet kopplas starkt samman med flickor, medan pojkars riskbeteende och utsatthet snarare kopplas till gruppkultur och gäng. I de få exempel som pojkars sexualitet problematiseras, görs detta då man befinner sig i någon form av ”offerroll”, inte alls i form av förövare eller annat mer ”självständigt sexuellt riskbeteende”, så som många partners och liknande.

Kan utsatthet ses som ett avvikande beteende för en pojke? En informant beskriver att det kan förekomma fall med ”udda” pojkar som i relation till äldre killar kan bli utsatta.

Vi är egentligen inte särskilt förvånade över detta tydliga mönster i informanternas svar. De lever i ett samhälle där man/vi intellektuellt förväntas se på könsroller som något flytande och relativt, men lever i praktiken i en värld där en majoritet av människorna, vare sig de vill det eller inte, har internaliserat fasta – ”biologiska” – föreställningar om kön och könsskillnader. Detta är inte helt lätt att förhålla sig till, och våra informanter befinner sig som alla andra mellan dessa båda dessa sätt att uppfatta kön.

Mer konkret tycker vi att det är uppenbart att normer och hur man avviker från dem är olika för pojkar och flickor. Det framgår av vårt empiriska material, tidigare forskning, och även vår för studien valda teori. Vi tycker oss tydligt se, att socialsekreterarna, såsom övriga samhället, kategoriserar utifrån biologiska skillnader och inte förutsättningslöst utifrån individuella omständigheter fritt från könsnormer.

Bland informanterna tycker vi oss ha sett att det har funnits större eller mindre medvetenhet om vilka sociala konstruktioner som gömmer sig bakom biologiskt kön och att man i sin myndighetsutövning relaterar till detta på lite olika sätt. Variationer uppfattar vi som olika sätt att se kön som något statiskt, eller något föränderligt eller mer som en process. Kön konstrueras och formas kontinuerligt i samspel med omgivning. Systematisering enligt normer skapar hierarkier (Fagrell 2000).

Kategorisering utifrån två kön kan ses som ”naturligt” och blir då utifrån normer och hierarkier inordnade i normalt och onormalt. Könsmaktsordningen leder till att en kategori blir den överordnade (mannen) normen och den underordnade (kvinnan) avvikelsen. De båda kategorierna tillskrivs systematiserat attityder och föreställningar av normer och skapar utifrån en viss könsstruktur villkor för handlande i olika hänseenden (Fagrell 2000). Vi tror att konsekvensen av detta kan bli att kön som social kategori och konstruktion delvis kan komma att gömmas bakom det biologiska könet och de beteenden som anses höra till endera könskategori.

Socialsekreterarna kan se sin egen roll i hur man påverkar och tillskriver socialt kön olika egenskaper, men även om socialsekreterarna problematiserar kön, så relaterar de ofta till exempel som, vi uppfattar, återskapar socialt kön och reproducerar i vissa fall konstruktioner av egenskaper, normer och beteenden.

Vidare tycker vi oss se, att informanterna lägger skiftande innebörd i olika beteenden, och att man tillskriver dessa beteenden varierande risk utifrån kön. Pojkar beskrivs i många fall utifrån personlighet och bedrifter; flickor utifrån moral och sexualitet (Hamreby 2004). Är det så att flickor är en kategori som kan uppfostras, medan pojkarna är en kategori som på sin höjd kan kontrolleras? Rent historiskt har synen på pojkar och flickor varit sådan.

Självklart är det vanskligt att dra slutsatser av olika sätt att tänka, de normer och värderingar som ligger till grund för hur människan som individ och kollektiv beskrivs påverkas av allt för många omständigheter som inte kan mätas för att redovisa ett ”verkligt” resultat. Vi kan som vi ser det endast närma oss tendenser i språk och tankar som relativt sett ändå blir ytterst omöjliga att tolka.

Beskrivningar sker genom språket, språket sätter som vi ser det villkor för förmedling av tankar och beskrivningar av världen men blir också väsentligt för hur världen går att förstå och uppfatta.

Vi konstruerar enligt socialkonstruktionismen vår egen sociala verklighet omedvetet i oss själva, och i samspel med andra. Genom gemensamma system för kommunikation och kategorisering kan man dela upp världen i hanterbara hierarkiska delar (jfr. Barlebo Wenneberg 2000).

6.3. SEXUALITETENS VARA ELLER ICKE VARA

Sexualitetens vara eller icke vara är en laddad fråga. Detta märks tydligt i vårt insamlade material. Det framkommer en bild där man ser väldigt olika på pojkars och flickors sexualitet, och att sexualiteten för de refererade ungdomarna framställs främst i förhållande till flickorna som något destruktivt och farofyllt. Sexualitet blir tydligt kopplat till flickorna i vårt material. Vi uppfattar att flickors sexualitet ofta beskrivs individspecifikt och detaljerat oavsett om man ”blir utsatt” eller ”utsätter sig själv”. Flickor kan beskrivas som att de lever promiskuöst, vara i behov av skydd eller att man utsätter sig för risker utifrån sin klädsel. Pojkar däremot beskrivs oftare så som vi uppfattat det utifrån ett manligt kollektiv.

En informant använder i sammanhanget gruppvåldtäkter som ett exempel på pojkars sexualitet där en utåtagerande sexualitet skulle kunna uppfattas som något naturligt och som därmed inte i samma omfattning problematiseras som nedbrytande beteende.

Informanterna lyfter frågan angående flickor som debuterar tidigt sexuellt, ofta då i relation med äldre killar. De tidigt debuterande flickorna tycks så som vi uppfattar det bemötas med mycket oro och med tankegångar kring risker att bli utnyttjade. Oron framkommer i princip i varenda intervju. Detta är något som även är förekommande ur en historisk tillbakablick (Hamreby 2004).

När frågan om oro kring sexualitet ställs till våra informanter är det få som börjar med en reflektion kring pojkars sexuella beteende och vad som kan ses vara nedbrytande. Vi tycker oss kunna se att informanterna kan problematisera kring flickors sexuella beteende, vad beträffar pojkar förekommer det i vårt material få exempel.

I utredningsarbetet med flickor verkar det mer naturligt att fråga kring sexualitet, och då främst destruktiva erfarenheter. I ärenden med pojkar tycks problematisering av sexualitet vara frånvarande, om inte specifika indikationer förekommer som gör att en öppning finns för att ställa frågor. En informant säger tydligt att frågor kring ämnet resulterar i att; ”då går garagedörren ned”. Sexualitet, destruktiv eller positiv, verkar vara ett ämne enligt våra informanter som i utredningar kring LVU är svåra att förhålla sig till.

Kring ämnet är det främst den destruktiva och den ”farliga” sexualiteten som det refereras till. Exemplet bland informanterna på detta är få utöver det exemplet som det refereras till i lagen, prostitution. Det som nämns är utnyttjande och gruppvåldtäkter. Någon enstaka lyfter frågan om ungdomar som utsätter andra, men ett problematiserande av sexuellt aggressiva beteenden förekommer inte. Detta trots att man tydligt förmedlar oro för ”offret” som ofta i materialet är flickor, lämnas inget sagt om pojkar som i situationer utsätter flickorna. Är frågor inom ramen för detta att utmana den manliga normen?

Vid två tillfällen har frågan om pojkar och sexualitet förtydligats. De exempel som nämnts har berört pedofila förhållanden, alternativt homosexualitet som då kopplats till relationer med äldre män. Dessa pojkar har vidare gestaltats som udda, eller på annat sätt avvikande från den manliga normen. Hur många pojkar som blir aktuella i utredningar där sexuell utsatthet finns med, kan vi inte säga något om.

Vårt material visar oss att man inte frågar pojkarna vilket leder till att eventuell utsatthet inte kommer till kännedom. För det andra verkar det bryta mot en form av normuppfattning, kan pojkarna då få stöd och hjälp och kanske till och med bli omhändertagna på den grunden att han befinner sig i ett utsatt sexuellt läge?

I en speglade intervju med en rådman på länsrätten menade han att kriminalitet och droger är de vanligaste grunderna för omhändertagande, och åtminstone kriminalitet ses som ett typiskt pojkbeteende. Konsekvensen skulle kunna bli att vid pojkärenden där det förekommer enligt de första rekvisiten, kriminalitet och droger blir det dessa man bygger sitt resonemang utefter. Individfokuserade frågor så som om sexualitet då inte framkommer.

Vi ser att det finns en hierarkisk ordning i beteenden som grundar sig för LVU, där de så kallade vanligt förekommande pojkbeteendena är norm inom ramen för lagen (Schlytter 1999).

6.4. LAGEN

I lagens förarbeten finns ett fåtal exempelbeteenden, som anses utgöra ”*annat socialt nedbrytande beteende*”, och vad som skulle kunna innebära avvikelser från samhällets grundläggande normer.

Vi har frågat samtliga informanter om hur de ser på lagen och dessa eventuella begränsningar i handlingsutrymmet. Som vi uppfattade det, tyckte samtliga att lagens nuvarande omfattning räcker gott och väl för att ge vård till unga som är i behov av det.

Det finns dock, enligt vissa informanter, beteenden och problem som hamnar i gråzonen mellan LVU och LPT (Lagen om psykiatrisk tvångsvård). De flesta ansåg att flera av de beteenden som räknas upp i lagens förarbeten är föråldrade, nästan skrattretande i sin otidsenlighet. Konstruktionerna består, men är inte längre relevanta. Att de beteenden som nämns i förarbetena framstår som så föråldrade, var okänt för flera av informanterna tills vi uppmärksammade dem på det, men detta kanske inte är så förvånande om man lyfter fokus till en mer strukturell nivå:

Den rådman vid länsrätten vi intervjuade menade att förarbetenas värde som normgivare minskar över tid, då praxis blir allt mer utvecklad. Sveriges EU-inträde har också minskat deras relevans. Detta, i synnerhet att praxis blir allt viktigare över tid, kan tyda på att socialsekreterarna inte känner sig särskilt bundna av lagens förarbetens bokstavliga innebörd, men däremot kanske av deras anda.

Det finns i vilket fall som helst ingen uttalad vilja hos socialsekreterarna att utöka lagens bredd; man vill hellre själv pröva vilka beteenden som i framtiden skall kunna anses kunna leda till omhändertagande enligt LVU – man vill låta "naturliga" kategorier växa fram (jfr. Berger & Luckmann 1979).

Vissa informanter lägger också rättssäkerhetsaspekter på lagens begränsning; det skall inte vara hur lätt som helst att omhänderta någon mot hans eller hennes vilja – samtliga uppfattar omhändertagande som en yttersta nödgärd – en mycket allvarlig kategorisering – när inga andra åtgärder, enligt deras världsbild – kan hjälpa den unge till ett liv som enligt samhällsnormerna kan sägas vara önskvärt.

7. DISKUSSION

7.1. SLUTDISKUSSION

Vi har genom att analysera våra insamlade data kommit till slutsatsen att ”*annat socialt nedbrytande beteende*” kan gälla många olika livssituationer för unga människor och att begreppet omfattar en mängd olika beteenden. Det tycks som om beskrivningarna ibland tenderar att närma sig de exempel på beteenden som kan innebära påtaglig risk för den unges hälsa och/eller utveckling, som lagen räknar upp. Om det faktiskt förhåller sig så i den ”verkliga” verkligheten eller om beskrivningarna konstrueras för att passa in under lagen är ovisst. Faktum är att den nuvarande lagen år 2007 är sjutton år gammal och att dess exempel kan tänkas tillhöra en annan tid.

Att det numera inte skulle ses som motiv för omhändertagande av unga i övre tonåren om de vistas på sexklubb ser vi som ett exempel på en förskjutning av värderingar om vad som avses med nedbrytande beteende och ett tecken på en förändrad syn på, vilken sorts utsatthet som kan skada hälsa eller utveckling hos en ung människa. Om myndigheter inte ser en ung människas vistelse på sexklubb som ett allvarligt problem och uppfattar att det är tveksamt om LVU kan användas för den typen av utsatthet, kan det då komma en tid när de känner liknande tveksamhet inför prostitution?

Underlagen i LVU-ansökningarna får enligt lagen och dess förarbeten inte grundas på värderingar, men vi tycker oss trots det kunna uppfatta att beskrivningar av beteenden, som utgör grund för LVU, till viss del ändå styrs av värderingar snarare än faktisk bevisning. Detta är givetvis problematiskt ur en rättssäkerhetssynvinkel, men samtidigt är det svårt att stänga av värdeladdade känslor som i andra sammanhang är verktyg i arbete och kommunikation med människor. Vi betvivlar inte att de flesta socialsekreterare som arbetar med LVU, har en genuin vilja att hjälpa barn och ungdomar på bästa sätt, men de är likafullt lika fast i sina konstruktioner, som alla människor – konstruktioner formade i en samhällelig kontext.

Astrid Schlytter (1999) menar att lagen i dess nuvarande utformning är diskriminerande för flickor, då den grundas på ”pojkbeteenden”. Vi är benägna att hålla med henne. Samtidigt ser vi i vårt insamlade material, att informanterna i hög grad brister i att se pojkars utsatthet, i synnerhet utsatthet i sammanhang som präglas av sexuella förtecken och makt.

Vi ser det som problematiskt att sexualitet inte tycks värderas på samma sätt för pojkar och flickor. Det verkar som om sexualitet som kopplas samman med flickor inte alltid sätts i relation till skillnader i omständigheter och makt, men däremot till skillnader i ålder, samt ses som mer eller mindre problematisk.

Ett visst ansvar för sexualiteten faller också, om vi har tolkat beskrivningarna rätt, på flickorna själva – de ”utsätter sig själva” och bör skydda sig mot fara. Drivs detta tänkande till sin spets blir konsekvenserna minst sagt obehagliga – ”den flicka som utmanar för mycket har sig själv att skylla”. Vi har dock, lyckligtvis, inte funnit belägg för sådana extrema varianter av detta tänkande hos våra informanter.

Samtidigt är behovet att från samhällets sida skydda flickorna är stort; det finns en allmän oro att de ska skadas genom sitt eget eller andras beteende – kanske är man lite mer ”rädd om” flickor än om pojkar. De historiska rötterna till detta tänkande går långt tillbaka i tiden.

Vi vänder oss inte mot oron för flickor i sig. Vi anser att det finns anledning att se på ungas utsatthet med oro och vaksamhet. Är den unge aktuell för ett eventuellt omhändertagande föreligger en stark oro inför dennes utsatthet och levnadssätt. Det viktiga i sammanhanget är att påtala att detta så tydligt tillskrivs just flickor.

Pojkars problem kopplas inte på samma sätt som flickors samman med sexualitet. De sätts inte i relation till egen eventuell utsatthet eller ens i nämnvärd utsträckning till att skada eller utsätta andra. Inte heller verkar det vara fallet då pojkar i andra sammanhang beskrivs som våldsamma och aggressiva, eller har svårt att sätta gränser i gäng. Vi tycker oss ana att det finns en attityd till pojkar, som tillåter dem att ”ta ut svängarna” i större utsträckning än flickor. De ses inte som lika skyddsvärda som flickor, och kanske inte heller som lika påverkbara.

Samtidigt vill vi även trycka på att befastandet av pojkar som aggressiva och sexuellt utsättande mot flickor är en bild – en konstruktion. I de fall där verklig aggressivitet förekommer, är det givetvis av stor vikt att samhället träder in och markerar gränser, att myndigheter vågar både fråga och problematisera. Att enbart tillskriva pojkar den formen av beteenden är ett förenklat förhållningssätt. Likväl som vi uppfattar att flickor i vissa lägen beskrivs utifrån stereotypa kategoriserade bilder som kanske egentligen beskriver beskrivarens föreställningar, snarare än den faktiska sociala situationen, anser vi att man måste vara försiktig i beskrivningen av pojkar. Barn och unga som riskerar att omhändertas bör kunna bemötas och i handlingar beskrivas så nära deras egna situation som det är möjligt.

LVU får inte fungera samhällskyddande, det vill säga, den får inte användas för att skydda samhället mot barnen. LVU är en lag som ska skydda de barn och unga som riskerar att skadas, och vars framtid riskerar att påverkas negativt. Vi anser att det är viktigt att reflektera kring både pojkars och flickors verkliga livsomständigheter och inte utifrån en på förhand given normbildning beskriva skeenden och beteenden. Vi ser det som problematiskt om pojkar tillskrivs roller som förövare i generaliserande drag. De unga som utsätter sig själva eller andra för något som kan komma att leda till skada, ska kunna bli synliggjorda och få den hjälp som kan anses behövlig för att skapa bättre förutsättningar för dem. Detta oavsett kön och problematik.

Om det finns en hierarkisk organisering utifrån kategorier där något ses som ”normalt” och annat som ”avvikande” kan detta tänkas bli oerhört problematiskt för de socialsekreterare som har yrkesmässiga, laggivna regler att förhålla sig till. Socialsekreterarna får inte använda sina egna värderingar i allt för stor utsträckning, inte heller får de i LVU-ärenden använda sina egna känslor som utgångspunkt, då underlagen ska vara juridiskt bevisbara. Detta kan tänkas vara problematiskt i vissa situationer då ungdomars beteende oroar men då beteendet ändå hamnar i gränslandet vad gäller lagstiftningen.

Om flickor utifrån en kategoriserad hierarki av kön kan ses som avvikande – kan detta bli tydligt i relation till rättsnormerna? I förarbeten till lagen när det gäller *annat socialt nedbrytande beteende* finns det hänvisningar som handlar om att bryta mot samhällets grundläggande normer. Det tycks finnas viss ”luddighet” i vad detta skulle kunna innebära i jämförelse med lagen och dess förarbeten.

Kan det bli extra tydligt att, då flickor och pojkar faller inom ramen för LVU, blir vissa beteenden mer annorlunda beskrivna i de fall som faller utanför ramen för könsnormer?

Kan vissa livssituationer för pojkar och flickor hamna i gränslandet då de tenderar att falla in under beteenden som mer specifikt kopplas samman med den motsatta könskategorin? Flickor med självskadebeteende har i flera fall i intervjuer med informanter beskrivits som i en gråzon vad det gäller lagstiftning och samhällsansvar. Om pojkar mot alla odds skulle falla in under den grupp som spelar onlinespel i allt för stor omfattning, skulle de då kunna befina sig i samma juridiska gränsland och skulle det tydligare vara avvikande beteende om flickor levde på samma sätt?

När de ungas skyddsnet eller livsomständigheter blir otillräckliga för en god utveckling är socialtjänsten den instans som ska fånga upp dem och ge det stöd eller den hjälp de kan tänkas behöva. Det vore naivt att tro att inte pojkars och flickors livsvillkor skiljer sig åt i viss mån. Men *vilka* som behöver skyddas och *när*, samt *vad* som avses med utsatthet skall bedömas utifrån barns och ungas specifika livsvillkor. Situationer och beteenden där samhället skall gripa in behöver regleras med hjälp av en tydlig lagstiftning och med exempel genom prejudicerande domar och förarbeten. Samtidigt kommer ett samhälle aldrig kunna vara fullständigt förberett i förhållande till mänskliga livsöden. Den juridiska prövningen kommer därför alltid vara av stor vikt.

Vi vill dock slutligen påtala att om bedömningar av ungdomars eventuella vårdbehov enligt LVU grundar sig mer på "känsla" än på lagen, kommer bedömningen per definition att vara godtycklig, oavsett om resultatet av omhändertagandet blir positivt eller inte. Ingripanden enligt tvångslagstiftning behöver i alla lägen vara väl underbyggda, vilket vi vill betona att besluten i de flesta fall – så vitt vi kan se – faktiskt är.

Man kan kanske, sammanfattningsvis, säga att godtyckliga bedömningar i bästa fall kan leda till önskat resultat, men att de i värsta fall riskerar att göra ungdomar till dubbla förlorare. När mänskliga behov och risker görs könsspecifika, är risken att de som faller mellan stolarna får sina behov osynliggjorda eller synliggjorda enbart på grund av sitt biologiska kön. Om detta skall anses vara tillfredsställande är en annan fråga.

Vi vill genom denna, kanske något polemiska, slutdiskussion inte kritisera enskilda individer, utan peka på det vi ser som problematiskt i den könsbundna synen på *annat socialt nedbrytande beteende* i beslut om vård enligt LVU.

7.2. REFLEXIONER KRING METOD OCH RELEVANS

Vi valde att genomföra kvalitativa intervjuer som insamling av material. Metoden i förhållande till gällande tidsramar innebär en begränsning, antalet intervjuer kan inte vara för många. Utifrån faktiska förhållanden skulle man kunna påstå att valet av metod är motsägelsefullt med tanke på den begränsade tiden avsatt för uppsatsskrivande. Vi uppfattar att vårt valda ämne med frågeställningar skulle behöva genomföras med vidare tidsramar, kanske med ett mer induktivt tillvägagångssätt. Vi har trots dessa tankar genomfört en, som vi ser det, relevant studie under de givna förutsättningarna.

Då vi med vårt valda syfte ville se till reflektioner kring sociala problem, kön och sexualitet anser vi att den kvalitativa intervjun tillhör det bättre metodvalet. Det är i mötet med en annan människa

som en reflekterande process tar vid, det handlar om frågors karaktär och en nyfikenhet inför den andra. Med ett kvantitativt metodval bedömer vi att det skulle kunna vara svårare att nå till reflektionens kärna.

I denna slutdiskussion vill vi även ge utrymme åt några självkritiska tankar. De teorier vi valt för att förklara vårt insamlade material kan kritiserats, vi tänker då främst på socialkonstruktionism som i sig är en mycket omdiskuterad sociologisk teoribildning. Frågan är om man med valda teorier egentligen kan säga något om något? Det lämnar vi till läsaren att avgöra. Som tidigare nämnts kan antalet informanter uppfattas som något få. Frågor kring kön och sexualitet kan väcka mycket tankar och kanske även till viss del provocerande uttalanden och ställningstaganden. Det ställer mycket höga krav på oss som studenter att i vissa sammanhang kunna ta ett steg tillbaka och inte dra slutsatser bara för att framställa ett material med stora utropstecken. Vi hoppas att vi har lyckats med detta då vår intention inte har varit att skapa svarta rubriker.

Varför är vår uppsats relevant? Vi tycker att det alltid är relevant att belysa sådant som finns i det fördolda, som är diffust, men ändå har en direkt påverkan på människors liv. Som vi ser det är det en fråga om rättssäkerhet att försöka klarlägga vilka konstruktioner och tanke kategorier som ligger bakom underlag för beslut i domstolar, då dessa underlag är grund för besluten.

Om framtida forskning kan det sägas mycket. Forskning i sig kan existera i olika värde-världar. För oss är det viktigt att forskning har en koppling till det arbetsfält där praktiker arbetar och att det finns en nyfikenhet och strävan efter att alltid utveckla metoder och kunskapshämtande inom ämnet socialt arbete. Vi anser att en stark koppling mellan forskning, metodutveckling och fältet är en förutsättning för att en profession tar steg framåt och befäster sin kunskap i samhället.

Inom ramen för vårt ämne anser vi att det bör bedrivas mer forskning kring normer och dess påverkan på utredningar inom socialtjänsten. Vi uppfattar ämnet som relativt ”känsligt”, då yrkesgruppen dels innehar en strävan efter att vara en profession som inte grundar sitt arbete på naturbegåvning och god människokänedom, utan kan tänkas sträva efter vetenskaplig metod och teori.

Normer och konstruktioner styrs vi alla av, men frågan är snarare; hur arbetar man aktivt mot diskriminerande och verklighetsdöljande föreställningar? I vilken grad styrs beslutsfattare och handläggande socialsekreterare av detta?

Vilka konsekvenser får det?

8. REFERENSER

- Barlebo Wenneberg, Sören (2000): *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Malmö, Liber förlag.
- Berger, Peter L./Luckmann, Thomas (1979): *Kunskapssociologi, Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm, Wahlström & Widstrand förlag.
- Bäck-Wiklund, Margareta/Franséhn, Mona/Johansson, Helena/Johansson, Thomas (2003): *Den dolda könsdiskursen, mördar, söner och frånvarande fäder*. Stockholm, Migra Grafiska.
- Börjesson, Mats/Palmblad, Eva (2003): *Problembarnets tid*. Lund, Studentlitteratur.
- Edvardsson, Bo (2003): *Kritisk utredningsmetodik; begrepp, principer och felkällor*. Stockholm, Liber förlag.
- Elofsson, Stig: *Kvantitativ metod – struktur och kreativitet*, ur Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina; redaktörer (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund, Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter/Gilljam, Mikael/Oscarsson, Henrik/Wängnerud, Lena (2002): *Metodpraktikan-konsten att studera samhället, individ och marknad*. Stockholm, Nordstedts Juridik.
- Everlöf, Göran/Sverne, Tor (1999): *Barnets bästa- om föräldrar och samhällets ansvar*. Stockholm, Norstedts Juridik AB
- Fagrell, Birgitta (2000): *De små konstruktörerna- Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. Studies in Educational Sciences 30, Stockholm, LHS förlag.
- Gilje, Nils/Grimen, Harald (1992): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg, Daidalos förlag.
- Gothlin, Eva (1999): *Kön eller genus?* Göteborg, Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Hacking, Ian (2000): *Social konstruktion av vad?* Stockholm, Thales förlag.
- Hamreby, Karin (2004): *Flickor och pojkar i den sociala barnvården - Föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet*. Akademisk avhandling, Umeå universitet – institutionen för socialt arbete Nr 43 2004
- Hilte, Mats (1996): *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund, Studentlitteratur.
- Hilte, Mats/Claezon, Ingrid (2005): *Flickor och pojkar på institution – ett könsperspektiv på vården av ungdomar*. Malmö, Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Hydén, Håkan (2001): *Rättsregler - en introduktion till juridiken*. Lund, Studentlitteratur.
- Hydén, Håkan (2002): *Rättsociologi som rättsvetenskap*. Lund, Studentlitteratur.
- Knudsdotter, Linda/Wihlborg, Margareta (2002): *Flickorna i fokus*. Allmän SiS-rapport 2002:7.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund, Studentlitteratur.

- Larsson, Magdalena (2006): *Socialiseringen av kvinnlig sexualitet på behandlingshem för unga kvinnor – ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. C-uppsats, Stockholms universitet.
- Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina; redaktörer (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund, Studentlitteratur.
- Larsson, Sam: *Introduktion*, ur Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina; redaktörer (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund, Studentlitteratur.
- Larsson, Sam: *Kvalitativ metod – en introduktion*, ur Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina; redaktörer (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund, Studentlitteratur.
- Lundgren, Marianne (2006): *Från barn till elev i riskzon. En analys av skolan som kategoriseringsarena. Akademisk avhandling för filosofie doktorsgraden vid Institutionen för pedagogik vid Växjö universitet*. Växjö, Acta Wexionensia Nr 98/2006.
- Norström, Carl/Thunved Anders (2007): *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2007*. Stockholm, Nordstedts juridik.
- Ohlsson, Lars B./Svärd, Hans (1994): *Ungdom som samhällsproblem*. Lund, Studentlitteratur.
- Poirier Martinsson, Roland (2003): *Russels kalkon; En bok om hur gud och vetenskapen formade den västerländska kulturen*. Stockholm, Nordstedts förlag.
- Proposition 1979/80:1
- Proposition 1989/90:28
- Ryen, Anne (2004): *Kvalitativ intervju – från vetenskap till fältstudier*. Malmö, Liber förlag.
- RÅ 2000 ref 33 angående begreppet socialt nedbrytande beteende i lagen 3 § (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
- Schlytter, Astrid (1999): *Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund, Studentlitteratur.
- SFS 1934: 203 *Lag om ändrad lydelse av 1 paragrafen lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling*
- SOU 1986:20 *Barns behov och föräldrars rätt - socialtjänstens arbete med utsatta familjer*
- Svensson Eva-Maria (1997): *Genus och rätt – en problematisering av föreställningen om rätten*. Uppsala, Iustus förlag.
- Sveriges domstolar: vård av unga. http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___860.aspx (sidan var aktiv den 3 maj 2007)
- Svärd, Hans (1993): *Mångenstädes svårt vanartad... Om problemen med det uppväxande släktet*. Akademisk avhandling, Floda, Zenon förlag.
- Vanström, Linda Knutsdotter/Palmgren Langlet, Ann-Christine/Björk, Stina (2005): *Sis statistik år 2004*. Allmän SiS-rapport 2005:7
- Vetenskapsrådet (u.å.): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Utan utgivningsort och förlag.

Widerberg, Karin (2002): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund, Studentlitteratur.

Ödman, Per-Johan (2007): *Tolkning, förståelse, vetande – hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm, Nordstedts akademiska förlag.

Översyn av LVU. Socialdepartementet, betänkande av särskild utredare Ds S 1987:3

9. BILAGOR

BILAGA 1:

INTERVJUGUIDE 1: SOCIALSEKRETERARE

Lagen säger:

...att vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något *annat socialt nedbrytande beteende*.

Enligt förarbeten och lag kan man förstå att med socialt nedbrytande beteende hänvisas till att ungdomen avviker från samhällets grundläggande normer.

En vistelse i destruktiva miljöer mer än tillfälligt så som knarkarkvart och sexklubb kan föranleda ingripande från socialtjänst.

1. Vad lägger du in i uttrycket annat socialt nedbrytande beteende?
2. Lagen refererar till riskbeteende som bryter mot samhällets grundläggande normer. Utifrån din position, vad anser du vara beteende som avviker från normerna?
3. Finns det beteenden som väcker mer oro än andra? Umgänge, sexualitet, utsatthet, riskbeteende...
4. Det finns en diskussion idag och viss forskning som tyder på att pojkar och flickors beteenden bedöms och beskrivs olika. Hur tänker du kring könsperspektiv i beskrivningar och bedömningar?
5. Så som vi uppfattar det är lagen begränsad vad det gäller exempel på beteende som kan falla under annat socialt nedbrytande beteende. Hur ser du på det?
6. Har du något annat du funderar på?

BILAGA 2:

INTERVJUGUIDE 2: ORDFÖRANDE I SOCIALNÄMND

Lagen säger:

... att vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något *annat socialt nedbrytande beteende*.

Enligt förarbeten och lag kan man förstå att med socialt nedbrytande beteende menas att ungdomen avviker från samhällets grundläggande normer.

En vistelse i destruktiva miljöer, till exempel "knarkarkvart" eller "sexklubb" mer än tillfälligt kan föranleda ingripande från socialtjänst.

- *Vilket uppdrag har du i förhållande till omhändertagande av unga?
- *Vad lägger du in i uttrycket "socialt nedbrytande beteende"?
- *Lagen refererar till riskbeteende som bryter mot samhällets grundläggande normer. Vad anser du, utifrån din position, vara beteende som avviker från samhällets normer?
- *Idag finns en diskussion och viss forskning som tyder på att pojkars och flickors beteenden bedöms och beskrivs olika:
Hur ser du på kön i beskrivningar av socialt nedbrytande beteende?
- *Utifrån din roll; ser du skillnader i ansökning och underlag för §3?
- *Ser du tendenser till att det förekommer olika former av beskrivningar rörande pojkar och flickor i förhållande till socialt nedbrytande beteende?
- *Något mer att tillägga?

BILAGA 3:

INTERVJUGUIDE 3: RÅDMAN VID LÄNSRÄTTEN

Lagen säger:

... att vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något *annat socialt nedbrytande beteende*.

Enligt förarbeten och lag kan man förstå att med socialt nedbrytande beteende menas att ungdomen avviker från samhällets grundläggande normer.

En vistelse i destruktiva miljöer, till exempel "knarkarkvart" eller "sexklubb" mer än tillfälligt kan föranleda ingripande från socialtjänst.

- *Vilken är din roll i förhållande till beslut av LVU 3§?
- *Vad lägger du in i uttrycket "socialt nedbrytande beteende"?
- *Lagen refererar till riskbeteende som bryter mot samhällets grundläggande normer. Vad anser du utifrån din position vara beteende som avviker från samhällets grundläggande normer och går att hänvisa till LVU och annat socialt nedbrytande beteende?
- *Idag finns en diskussion och viss forskning som tyder på att pojkars och flickors beteenden bedöms och beskrivs olika: Hur ser du på könsperspektiv utifrån beskrivningar av socialt nedbrytande beteende?
- *Ser du skillnader i underlagen i ansökningar av LVU 3 §?
- *Hur ser du på expansiva och restriktiva tolkningar i relation till förarbetena?
- *Något annat att tillägga?

